

1982/83:130

Onsdagen den 27 april fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1982/83:2406 till skatteutskottet

1982/83:2407 till civilutskottet

1982/83:2408 och 2409 till näringsutskottet

1982/83:2410 och 2411 till jordbruksutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Försvarsutskottets betänkanden 1982/83:9 och 10

Jordbruksutskottets betänkande 1982/83:32

Näringsutskottets betänkande 1982/83:32

Civilutskottets betänkanden 1982/83:27 och 28

4 § Tillfällig vinstskatt

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1982/83:40 om tillfällig vinstskatt (prop. 1982/83:102).

Anf. 1 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! I Sverige har vi det hårdaste systemet för aktievinstbeskattning i hela den västliga världen. De flesta andra länder har en enkel beskattning, några har en form av dubbelbeskattning, medan vi, om propositionen om vinstskatt i dag vinner riksdagens bifall, får en trippelbeskattning. Företagen får betala skatt på sin vinst med upp till 58 %, vilket sänks till drygt 50 % enligt förslaget i kompletteringspropositionen, varefter aktiespararen får skatta för sin utdelning. Denna dubbelbeskattning lindrades då den borgerliga regeringen för ett par år sedan genomförde en lättnad i beskattningen med maximalt 2 250 kr. på utdelning från börsnoterade företag. Som bekant har socialdemokraterna avskaffat denna skatte-

lättnad och är nu på väg att införa en trippelbeskattning.

I Västtyskland har man bara en enkel beskattning. Företagen betalar upp till 56 % i skatt av den vinst man behåller och 36 % av den vinst man delar ut. Aktieägarna betalar ingen skatt på utdelningen. England har en företagsbeskattning på maximalt 52 %, medan aktieägare i normala inkomstlagen inte betalar någon skatt på utdelningen. Våra skandinaviska grannländer samt Frankrike, Japan och USA har alla också väsentligt lägre aktievinstbeskattning.

Jag vet inte för vilken gång i ordningen jag från denna talarstol har anledning att påpeka att en proposition från den nuvarande regeringen inte varit föremål för en sådan remissbehandling som föreskrivs i regeringsformen. Detta påpekas med skärpa i lagrådets yttrande. Lagrådet understryker också att man vid sin bedömning därför har haft begränsade möjligheter att på basis av det föreliggande materialet förutsäga lagstiftningens praktiska konsekvenser. Beträffande den formella handläggningen nämns också att föredragningen inför lagrådet till stor del skett innan lagförslagen nått sin slutliga utformning. Det är i sanning en svidande kritik från tre framstående jurister, och det finns all anledning att instämma i den.

Förslaget om den tillfälliga vinstskatten, som beräknas inbringa 800–900 milj. kr., är det första konkreta steget mot de kollektiva fackföreningsfonder som stötts och blötts i så många år. Det kan tilläggas att skatten i fråga inte är avdragsgill vid beräkningen av bolagsskatten, varigenom kostnaderna för företagen i realiteten blir väsentligt högre än i propositionen angivet belopp, 800–900 milj. kr.

Det första man har anledning att fråga sig är vilket syftet med lagförslaget är. Det finns en hel del varianter att välja bland. I propositionen står det klart och tydligt uttalat att vinstdelningen är direkt inriktad på att skapa förutsättningar för en återhållsam lönerörelse. Har det blivit det då? Efter vad man hittills sett av de avtal som träffats har så inte varit fallet. Det är ingalunda som massmedia brukar säga, att lönehöjningarna varit under 2 %. I själva verket har arbetskraftskostnaderna för företagen ökat med mellan 9 och 10 %, samtidigt som våra konkurrentländer har haft en väsentligt lägre ökning. Denna av regeringen uttalade motivering till den tillfälliga vinstskatten är synnerligen märklig och i sig en eftergift åt den mångomtalade kungliga svenska avundsjukan. Det är en sak om man kommer med reformförslag som medför förbättringar för löntagarna. Då kan det vara ett skäl till en återhållsam lönerörelse. Men säger man som nu, att om bara löntagarna är återhållsamma så skall vi se till att företagen inte gör för stora vinster, är man på helt fel väg. Drar man in hundratals miljoner av företagets vinster, måste det självfallet på sikt medföra en minskad förmåga att betala högre löner.

Det finns förvisso andra motiv som nämnts för att samla upp företagets vinster i fonder av olika slag. När löntagarfondsdebatten var ny, sade man rent ut att det var makten över företagen man ville åt. "Med hjälp av fonderna tar vi över", som rubriken löd i LO-tidningen. Den varianten lämnade man dock ganska snabbt, kanske bl. a. under intryck av de mindre

lyckade resultaten i en del fackföreningsägda företag, exempel byggföretaget BPA.

Det hette sedan i stället att fonderna behövdes för att skaffa företagen tillräckligt med investeringskapital. Nu har emellertid nyemissionsvolymen, mycket på grund av det populära och för den enskilde fördelaktiga aktiefondsparandet, nått en nivå som förefaller vara tillräcklig för att säkerställa kapitaltillförseln för företagen. Detta har f. ö. erkänts av statssekreterare Erik Åsbrink vid Aktiespararnas årskongress härom veckan. Det är alltså klart belagt att fackföreningsfonder inte behövs för att säkerställa företagens kapitalanskaffning.

För att betraktas som trovärdiga får nu socialdemokraterna vara så vänliga att tala klarspråk om sina motiv att pracka på svenska folket fonder, som folket uppenbart inte vill ha – alla opinionsundersökningar visar ju att en majoritet avvisar fondtanken.

Det finns naturligtvis fler kritiska synpunkter på lagförslaget än syftet, eller bristen på syfte, med detsamma. Det kan då vara anledning att återvända till lagrådets yttrande.

Rådet påpekar att det i propositionen inte finns någon närmare motivering till att vinstskatten skall föras till allmänna pensionsfonden. Denna är som bekant avsedd att täcka kostnaderna för tilläggs pensioneringen. Enligt lagen härom skall medel till fonden tillföras genom avgifter från arbetsgivare och de försäkrade men inte till någon del genom skattemedel. Lagrådet tycker med all rätt att detta är överraskande och att det innebär "ett väsentligt avsteg från de allmänna grunder, på vilka försäkringen hittills byggts".

Denna specialdestinering till allmänna pensionsfonden är ytterst anmärkningsvärd också mot bakgrund av vad en enig riksdag tidigare har uttalat och som nu återges i den avvikande mening som tillkännagivits av de borgerliga partiernas representanter i konstitutionsutskottets yttrande över propositionen. Enligt en enig riksdag bör nya specialdestinationer inte införas. Jag skulle nu vilja fråga Erik Wörnberg vilket det uppenbarligen mycket angelägna skälet är att gå emot ett enigt ställningstagande från en tidigare riksdags sida och placera skattemedlen i allmänna pensionsfonden.

Den socialdemokratiska inställningen till näringslivet har verkligen varit motsägelsefull. I finansplanen säger Kjell-Olof Feldt att företagens lönsamhet måste öka, och för en del företag medförde också förra höstens devalvering en skjuts framåt. I rättvisans namn skall också tilläggas att investeringsavdragen och frisläppen av investeringsfonderna förlängts.

Den utsträckta handen har emellertid tagit mycket mer för sig än vad den givit, och när det gäller ökade pålagor på näringslivet har regeringen sannerligen inte saknat handlingskraft. Under det knappt halva år som socialdemokraterna suttit i kanslihuset har svenskt näringsliv bl. a. drabbats av följande pålagor:

1. Skärpt förmögenhetsskatt.
2. Skärpt arvs- och gåvoskatt.
3. Sämre villkor för skattefondsparandet.

Tillfällig vinstskatt

4. Avskaffande av skattereduktionen för aktieutdelningar i börsföretagen.
5. Tvångsvis avsättning om 20 % av företagens vinster till räntelösa konton i riksbanken.
6. Elskatt.
7. Hyreshusavgift.
8. Höjd preliminär inbetalning av B-skatt.
9. Skärpt skogsbeskattning.
10. Allmän löneavgift.

Till allt detta skall nu alltså också läggas vad som kallas tillfällig vinstskatt, men man behöver inte vara utbildad siare för att begripa att den kommer att permanentas i någon form.

Flera av de uppräknade åtgärderna som vidtagits från regeringens sida innebär att det nödvändiga riskbärande kapitalet fått sämre villkor vilket kan locka till placeringar i improduktiva föremål som frimärken, konst och ädla stenar. En andra fråga jag har till Erik Wärnberg är alltså om han anser att en sådan utveckling är till gagn för svenskt näringsliv.

Det är väl helt i sin ordning, åtminstone betraktat med röda glasögon, att detta skatteförslag också innehåller en skatteflyktsklausul för att förhindra att bolagen sänker eller helt slopar aktieutdelningen för att undgå vinstskatten för 1983 års verksamhet.

I lagförslagets 10 § står följande att läsa: "Har ett bolag i syfte att reducera beskattningsunderlaget minskat sin utdelning för verksamhetsåret 1983 och i stället ökat utdelningen för näraliggande år eller har bolaget annars otillbörligen vidtagit åtgärd som syftar till att kringgå denna lag, skall beskattningsunderlaget bestämmas efter vad som får antas ha gällt om bolaget inte hade vidtagit den otillbörliga åtgärden."

Vilka utomordentliga tillfällen öppnar sig inte här för godtycke och byråkrati. Hur skall skattemyndigheterna utan erforderlig ingående kännedom om ett företag kunna avgöra vad som är normala, företagsekonomiskt motiverade åtgärder och vad som är otillbörligt? Något förhandsbesked skall dessutom inte kunna erhållas.

Turerna kring den tillfälliga vinstskatten, ett mera permanent system för en extra vinstskatt på företagen och så småningom någon form av löntagarfonder visar med all önskvärd tydlighet att socialdemokraterna tänker använda sig av den s. k. kronärtskocksmetoden – att plocka ett blad i sänder tills företagaren en vacker dag upptäcker att han står där helt avklädd.

Den skatt vi i dag diskuterar skall gubevars bara vara tillfällig, och det låter ju inte så farligt. Var i allmänna pensionsfondssystemet de många hundra miljonerna skall placeras är visligen fördolt – den frågan kommer att tas upp i ett annat sammanhang, heter det. Varför inte säga rent ut från början att pengarna skall användas till att köpa in sig i näringslivet, en grundplåt till fackföreningsfonderna alltså? Företagen skall således med sina intjänade vinstmedel bekosta sin egen socialisering.

Även om förslaget ännu inte finns tillgängligt, har det läckt ut hur Per-Olof

Edin och hans utredning tänkt sig att det mera permanenta systemet för den extra vinstskatten skall komma att se ut. I propagandan kommer man naturligtvis att säga att inte heller detta förslag är så farligt; alla småföretag kommer ju att förskonas genom att det skall finnas ett fribelopp i form av ett grundavdrag på en halv miljon kronor eller 6 % av lönesumman.

Det är dessutom en händelse som ser ut som en tanke att ordet löntagarfonder inte nämns alls i det Edinska förslaget.

Nog är vår skattelagstiftning snårig, men frågan är om inte förslaget till vinstskatt för 1984 och framöver slår alla hittillsvarande rekord. Förslaget är baserat på s. k. real beskattning, dvs. man skall räkna bort inflationen när skatten beräknas. Enligt de uppgifter som läckt ut till pressen skall skatten beräknas på följande sätt.

Utgångspunkten är företagets inkomst till statlig skatt och till denna läggs påförd kommunalskatt, ökningen av lagerreserv och resultatutjämningsfond, investeringsavdrag, forskningsavdrag och förlustavdrag. Från det sålunda uppkomna beloppet drar man av beskattningsårets beräknade statliga och kommunala inkomstskatt, minskningen av lagerreserven och resultatutjämningsfonden, varefter man får den nominella vinsten.

För att sedan få den reala vinsten skall man lägga till inflationen gånger monetära skulder samt dra av inflationen gånger monetära tillgångar, inflationen gånger skattemässigt restvärde för maskiner och inventarier, inflationen gånger bokfört värde av ingående bruttovarulager minus inkurans, inflationsbetingade meravskrivningar för byggnader och markanläggningar samt slutligen inflationen gånger årets nominella vinst. Från den reala vinst som då uppstår gör man sedan ett avdrag med antingen 6 % av lönesumman eller 500 000 kr. Därefter har man långt om länge kommit fram till beskattningsunderlaget, varav skatt tas ut med troligtvis 20 %.

Går detta lagförslag igenom, kommer det åtminstone att ha en god sak med sig, nämligen väsentligt ökad sysselsättning för skatteexperter, konsulter och bokföringsbyråer.

Det sägs att utdelningen från dotterbolag i utlandet till det svenska moderbolaget inte skall ingå i beräkningsunderlaget. Det kommer då att bli lönsamt att i så stor utsträckning som möjligt flytta vinster till utlandet. Därför kommer det säkert som amen i kyrkan att föreslås en ny generalklausul liknande den som vi i dag skall besluta om. Skattemyndigheterna kommer då att noga vaka över internprissättningen mellan moderbolaget och det utländska dotterbolaget med allt vad det kan medföra av kostsam, tidsödande byråkrati.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 2 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Det i propositionen angivna förslaget om vinstdelning är helt klart ett första steg mot införandet av löntagarfonder.

Löntagarfondsfrågan har ju haft ett stort utrymme i den politiska debatten under de senaste åren. Från centerns sida har vi vid åtskilliga tillfällen kategoriskt avvisat alla förslag i denna riktning.

Ett genomförande av löntagarfonder innebär att snabba steg kommer att tas mot ett socialistiskt samhälle, byggt på planhushållningens principer. Det innebär ett övergivande av det ekonomiska system som gett oss den kanske högsta levnadsstandarden i världen. Det innebär ett hot mot fortsatt ekonomiskt framåtskridande och mot en långsiktigt trygg sysselsättning. Uppbyggnaden av ett fondsystem som dominerande ägare av det svenska näringslivet innebär en maktkoncentration av ett slag som hittills inte förekommit i Sverige. Det kommer att leda till ökad centralisering och byråkratisering av det svenska samhället.

Fler människor måste stimuleras till att genom enskilda sparinsatser bli delaktiga i produktionskapitalet. Införandet av löntagarfonder skulle innebära ett omyndigförklarande av de svenska löntagarna, som inte skulle anses betrodda att själva få äga sitt sparande.

Den nu föreslagna tredubbla beskattningen av aktieutdelningar är ett ytterligare steg i riktning bort från det produktiva sparandet.

Maktkoncentrationen i näringslivet skall motverkas genom en decentralistisk inriktning av näringspolitiken. Fortsatta satsningar måste göras för att förbättra arbetsituationen för de små och medelstora företagen. Genom en kraftfull regionalpolitik skall näringslivets resurser spridas ut över landet.

Ett av de motiv som anförs för införande av vinstskatten är att de fördelningspolitiska konsekvenserna av ökade vinster inte kan anses acceptabla. I takt med den ökande tillströmningen till aktiefondssparandet och till sparandet i direktägda aktier minskar detta motiv kraftigt i betydelse. I november 1982 fanns det över en halv miljon skattefondskonton, vilket motsvarar mer än 10 % av antalet förvärvsarbetande.

Genom aktiesparfonderna och skattereduktionen för aktieutdelning har ett ökat intresse för aktieäggande kunnat noteras. Att ytterligare bredda sparandet i produktiva verksamheter anser vi vara det bästa sättet att uppnå en bättre fördelning av företagets vinster.

Den positiva utveckling som vi haft under de senaste åren beträffande sparandet i riskvilligt kapital riskerar nu att brytas – detta som en följd av den socialdemokratiska regeringens politik. Risk finns nu att sparandet åter ökar på det icke produktiva området. Guld och diamanter blir på nytt ett intressant sparmål. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det inte tillfredsställande. Från centerns sida kan vi inte dela den socialdemokratiska synen på att vinsten är ett fördelningspolitiskt problem.

Vinsten utgör ett mått på hur framgångsrikt ett företag bedriver sin verksamhet. Det är den enda egentliga möjligheten att mäta hur väl ett företag fungerar i den marknadsekonomiska konkurrensen. Ökade vinster leder till ökade möjligheter att förstärka det egna kapitalet i företaget och därigenom minska sårbarheten och öka anställningstryggheten. Vinsten har också betydelse när det gäller att styra kapitalmarknadens resurser till de mest framgångsrika företagen.

Införandet av en särskild vinstskatt sätter i viss mån vinstens funktion i marknadsekonomi ur spel. Den proportionella skatt som nu föreslagits är visserligen relativt neutral, men en vinstskatt i enlighet med vad som

förutskickats, dvs. en övervinstdelning, skulle leda till en snedvridning av företagens utvecklingsmöjligheter.

Framgångsrika och lönsamma företag skulle därigenom hindras i sin utveckling och, i den mån skattemedlen sedan används till olönsamma produktioner, de mindre framgångsrika företagen komma att gynnas på ett icke konkurrensneutralt sätt. Detta leder till en sämre produktionsutveckling och på sikt till en drastiskt försämrad levnadsstandard i vårt land.

I propositionen anges att skatten är avsedd att direkt belasta bolagen och inte bolagens ägare. I detta fallet kommer företagens disponibla medel att minska, vilket i sin tur leder till minskade investeringsmöjligheter och otryggare anställningar. Denna följd av förslaget är knappast det betydelsefulla mål som LO vill uppnå och för vilket man är beredd att visa återhållsamhet.

Propositionen har inte förberetts på sedvanligt sätt, och lagrådet anför beträffande den bristfälliga beredningen av propositionen bl. a. följande:

De remitterade förslagen har inte varit föremål för sådan remissbehandling som avses i 7 kap. 2 § regeringsformen. Lagrådet får i anledning härav understryka att en lagrådsgranskning inte kan ersätta den sedvanliga remissbehandlingen av myndigheter och sammanslutningar med särskild sakkunskap på området. En sådan behandling skulle i detta fall ha varit särskilt värdefull med hänsyn till den delvis komplicerade karaktären av de frågor som remissen berör. Lagrådet har därför haft begränsade möjligheter att med ledning av det föreliggande materialet bedöma sådana frågor om lagstiftningens praktiska konsekvenser och tillämpning som avses i 8 kap. 18 § stycket 4 och 5 regeringsformen.

Jag anser det vara ytterst angeläget att vi fasthåller vid de traditionella reglerna med remissförfarande, för att på det sättet få den breda granskning av förslagen som remissbehandlingen innebär, innan ett ärende läggs på riksdagens bord.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka avslag på skatteutskottets hemställan i dess betänkande nr 40 och bifall till den reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 3 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Det utskottsförslag som kammaren nu har att behandla har en klart ideologisk prägel, och jag kommer också senare i mitt anförande att belysa frågan ur liberal-ideologisk synvinkel.

Låt mig emellertid först påminna om att detta förslag – som så många andra regeringsförslag i år – utarbetats i stor hast och utan tillräckligt grundlig beredning. Det har t. ex. inte förekommit någon regelrätt remissbehandling av förslaget, trots förslagets både praktiskt och principiellt stora betydelse. Det är också en komplicerad fråga att införa en särskild vinstskatt på aktiebolagens vinster, och det motiverar, som lagrådet framhåller, en remissbehandling av förslaget. Vi har alltså vid behandlingen av förslaget i skatteutskottet inte känt till vad viktiga organisationer och myndigheter tycker om tanken på en temporär vinstskatt.

Varför lägger då regeringen fram ett sådant här förslag efter en bristfällig beredning? Varför har man så bråttom? Är vinsterna i de svenska aktiebolagen f. n. så uppscendeväckande höga att det är nödvändigt med ett ingripande? Sanningen är väl snarast den motsatta. Internationellt sett har vinstsituationen i det svenska näringslivet i många år kännetecknats av en låg vinstnivå – vilket i sin tur har lett till otillfredsställande investeringar och långsiktigt också till en lägre sysselsättning. Att då ta en temporär förbättring av vinstläget i aktiebolagen till intäkt för en ny specialskatt på aktiebolagens vinster ter sig inte särskilt rationellt, inte minst mot bakgrund av att en vinstförbättring är behövlig för att man skall få till stånd investeringar och framtidsstro i näringslivet.

Det är, herr talman, förståeligt att man från näringslivets sida känner oro och besvikelse över de åtgärder som regeringen genomfört eller aviserat och som påverkar företagens arbetsförhållanden och därmed deras möjligheter att fortleva – inte minst mot bakgrund av att regeringen ofta säger sig ha som strategi att stärka det svenska näringslivet och på det sättet öka investeringar och sysselsättning i industrin samt häva obalanserna i vår ekonomi.

Inom näringslivet ser man den nu aktuella vinstskatten som ett första steg mot införandet av löntagarfonder. Det är just mot den bakgrunden viktigt att se dagens beslut i ett vidare sammanhang. Den omfattande och långvariga debatten om löntagarfonder föranledde ju Olof Palme att i valrörelsen förra året utlova, att ett beslut om införande av löntagarfonder skulle föregås av överläggningar med näringslivet och med den politiska oppositionen. Man antydde t. o. m. från socialdemokratiskt håll att man var beredd att avstå från införandet av löntagarfonder, om man inte kunde samla en bredare enighet kring förslaget. Dessa utfästelser lugnade säkert många människor som kände oro för ett Löntagarfondssverige och för de politiska och sociala konsekvenserna av införandet i vårt land av löntagarfonder.

Riksdagen uttalade sig också förra året mot kollektiva löntagarfonder, som enligt uttalandet skulle medföra en långtgående maktkoncentration och en försämring av sysselsättning och ekonomisk utveckling. Vad som har hänt därefter styrker dessa farhågor.

Var är nu denna socialdemokratiska beredvillighet till diskussioner om införandet av löntagarfonder? Kommer vi också när det gäller utfästelsen om överläggningar före införandet av löntagarfonder att få se ett sviket vallöfte? Ja, mycket talar för det. I dag är man utan sedvanlig remissbehandling beredd att rösta igenom förslaget om vinstskatt, med stöd endast av kommunisterna. Den så omtalade utsträckta handen drogs tillbaka illa kvickt.

Om riksdagen bifaller regeringens förslag blir alla svenska aktiebolag – stora som små, framgångsrika som problemtyngda – tvungna att betala en särskild skatt på hela sin aktieutdelning för verksamhetsåret 1983. Detta sker utan att vi får veta vad dessa inbetalda skattepengar skall användas till eller hur de skall administreras. Det enda vi får veta är att de inflytande skattemedlen skall tillföras AP-fonden.

Som lagrådet påpekat är detta en mycket viktig fråga, och det finns i

propositionen inget som helst underlag för tanken att pengarna skall tillföras AP-fonden. Som kommentar till lagrådets kritik hänvisar departementschefen bara till att förslag om hur vinstskattemedlen skall förvaltas och användas kommer att tas upp i annat sammanhang. Jag tycker att riksdagen borde kräva att få de här förslagen på bordet innan riksdagen tar ställning till frågan om en specialdestinering av vissa skattemedel.

När jag i utskottet frågade hur de aktuella skattemedlen skall användas, fick jag bara beskedet att regeringen i annat sammanhang kommer att lägga fram förslag om hur AP-fonden skall disponera medlen.

Jag vill gärna upprepa frågan här i kammaren, i förhoppning om att få ett grundligare besked om hur de här skattemedlen skall användas. Finansministern lyser med sin frånvaro. Det är beklagligt, eftersom detta är en principiellt viktig fråga. Jag vill emellertid rikta min fråga till socialdemokraternas talesman: Hur skall de inflytande medlen från vinstskatten användas och förvaltas?

Specialdestinering till AP-fonden är som sagt en ovanlig åtgärd. Man borde ha lämnat en grundlig motivering härvidlag.

Herr talman! Vi i folkpartiet avvisar förslaget om en tillfällig vinstskatt. Vi ser denna som ett led i en socialistisk näringspolitik, där nästa steg blir en permanent, obligatorisk vinstdelning och där slutmålet är de kollektiva löntagarfonderna. Vidare vill vi genom vårt ställningstagande få till stånd en debatt om vårt framtida samhällssystem och vårt framtida näringsliv. Man skall inte lyckas smyga på oss ett socialistiskt samhällssystem, som en majoritet av svenska folket inte vill ha. I en öppen debatt mellan en liberal och en socialistisk samhällssyn finns den säkraste möjligheten när det gäller att hejda en socialistisk utveckling och att garantera det fria näringslivets fortbestånd.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen vid skatteutskottets betänkande, som innebär avslag på regeringsförslaget om vinstskatt.

I detta anförande instämde Jan-Erik Wikström, Jörgen Ullenhag, Ingemar Eliasson, Börje Stensson, Rolf Wirtén, Christer Eirefelt, Kenth Skårvik, Olle Grahn, Kerstin Ekman, Lars Ernestam och Hugo Bergdahl (alla fp).

Anf. 4 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! I början av oktober i fjol genomfördes, som vi alla vet, en nedskrivning av den svenska valutans värde gentemot omvärlden med 16 %.

En devalvering av ett lands valuta är alltid en riskfylld åtgärd, som inte bör tillgripas om inte mycket tungt vägande skäl föreligger. Sådana skäl var verkligen för handen vid det tillfället. Sverige var utsatt för en ganska omfattande valutapress, med stor utströmning, något som inte bara var ett resultat av en tillfällig spekulation utan som också hade betydligt djupare rötter. Av olika skäl, bl. a. som en följd av det höga kostnadsläget, hade

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

landet förlorat ca en fjärdedel av sina utlandsmarknader. Vi uppehöll en hög konsumtion inom landet genom utländska lån.

Devalveringen framstod som nästan den enda möjligheten att på ett någorlunda rimligt sätt och inom rimlig tid hejda utförsåkingen. Genom låga svenska priser skulle vi kunna ta tillbaka en del av de förlorade marknadsandelarna.

För att devalveringen skulle bli framgångsrik och för att den tillskapade förmånliga konkurrenssituationen skulle bestå, fick inget kompenstationstänkande slå igenom. Detta gäller alla grupper – såväl aktiva som inte aktiva i förvärvslivet. För att marknadsandelar skulle kunna återvinnas och jobben på sikt säkras, fick löntagarna finna sig i en relativt kraftig sänkning av sina reala inkomster.

Företagen, både de exporterande och de som konkurrerar med importen, har däremot fått en unik chans att bättra på sina rörelseresultat, antingen genom ökad omsättning eller genom prishöjningar. Jag tror att jag vågar påstå att erfarenheten hittills visar på en kombination av de två åtgärderna.

Redan av fördelningspolitiska skäl är det därför berättigat att företagen avstår från en del av de ökade vinsterna. Det finns dock också andra mycket tungt vägande skäl för att propositionens förslag skall genomföras. Stora vinstökningar leder normalt till stark löneglidning och framöver också till krav på stora avtalsmässiga höjningar. Detta i sin tur leder till att inflationsbekämpningen försvåras och att pengar som borde investeras i stället används till konsumtion. Skulle en sådan utveckling inträffa äventyras hela meningen med devalveringen.

Det är mot denna bakgrund man skall se förslaget om en tillfällig vinstskatt. Självfallet kunde man ha valt andra former av tillfällig beskattning av företagens vinster än denna. Centerpartiet har tidigare liksom vpk flera gånger föreslagit tillfälliga höjningar av bolagsskatten.

När regeringen nu i stället har valt att knyta skatten till företagens utdelningar, är det främst därför att regeringen menar att detta är en naturlig inledning till en mer permanent delning av övervinster som regeringen ämnar lägga förslag om inom en snar framtid.

Utskottsmajoriteten delar regeringens uppfattning om att den här metoden i detta läge är den bästa. Man menar också att en sammankoppling med utdelningen även understryker det förhållandet att en grupp medborgare inte genom höjda utdelningar, som till stor del sammanhänger med devalveringen, skall få en höjd konsumtionsnivå, medan andra grupper får bära devalveringens bördor och negativa sidor.

Hittills har förloppet efter devalveringen utvecklats på rätt sätt. Det är naturligtvis ännu för tidigt att säga hur utvecklingen kommer att fortsätta. Och det är kanske för mycket att säga att det tidigare aviserade, nu framlagda förslaget om tillfällig vinstskatt haft någon avgörande betydelse för utvecklingen. Men jag tror heller inte att man skall underskatta den psykologiska effekten beträffande andra gruppers återhållsamhet. En 2-procentig avtalsenlig höjning av priserna måste ändå betecknas som en

återhållsam lönerörelse. Att det sedan blir tal om eftersläpningar är en annan historia – det handlar om sådant som man avstått från tidigare år.

Reservanterna skjuter nu in sig mer på formella saker än på den sakfråga jag har försökt att beskriva här.

Självfallet tycker också utskottsmajoriteten att det skulle ha varit bra med en bred remissomgång innan den här speciella skatten infördes. Det är en självklarhet att beslutsunderlaget skall vara så bra som möjligt när man fattar beslut. Men samtidigt skall man ha klart för sig att skulle man uppnå syftet med vinstskatten så var det mycket knapp tid att vinka på, och en vanlig remissomgång tar lång tid.

Utskottsmajoriteten tycker därför att man får acceptera den begränsade prövning av förslaget som skett i överläggningar mellan regeringen och riksskatteverket. Lagrådet har hörts, och därtill skall läggas att konstitutionsutskottets majoritet inte funnit några formella hinder. Dessutom är det fråga om en provisorisk lagstiftning.

En annan kritik, också av formell art, som riktats mot propositionen är att de influtna pengarna tillförs AP-fonden. Eftersom den tillfälliga vinstskatten formellt är en skatt och inte en vinstdelning, kan det naturligtvis hävdas att det är fråga om en specialdestinering av skatter här.

Men så enkelt är det inte. Någon speciell användning av pengarna skall vi inte besluta om i dag. Jag kan bara säga till Björn Molin att jag inte kan ange hur dessa pengar skall anges. Det enda jag kan säga är att de skall tillföras AP-fonden. Riksdagen kommer i annat sammanhang att få pröva hur pengarna skall förvaltas och användas.

Det rör sig här heller inte om en vanlig skatt, att användas till statens utgifter eller för att bringa ned statens budgetunderskott. Jag har redogjort för syftet med den särskilda vinstskatten och dess planerade fortsättning i ett vinstdelningssystem. Syftet är inte att man skall ta ut ökade skatter från företagen, att användas till statlig konsumtion, utan i stället skall investeringarna gynnas. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning skall den influtna skatten användas till riskvilligt kapital i näringslivet.

Det förhållandet att inget vinstdelningssystem ännu står färdigt får inte förhindra att medel som tas in på annat sätt – den här gången formellt genom en skatt – kommer näringslivets investeringar till godo. Det är det viktigaste. Formellt kan givetvis, som finansutskottet har anfört, även den tillfälliga vinstskatten redovisas över budgeten, men det kan också sägas vara en onödig omväg med hänsyn dels till skattens provisoriska karaktär, dels till dess syfte och dels till att vi har att vänta en utförligare proposition om de influtna medlens disposition.

Reservanterna menar att alla åtgärder utöver dem de borgerliga regeringarna genomförde är onödiga för att säkerställa riskvilligt kapital till näringslivet. Jag tror att man har fel på den punkten; dels därför att andelen nysparande i driven om aktiefondsparande har varit ganska liten, dels därför att skattebetalarna får stå för nästan huvudparten av insatserna och kanske främst därför att stimulanserna ständigt måste öka när femårsperioderna

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

närmar sig sitt slut för att inte penningssummorna till näringslivet skall minska.

Utskottsmajoriteten anser sig inte i detta sammanhang behöva gå in på frågan om löntagarfonder. Här är det fråga om att följa upp devalveringen med en åtgärd som hjälper till att hålla tillbaka allmänna kompensationskrav och krav från löntagarna att få dela företagets ökade vinster genom mera pengar i avlöningskuvertet. Vi är medvetna om att detta förslag kommer att avlösas av ett permanent system för delning av övervinster; därför vill vi i dag inte göra vare sig positiva eller negativa uttalanden om löntagarfonder. I dagsläget tycker vi att det är att vara för tidigt ute.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande nr 40.

Anf. 5 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Jag ställde två frågor till Erik Wärnberg. Den första var vad skälet kunde vara till att man nu går emot ett enigt riksdagsuttalande som gjordes för ett par år sedan och som säger att man inte bör ha specialdestinerade skatter. Det svar jag fick tycker jag verkligen var haltande. Vi har inte fått någon plausibel förklaring till varför det är motiverat att göra ett avsteg från det som en enig riksdag tidigare har sagt.

Erik Wärnberg började med att tala om devalveringens välsignelser. Ja, för en del företag har den naturligtvis betytt en skjuts framåt, som jag också sade inledningsvis. Men det har verkligen varit ett tveeggat svärd. Erik Wärnberg, som tidigare har månat om småföretagen, kan gå och fråga vad de 7 000 småföretagare tycker som har tagit utländska korglån och vars existens nu står på spel genom devalveringen.

Sedan säger Erik Wärnberg att vinstskatten har kommit till för att skydda företagen från löneglidning. Det var naturligtvis mycket omtänksamt, men jag tror att det i så fall var att ta till mera våld än nöden kräver. Det var i alla fall glädjande att Erik Wärnberg erkände att det enligt hans uppfattning skulle få psykologiska effekter på lönerörelsen. Det visar alltså att jag hade rätt i mitt påstående i inledningsanförandet, att förslaget är byggt på den kungliga svenska avundsjukan.

När Erik Wärnberg säger att vi från oppositionens sida huvudsakligen riktar oss mot den formella handläggningen för att undvika debatt i sakfrågan, vill jag allvarligt protestera. Jag tog i en saklig debatt upp alla de propositioner som hittills har lagts fram och som har påverkat näringslivet negativt, men jag tog också upp det som kunde vara positivt med en förlängning av perioden för frisläppande av bl. a. investeringsfonderna. Det är ytterst märkligt att man nu tar in pengar som man inte vet vad de skall användas till eller hur de skall förvaltas. Där har vi ännu inte fått något klarläggande svar. Att skylla på att det var så bråttom och att det är en tillfällig skatt tycker jag också är en haltande ursäkt. Då hade det varit bättre att vänta till ett annat år för att låta propositionen bli föremål för en tillräcklig remissbehandling.

Den andra fråga jag ställde till Erik Wärnberg var om han ansåg att det kapital som är riskbärande skall ha en förmånligare behandling än icke riskbärande kapital. Jag fick inget svar på den frågan, men jag hoppas att Erik Wärnberg återkommer med det.

Anf. 6 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna riktade i oppositionsställning en stark kritik mot dåvarande regering för att den inte kunde åstadkomma något för att stimulera och öka investeringarna i näringslivet. Socialdemokraterna ansåg hela tiden att de var för små, och kritiken var många gånger hård. Jag frågar mig om den nu föreslagna åtgärden kan vara den bästa för att åstadkomma en förbättring på detta område.

Erik Wärnberg sade att företagen genom devalveringen kunnat öka sina inkomster. Såsom redan har antytts har det växlat. Devalveringen hade utan tvekan den effekten i vissa fall, men den hade också besvärliga konsekvenser i andra.

Man frågar sig då: Fanns det inte någon annan möjlighet för socialdemokraterna, om de ville förverkliga vad de hade sagt i opposition, att stimulera investeringar än att tillgripa en vinstskatt? Vi har tidigare vidtagit åtgärder, som mer direkt har syftat till att stimulera företagen till ökade investeringar. Jag är förvånad över att ni inte valde den vägen.

Det måste vara i högsta grad otillfredsställande att vi i dag skall besluta om en avgift utan att veta vem som slutligen skall förvalta medlen eller hur de skall användas. Innebär förslaget att socialdemokraterna anser att näringslivet inte är kompetent att bedöma var investeringarna skall göras? Finns det inte en uppenbar risk, Erik Wärnberg, att investeringarna under en tidsperiod skjuts på framtiden i stället för att vi så snabbt som möjligt skulle kunna bygga upp en konkurrenskraftig industri? Stråvan med hela den ekonomiska politiken är väl ändå att på det sättet utöka och stärka industrins konkurrenskraft! Finns det inte en risk för att vi nu försitter tiden utan att kunna åstadkomma det som jag har funnit att vi är överens om – nämligen att få större investeringar för näringslivet?

Anf. 7 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Erik Wärnberg inledde sitt anförande med att påminna om höstens devalvering. Låt mig, för att ge mer balans i historieskrivningen, erinra om att den devalveringen i hög grad utlöstes av de lättsinniga löften som socialdemokraterna i valrörelsen utfärdade om ytterligare statsutgifter. Det var en avgörande orsak till den försämring av den svenska kronan som nödvändiggjorde devalveringen.

Sedan menar Erik Wärnberg att devalveringen har skapat sådana förväntningar om stora företagsvinster att det är nödvändigt att redan nu fatta beslut om en viss begränsning av företagets vinster. Men är det verkligen så? Är vinsterna i de svenska företagen, i ett internationellt perspektiv, nu så höga att det är ett problem och att det motiverar att vi nu snabbbehandlar frågan om särskild vinstskatt? Jag har mycket svårt att förstå

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

det, inte minst mot bakgrund av vad Stig Josefson sade, nämligen att det har varit en gemensam strävan att genom den ekonomiska politiken ge stimulanser till företagens investeringar.

På min fråga om användningen och administrerandet av de skattemedel som flyter in med den här nya vinstskatten svarade Erik Wärnberg bara att han inte hade något svar att ge. Det betyder att varken regeringen eller riksdagsmajoriteten i dag har något svar på frågan hur medlen skall användas och förvaltas. Det är otillfredsställande.

Vidare sade Erik Wärnberg att socialdemokraterna ser förslaget om en vinstskatt som en inledning till ett mer permanent system med vinstdelning. Det är just det som vi har oroat oss för. Vi kommer inte att låta förleda oss av ordet vinstdelning – vem är det som man skall dela vinsten med? Detta är naturligtvis en permanent skatt på vinsterna. Det är ett led i en socialistisk samhällsutveckling, vilket för folkpartiet är ett ytterligare argument att säga nej till dagens förslag.

Anf. 8 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Herr talman! Jag hoppas att det av mitt anförande framgick att jag inte lovprisar någon devalvering och menar att det är det enda saliggörande. Jag vill tvärtom påstå att devalveringen var den kanske enda chans som fanns att klara landet ur den situation som vi hade hamnat i.

Jag skall inte försöka analysera frågan, vems skulden var eller utreda varför vi hamnat i den situationen. Jag bara konstaterar att vi var där: Vi hade tappat marknadsandelar, vi var på väg mot en jättearbetslöshet, och vi var på väg mot ett läge där näringslivet inte investerade på grund av att man inte kunde sälja. Därför var det helt enkelt nödvändigt att genomföra en devalvering.

Kostaderna för denna devalvering bärs till huvudsaklig del av löntagarna. Om de icke får någon kompensation för de stigande importpriserna bär de dem helt, medan företagen tar vinsterna av den.

Jag har inte sagt att företagens vinster är på tok för stora. Att få vinster är inte något fult; vinster är nödvändiga i samhället. Men man måste ha klart för sig att en operation som ger löntagarna ca 4 % reallöneminskning och företagen möjligheter till ungefär lika stora vinstökningar skapar problem. Därför var det nödvändigt att åttstadkomma den som jag tycker återhållsamma lönerörelsen genom att presentera ett förslag som innebar att man på något sätt skulle dela de vinster som företagen fått men att vinsterna ändå skulle stanna kvar i näringslivet genom att de, på ett eller annat sätt, som vi ännu inte har beslutat om, skall användas som riskvilligt kapital.

Jag sade i mitt inledningsanförande också att det för mig stod fullständigt klart att pengarna skulle användas som riskvilligt kapital i näringslivet och icke till något konsumtionsändamål för staten.

Låt mig sedan än en gång gå in på specialdestineringen. Jag är ingen vän av specialdestinering. Det är fel att ha specialdestinerade skatter. Men det här är ett provisorium som vi av skäl som jag här har redogjort för var tvungna att genomföra, och vi var tvungna att genomföra det ganska snabbt, vilket

gjorde att vi icke fick den breda remissomgång som annars hade varit nödvändig. Eftersom pengarna skall användas till produktiva investeringar i näringslivet kan man – även om jag erkänner att argumentet inte är särskilt starkt – säga att den här skatten är av den arten att man provisoriskt under ett år kan göra ett undantag från principen att inte specialdestinera pengar.

Anf. 9 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Jag förstår att Erik Wärnberg inte vill diskutera bakgrunden till devalveringen. Det är naturligtvis ett känsligt ämne. Enligt min uppfattning är de fyra vallöftena stor skuld till den.

Erik Wärnberg sade också att det är fel att använda specialdestinering, men att man i det här fallet måste göra ett undantag. Jag känner igen de tongångarna. Det låter likadant när vi anmärker på att ett regeringsförslag inte blivit tillräckligt remissbehandlat eller genomgått lagrådsbehandling.

Jag kan nämna att av 81 undersökta propositioner var det bara 22, dvs. drygt en fjärdedel, som gått till lagrådsgranskning. Inte mer än hälften, 40 stycken, har varit ute på sedvanlig remissomgång. Även där säger man att det är viktigt och bra med lagrådsgranskning och att sända ut propositionerna på remiss, men att man måste göra undantag för att vinna tid och annat. Jag tycker att detta förfarande har förekommit litet för ofta för att vara trovärdigt.

Jag konstaterar sedan att jag inte fick svar på min andra fråga, nämligen om det riskbärande kapitalet skall behandlas fördelaktigare ur skattesynpunkt än det kapital som inte bär risker. Eftersom jag inte har rätt till fler repliker och inte räknar med att få något svar av Erik Wärnberg i hans nästa inlägg, ber jag att få påpeka vad han sade i en debatt här i december år 1979, nämligen:

”Jag delar Knut Wachtmeisters åsikt att i dag är det fel relationer mellan beskattningen av aktier och beskattningen när det gäller placeringar i diamanter o. d. Jag är helt överens med honom om att ändringar måste komma till stånd, men de kan komma till stånd på många olika sätt, och vi får se när den dagen kommer på vilket sätt vi skall kunna lösa problemet.”

Sedan dess har regeringen vidtagit flera åtgärder som har försämrat villkoren för det riskbärande kapitalet i företagen, och det tycker jag är ytterst beklagligt.

Anf. 10 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Erik Wärnberg sade att devalveringen var nödvändig därför att vi inte kunde sälja tillräckligt mycket och hade förlorat marknadsandelar. Jag skall inte ta upp en debatt om detta, men vill säga att anledningen till de föreslagna åtgärderna var väl också att vi i fortsättningen skall kunna sälja mer och stärka vår konkurrenskraft. Då är frågan: Kan verkligen en vinstskatt stimulera till ökade satsningar i näringslivet? Mig förefaller det snarare som om det skulle vara tvärtom.

Nu understryker Erik Wärnberg att avgiften skall reserveras för investeringar, och då ställer jag åter frågan: Har vi råd att låta tiden gå och i dag fatta

beslut om denna skatt utan att veta hur eller för vem den skall användas? Om pengarna i stället får stanna i företagen, kan dessa planera vilka investeringar som skall göras och vilka förbättringar i konkurrenshänseende som kan uppnås. Jag ser därför ett stort bekymmer med denna rundgång, genom vilken vi kanske förlorar väsentliga ting i stället för att så snabbt som möjligt ta till vara möjligheterna att åstadkomma en förbättrad situation.

Anf. 11 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Erik Wärnberg sade att syftet med devalveringen var att underlätta för oss att sälja svenska varor på världsmarknaden. Låt mig påminna om att utvecklingen av den svenska handelsbalansen var positiv under de första sex sju månaderna 1982. Devalveringen vände, i varje fall initialt, den utvecklingen och ledde till ett underskott i handelsbalansen.

Vi oroar oss inte för en något högre vinstnivå i företagen. Vi menar nämligen att en sådan möjliggör en ökning av de produktiva investeringarna. Det har ju varit ett mål om vilket vi har varit ense. Om jag förstår Erik Wärnberg rätt, så menar han nu att man indirekt via AP-fonderna skall framkalla en ökning av de produktiva investeringarna. Vinstskattemedlen skall alltså gå till AP-fonderna, som i sin tur skall kanalisera ut dem till produktiva investeringar. Men Erik Wärnberg talar inte närmare om hur det skall gå till.

Vi från folkpartiet anser att det är ett bakvänt sätt att få till stånd en ökad investeringsnivå. Vi tror på företagens egen förmåga att fatta avgörande beslut om sina framtida investeringar.

Anf. 12 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Herr talman! Jag är inte det minsta rädd för att diskutera bakgrunden till devalveringen. Men jag trodde att vi skulle slippa den debatten i dag. Den kommer att ta alldeles för lång tid, och man kan aldrig ge en tillräckligt stark bevisning i ett replikskifte. Nog fanns det stor anledning till en devalvering. Vad som skedde under de borgerliga sex regeringsåren är kanske större anledning än någonting annat till devalveringen. Under den tiden började man låna pengar utomlands i rasande fart och ökade statsskulden kraftigt. Inflationstakten låg över omvärldens. Nog borde Knut Wachtmeister ändå känna ett visst ansvar för bakgrunden till devalveringen.

Jag tycker inte att Knut Wachtmeister skall kasta sten, när han sitter i glashus. Under den borgerliga tiden var det ungefär lika många propositioner som under denna regerings tid som inte behandlades av lagrådet eller som inte gick ut på en omfattande remiss. Ett lysande exempel på övergrepp i detta avseende är fortfarande det fall som jag har svårt att komma ifrån, nämligen då utskottet tog initiativ och genomförde en ändring av skogsbeskattningen utan att egentligen ha frågat en enda instans. När man inte nådde resultat, framfördes förslaget i en motion. Så enkelt var det på den tiden. Jag tycker inte att man skall kasta sten när man sitter i glashus.

Sparandet skall vara neutralt; det har jag sagt förut. Vad Knut Wachtmeister återopade från 1979 står jag fortfarande för. Vissa sparanda-

mål är fortfarande oerhört gynnade, t. ex. diamanter och dylikt. De är betydligt gynnsammare behandlade än aktier. Det skall vi råda bot på. Men vi skall ha klart för oss att betydligt sämre hanterat än aktier är mycket annat sparande, exempelvis sparande i bank, som givit mycket sämre förmåner än placering av pengar i aktier. Jag vill ha ett naturligt sparande. Det vill jag säga till Stig Josefson. Jag anser inte att det s. k. aktiesparandet eller placerandet av pengar i aktier har varit neutralt. Det har pressat upp kurserna till världsrekordnivå. Det har skett med hjälp av skattebetalarnas pengar, inte på grund av att vi har ett neutralt system.

Devalveringen har enligt min uppfattning stärkt konkurrenskraften. Om också den vinstskatt som nu tas ut skall gå till investeringar i form av riskvilligt kapital i svenskt näringsliv, försämrar det inte konkurrensen. Den måste ha stärkts genom valutakursförändringarna på ett mycket avgörande sätt. Om alla de pengar som kommit in på detta sätt hade investerats i svenskt näringsliv, hade vi fått en mycket stärkt konkurrenskraft.

Talmannen anmälde att Knut Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det har länge talats mycket om kollektiva löntagarfonder. I dag tas det första steget mot deras förverkligande. Det beslut som den socialistiska majoriteten kommer att fatta här i kammaren betecknar övergången från ord till handling. Det är det första konkreta tecknet på att socialdemokraterna verkligen tänker införa fondsocialismen, inte bara drömma om den. Den 20-procentiga skatten på aktieutdelningar är avsedd att utgöra grundplåten i det kommande fondsystemet.

Mot denna bakgrund borde vi nu ha upplevt en socialistisk klang- och jubeldag i Sveriges riksdag. Men det blir inga väljudande appeller från partiordföranden och statsministern Palme. Den ansvarige departementschefen, förre fondutredaren Feldt, lär befinna sig på utrikes ort. Uppgiften att uttala välgångsönskan vid sjösättningen av fondsocialismen har anförtratts skatteutskottets ordförande, herr Wörnberg. Ingen skugga må falla över hans meriter, men han har tidigare inte precis tillhört de mest framträdande fondförespråkarna.

Det här diskreta uppträdandet från regeringspartiets sida vittnar om tre förhållanden. Hela fondsaken är sjuk, den är känslig och den är impopulär. Därför är det bäst att smyga igenom den utan några större åthävor, i små steg och under utläggande av täta rökridåer.

Det är typiskt att det i propositionen över huvud taget inte talas om kollektiva löntagarfonder. Enligt rubriken handlar det om något så oskyldigt som "tillfällig vinstskatt". Beteckningen är medvetet missvisande. Det rör sig ju om en skatt på aktieutdelningar, inte på vinsten. Och denna skatt är inte tillfällig på annat sätt än att den skall avlösas av ett permanent system för beskattning av företagets vinster. Anmärkningsvärt nog klargörs inte vart de influtna skattemedlen slutligen skall föras eller vad de skall användas till.

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

Men herr Wörnberg och frånvarande fondteoretiker vill väl inte bestrida att avsikten med skatten är att bygga upp början till ett system av kollektiva tvåångsfonder, som skall köpa aktier i näringslivet och så småningom överta ägandet av de större företagen i landet?

En lång serie av opinionsundersökningar visar att fondtanken är mäktigt impopulär bland medborgarna. Motståndet har bara tilltagit efter hand som informationen och kunskapen om de fondsocialistiska planerna har vuxit. Ungefär sex av tio personer anser att löntagarfonder skulle vara dåliga, medan endast var fjärde tycker att de vore bra. Bland medlemmarna i LO-förbund finns det fler motståndare än anhängare. Hela 74 % av LO:s medlemmar föredrar enskilt ägande enligt IMU:s senaste mätning, medan bara 14 % är för fackligt ägande.

Det kan visserligen sägas att socialdemokraterna vann valet i höstas och därmed har ett mandat att anträda vägen mot Fondsverige, men valet vanns inte *på grund av utan trots* fondfrågan. Farhågor för fondsocialismens genomförande som framfördes från borgerligt håll men också från socialdemokratiskt håll avvisades under valrörelsen med tal om att så mycket ännu återstod att utreda och att det mesta ju ändå var förhandlingsbart.

Trots den socialdemokratiska partiledningens försiktighet har det på senare tid flammats upp en debatt om fondplanerna i den socialdemokratiska rörelsen. Stockholms-Tidningen har fått flera instämmanden när den ställt frågan, om kanske fondtanken var fel redan från början. Det nya vinstskatteförslag som har tagits fram av en särskild arbetsgrupp har fått kritik för att vara alltför komplicerat. Det har därför sagts att det inte kan genomföras i föreslagen form. Skulle det genomföras, kommer företagen att ägna sig mer åt anpassningsåtgärder för att parera skattens verkningar än åt den verksamhet som det är deras uppgift att sköta. Skulle å andra sidan den nya lagstiftningen inte hinna bli färdig till nästa årsskifte, då är nog inte det provisorium vi i dag diskuterar mera tillfälligt än att det kan förlängas till att gälla ytterligare ett år.

Jag inledde med att erinra om att debatten om kollektiva löntagarfonder har pågått länge, nu i över tio år. Över den tiden har motiven för fonderna ständigt växlat. Först angavs avsikten vara att ta över makten i näringslivet. När det stod klart att det argumentet inte gick hem började man från socialdemokratiskt håll tala förledande om att trygga näringslivets kapitalförsörjning. Sedan aktiebörsen efter åtgärder från den borgerliga regeringens sida återupprättats som kapitalkälla, följde ett mellanspel, där fondsystemet konstruerades så, att det närmast gavs regionalpolitiska syften. F. n. driver socialdemokraterna hårdast tesen att fonder håller nere lönekraven. Men ett av de få bestående resultaten från den havererade löntagarfundsutredningen är slutsatsen att det inte finns något påtagligt samband mellan vinstnivå och löneutveckling. Däremot kunde det påvisas att vinstdelning höjer företagets kapitalkostnader och därmed sänker investeringsviljan, dvs. raka motsatsen till vad man borde sträva efter. Saken blir inte bättre av att åtgärden slår hårdast mot de mest lönsamma och expansiva företagen.

Teorin att löntagarna skall bli så glada över att få ägarinflytande i företagen

att de avstår från lönehöjningar är inte bara obevisad – den är osannolik, eftersom ingen får någon personlig fördel av arrangementet. Man måste komma ihåg att det inte är de enskilda löntagarna som vill ha fonder. Det är de fackliga ledarna som driver fondtanken i syfte att stärka sin egen maktställning.

Vad de enskilda medborgarna vill ha är något som ger dem fördelar för egen räkning. Det gör det skattefondssparande som infördes under den borgerliga regeringstiden och som nu vunnit bred anslutning. Inom denna ram finns det möjlighet att inrätta företagsanknutna aktiesparfonder. Flera företag har också särskilda vinstdelningssystem, där de anställda efter varierande regler får del av resultatet i verksamheten. Införs kollektiva löntagarfonder, kommer dessa frivilliga system i många fall att försvinna. Vi moderater vill gå motsatt väg, dvs. bygga ut skattefondssparandet och undanröja skattemässiga och andra hinder för inrättandet av företagsanknutna vinstdelningssystem.

Herr talman! Det verkar som om regeringen förbereder en omläggning av sparandeströmmarna i vårt land. Det enskilda sparandet skall styras över från andelar i näringslivet till andelar i statsskulden. Samtidigt skall nya skatter på företagen samlas upp i fonder, vilkas uppgift det blir att via aktieköp socialisera det fria näringslivet. Det har redan erinrats om detta i debatten.

Jag vill återkomma till att den nya regeringens behandling av företagsamheten är motsägelserfull. Syftet med höstens stora devalvering angavs vara att stärka särskilt exportföretagens konkurrenskraft genom att öka deras lönsamhet. Men samtidigt skärptes beskattningen på företagen, på aktier och på kapital. Regeringen är verkligen uppfinningsrik när det gäller att hitta på sätt att dra vinstmedel ut ur företagen – vinstmedel som annars skulle användas till att stärka konkurrensförmågan.

En del av dessa indragna vinstmedel skall alltså utnyttjas för att kollektiva tvångsfonder genom aktieköp på börsen successivt skall ta över kontrollen över de större företagen. Det är ofrånkomligt att detta skapar osäkerhet, att det förtar den framtidstro som det förbättrade vinstläget var tänkt att framkalla. Regeringens grepp, att avveckla det påbörjade sloandet av dubbelbeskattningen av aktieutdelningar och i stället införa en internationellt sett unik trippelbeskattning, måste med nödvändighet verka avhållande på satsningar i Sverige och påverka företagen att i stället förlägga sin expansion utomlands.

Förra våren uttalade riksdagen på förslag av den då borgerliga majoriteten i finansutskottet, att ett införande av kollektiva löntagarfonder skulle medföra en långtgående maktkoncentration och en försämring av sysselsättning och ekonomisk utveckling.

Sedan dess har majoritetsförhållandena i riksdagen ändrats. Men de borgerliga ledamöterna i finansutskottet upprepar i en avvikande mening till utskottets yttrande denna ståndpunkt. Vi säger också, att det nu framlagda förslaget till utdelningsskatt, och den utveckling som i övrigt förekommit på

marknaden för riskvilligt kapital sedan höstens val, stärker de farhågor utskottet gav uttryck åt i våras.

Herr talman! Med hänsyn till hur impopulär fondtanken är, hur omstridd den är även i de socialdemokratiska leden och hur sakligt omöjlig den är att genomföra, är det nog från borgerlig synpunkt bra ju längre den drivs från socialdemokraternas sida. Det utbredda motståndet bland väljarna omvandlas till ökat stöd för de borgerliga partierna, så snart det blir uppenbart att fondsocialismen inte bara är ett tomt hot utan verkligen är avsedd att föras ut i det praktiska livet. Men det finns ingen anledning att glädja sig åt vad som möjligen kan vara fördelaktigt från snävt partitaktisk synpunkt, när det som händer är till så stor skada för Sverige.

Även om sålunda det första steget i praktiken tas in i Fondsverige, ger inte vi moderater upp kampen. Vi kommer att fortsätta att arbeta för en förstärkning av marknadsekonomin och en spridning av ägandet bland de enskilda medborgarna i stället för en koncentration till facket och staten. Ni socialdemokrater skall veta, att ni inte hinner genomföra mer av fondsocialismen än att skadorna kan repareras och marknadsekonomin kan återupprättas efter en borgerlig valseger 1985.

Anf. 14 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! En ekonomisk politik som skall ha chans att restaurera svensk ekonomi måste bygga på en ideologisk helhetssyn. Enligt vår mening bör en sådan helhetssyn botten i en tro på den enskilda människans initiativförmåga, vilja att ta ansvar och frihet att göra egna val.

En sådan grundsyn låter sig bara förenas med en socialt inriktad och anpassad marknadsekonomi. En väl fungerande marknadsekonomi kan till sin karaktär bara vara decentralistisk. Den kan omöjligt vara centralistisk, eftersom i centralismens egenskaper ligger en misstro mot de många människornas enskilda insatser och en övertro på de få, centralt placerade beslutsfattarnas möjligheter att styra utvecklingen i rätta banor.

Verkligheten är så komplex att bara den som står nära de konkreta problemen på verkstadsgolven förmår ha sådana insikter att han eller hon i de många enskilda fallen har möjlighet att fatta de riktiga besluten.

Centern menar att man måste utveckla och förbättra marknadsekonomin, medan socialdemokraternas ekonomiska politik betyder mer av insnärjning, centralisering och byråkratisering. Man skapar knappast någon stimulans för företagens investeringar genom förslag som det vi i dag diskuterar om en vinstskatt som syftar till införande av kollektiva löntagarfonder.

Kollektiva löntagarfonder innebär något av en motpol till en decentralistisk näringspolitik. Löntagarfondstanken emanerar ur en tilltro till centralplanering och socialism som inte är förenlig med och inte kan infogas i den ekonomiska politik som centern företräder.

Dagens beslut om vinstskatt har på ett avgörande sätt räckvidd långt in i framtiden, därför att det är det första konkreta steget mot kollektiva löntagarfonder.

Det går inte att, som skatteutskottets värderade ordförande Erik

Wärnberg gjorde här nyss, hänvisa till lagens provisoriska karaktär. Det skulle i så fall innebära att socialdemokraterna i skatteutskottet tar avstånd från de uttalanden från auktoritativt håll som har kommit om att vinstskatten är ett första steg mot kollektiva löntagarfonder.

I dag görs alltså ett viktigt ställningstagande i fråga om vilket ekonomiskt system vi skall ha i det framtida Sverige – om vi skall hålla fast vid en socialt inriktad och anpassad marknadsekonomi, eller om vi skall slå in på den väg som steg för steg leder oss in i en centralstyrd fondsocialism.

För centerns del är svaret givet: Självfallet håller vi fast vid en ekonomi som ger utrymme för och tar vara på människors initiativ och vilja att satsa på framtiden.

Varje demokratiskt system måste bygga på förtroende för den enskilda människan, på att vi accepterar varje samhällsmedlem som fullt myndig. Att bygga upp kollektiva löntagarfonder som skall äga vårt näringsliv är att omyndigförklara de svenska medborgarna. De är, i det nya system socialdemokraterna vill bygga upp, inte betrodda att själva få äga andelar i produktionskapitalet.

Vi måste slå vakt om och positivt vidareutveckla det ekonomiska system som gett Sverige den kanske högsta levnadsstandarden i världen. Förvisso finns det mycket att göra för att förbättra marknadsekonomin sätt att fungera; sprida ägandet och öka den enskilda människans engagemang och delaktighet i produktionslivet. Det är därför centern säger ett bestämt nej till varje steg mot förverkligandet av kollektiva löntagarfonder.

I en tid när vi framför allt behöver samförstånd över partigränserna och samarbete mellan grupper i samhället, lägger socialdemokraterna förslag som skapar nya motsättningar och klyftor. Erik Wärnberg känner ju väl till hur småföretagen bedömer denna reform och vilket avgörande slag mot enskilda människors engagemang i produktionslivet som det av de många småföretagen betraktas vara.

I den nuvarande situationen behöver de svenska företagen – små som stora – arbetsro och möjligheter att planera för framtiden. Den väntade och sannolika internationella konjunkturuppgångens positiva effekter för svensk sysselsättning motverkas allvarligt av regeringens successiva arbete med att införa ett kollektivt löntagarfondssystem.

På olika sätt försöker socialdemokraterna dölja det egentliga syftet med sitt förslag. Man talar om att kollektiva löntagarfonder behövs för att bryta maktkoncentrationen i näringslivet. Sanningen är att löntagarfonderna kommer att leda till en värre maktkoncentration än vad vi tidigare upplevt i Sverige. Vi måste bryta maktkoncentrationen, men då får vi gå andra vägar genom enskilda människors engagemang.

Under de senaste två åren har en mycket positiv utveckling skett, som inneburit att aktieägandet spridits till nya grupper i vårt samhälle. Det finns i dag över en halv miljon skattefondskonton. Erik Wärnberg förnekar att skattefondssparandet är den typ av sparande som ger den bredd som han önskar. Förvisso finns det åtskilligt i övrigt att önska – det erkänner jag. Men det var ju ett första steg mot ett brett engagemang på aktiemarknaden. Det

har också gett – såvitt vi i dag kan bedöma – en mycket intressant effekt. Det är självklart att vi måste gå vidare. Vi måste också uppmärksamma t. ex. banksparandet. Men vi kan inte göra det genom att socialisera sparandet. Det finns flera tecken på att den sittande regeringen har för avsikt att gå den vägen.

Förslaget om de kollektiva löntagarfonderna innebär att all makt i samhället koncentreras till en enda, liten samlad intressegrupp. Det skulle medföra att den ekonomiska makten förenades med den fackliga. I tider med socialdemokratisk regering skulle även den politiska makten finnas inom samma snäva intressegrupp.

Vi vet av både den äldre historien och nutidshistorien vilka risker ett samhällssystem löper när maktbalansen definitivt tippas över. Det är inte för inte som kloka grundlagsfäder i olika tidsåldrar och i olika delar av världen sökt konstruera system där olika krafter i samhället balanserar varandra.

Det är allom bekant att den helt dominerande andelen av det svenska folket inte önskar några socialistiska äventyr och experiment och alltså säger nej till andan och meningen i kollektiva löntagarfonder. Det kommer därför att kännas som en bjudande plikt för alla oss som definitivt är motståndare till socialistisk planhushållning att så snart de politiska majoritetsförhållandena ändrats riva upp varje beslut som utgör led i en utveckling mot kollektiva löntagarfonder.

Anf. 15 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Det betänkande från skatteutskottet som vi nu behandlar är i sig ett unikt betänkande. Det majoritetsförslag som där rekommenderas riksdagen innebär att socialdemokratin tagit det första steget mot ett framtida fondsamhälle – talare från de tre icke-socialistiska partierna har i debatten klart bekräftat detta. Visserligen har dagens etapp titulerats "tillfällig vinstskatt", men denna beteckning måste betraktas som djupt vilseledande, för tillfällig är det knappast meningen att vinstdelningen skall bli. Redan nu aviseras i kompletteringspropositionen en fortsättning av den 20-procentiga vinstskatten. Får socialdemokraterna sedan fortsätta att regera, genomförs också en aviserad permanentning i någon form av vinstdelningssystemet. Detta bekräftades f. ö. nyss av Erik Wårnberg, när han förklarade att ett permanent system är målet.

Efter tio års vinglande är man nu på väg att förverkliga de kollektiva löntagarfonder som döms ut av ett enhälligt näringsliv, av samtliga icke-socialistiska partier, av praktiskt taget alla ekonomer och – vilket har framhållits tidigare under debatten – t. o. m. av ett flertal inom LO och socialdemokratin.

Helt klart har framstått att man inom "rörelsen" inte är omedveten om den klyfta som finns mellan partiets officiella politik och folkflertalet, en klyfta som bara blivit djupare för varje gång socialdemokraterna dragit tillbaka ett illa genomtänkt fondförslag och lagt fram en ny variant. Det dilemma försöker man nu lösa genom att säga att vi skall pröva oss fram och ta små, små steg.

Vi skall därför inte diskutera tidtabellen på vägen mot ett fondsamhälle. Den intressanta frågan är i stället om färdriktningen är den rätta. Problemet är ju inte att aktier för några miljarder förs över i kollektiv ägo, utan det är i stället att fonderna varje år tillförs miljarder, så att de på sikt automatiskt blir den största ägaren i alla större företag.

Totalt beräknas den nu föreslagna vinstdelningen kosta företagen mellan 1 och 2 miljarder. Pengarna skall visserligen i första hand tillföras AP-fonden, men vi får inte reda på hur medlen skall användas och förvaltas. Inte heller utskottets talesman har i dag kunnat ge några klara besked i den frågan.

Som jag nyss sade – detta är karakteristiskt för socialdemokraternas planer att genomföra löntagarfonder. Steg för steg skall vi föras in i fondsamhället. Varje bit skall var och en för sig verka så okontroversiell som möjligt för att sedan, satt i sitt sammanhang, få den verkan som socialdemokraterna alltid eftersträvat med sitt löntagarfundsforstag, nämligen att "socialisera produktionsapparaten".

Det är marschen mot en samhälle med en sådan ägarkoncentration i kollektiva händer som vi måste stoppa. Det är på vägen dit vi riskerar att rasera marknadsekonomi och förlora den dynamik i det fria näringslivet som hittills gett Sverige dess välstånd.

Och vi skall komma ihåg att motståndet mot de kollektiva fonderna inte i första hand kommer från företagsledarna i storföretagssektorn – även om det finns också där – utan i stället från de tiotusentals mindre och medelstora företagare som själva har byggt upp och äger sina företag. Hotet om införande av företagen i kollektiv ägo är ett hugg mot den enskilda företagsamhetens hjärterot. Jag är angelägen att säga detta här i dag. Detta tycks socialdemokraterna förstå, men nu när man skall genomföra partiprogrammets grundläggande reform – att överföra produktionsmedlen i hela folkets ägo – så vill man inte säga detta öppet.

Det är dags också för socialdemokraterna att tala klartext. Debatten om löntagarfonder skall självfallet föras innan det första steget tas. Vem, herr talman, vågar i dag lita på socialdemokraterna i fondfrågan?

Med detta yrkar jag bifall till reservationen av Knut Wachtmeister m. fl.

Anf. 16 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Det vore nog så intressant att ta en stor debatt om löntagarfonder, men jag tycker inte att dagen är inne att göra det, för vi har inget förslag om några löntagarfonder på riksdagens bord att besluta om i dag. Vi har ett förslag om en tillfällig vinstskatt, en utdelningsskatt, vars syfte är att göra en fördelning av inflationens vinster och verka för en återhållsam lönerörelse. Det är faktiskt det som jag har velat diskutera och som skatteutskottet har diskuterat. Tids nog kommer vi att få diskutera en permanent vinstdelning. Tids nog kommer vi att få diskutera löntagarfonder.

Egentligen begärde jag ordet nu för att svara på ett par frågor, som jag inte hann med att besvara i mina korta repliker tidigare. Jag kanske inte skall

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

svara på en fråga från Knut Wachtmeister utan mera bemöta hans påstående. Han talar om det exceptionellt höga skattetrycket i Sverige för Sveriges företag. Då tror jag att Knut Wachtmeister pratar mot bättre vetande. När man talar om det höga skattetrycket på utdelade vinster är det formellt riktigt, men man kan aldrig bortse från den totala skatten när det gäller vinster. Det är alltså inte bara fråga om skatten på det belopp man utdelar. Teoretiskt betalar i dag ett börsnoterat företag 58 % i inkomstskatt. Men genom alla de avsättningsregler som står till förfogande betalar det i praktiken inte mer än ungefär 20 % i skatt. Så låg är den verkliga skatt som betalas. Resten skjuter man till en oviss framtid. Den nya utdelningsskatten höjer dessa ca 20 % något, men det är inte några stora tal som den höjer skatten med.

Vi har långt kvar till dess att företagsbeskattningen i Sverige kommer upp till de nivåer som den i många andra västeuropeiska länder har, inberäknat alla dess delar på olika områden. Vår företagsbeskattning har också långt kvar till den nivå som gäller för fysiska personers skatter.

Björn Molin sade att vi före devalveringen var på väg att få en positiv utveckling av våra utlandsaffärer, framför allt av handelsbalansen. Det verkar som om herr Molin fr. o. m. halvårsskiftet upphörde att studera statistiken över handelsbalansen. Fram till halvårsskiftet och en kort tid därefter hade vi den gynnsamma utveckling som herr Molin talar om. Men han borde ha fått skrämselficka av det som inträffade därefter, när hela den positiva delen av handelsbalansen under tiden fram till devalveringen rycktes undan och ersattes av jättestora underskott. Vi förlorade massvis med pengar fram till devalveringen. Den positiva utvecklingen fortsatte alltså under tiden fram till halvårsskiftet eller strax därefter, men icke längre än så.

Jag skulle också, herr talman, litet grand vilja beröra den ideologiska helhetssyn på blandekonomin och marknadsekonomin som Nils Åsling gav uttryck för. Jag vill bekänna mig som anhängare av den blandekonomi som vi har haft här i landet. Låt mig även erkänna att jag menar att det självfallet inte är något fult i att tjäna pengar. Vinst är nödvändig för att ett företag skall klara sig. Men vinsten bör användas också till investeringar. Marknadsekonomi under borgerligt regeringsinnehav fick dock inte den effekten. Det blev inte investeringar av vinsterna. Man såg under den borgerliga tiden till att storföretagen blev oerhört likvida. De fick alltså kolossalt mycket pengar, men dessa användes inte för att förstärka företagets konkurrenskraft på tillverkningsidan, utan i stället gav man sig in på konsumtionskrediter och utlåningar till alla möjliga ändamål. Bl. a. lånade staten tillbaka stora delar av dessa pengar.

Den marknadsekonomi som hade utbildats under de borgerliga regeringarnas tid innebar alltså inte att vi på något sätt stärkte företagets konkurrenskraft, utan vi fick något slags låne- och spekulationsekonomi.

Det är inte enbart marknadsekonomin som stärker företagets rörelseresultat. Det som nu förstärker dessa är politiskt fattade beslut och sänkningen av reallönen. Även viljan att fortsättningsvis avstå från devalveringskompensation skapar förutsättningar för bättre vinster.

Är det då orimligt att låsa fast en del av dessa vinster som ett framtida riskkapital? Både fördelningspolitiskt och ur inflationssynpunkt är det en riktig linje, även i ett marknadsekonomiskt system.

Jag skulle vilja fråga: Är det exempelvis marknadsekonomiskt riktigt att pressa upp aktiekurserna till världsrekordnivå, inte med företagsframgångar och inte med goda företagsvinster och ljusa framtidsutsikter för företagen, utan med allehanda skattetransaktioner? – det är ju det som har skett under det senaste året. Enligt min mening är det inte heller här fråga om marknadsekonomi. Som jag ser det bygger marknadsekonomi på företagens livskraft, inte på skattetransaktioner.

Jag skulle vilja säga att det förslag som vi i dag har att diskutera, nämligen om en tillfällig vinstskatt som baseras på företagets utdelningar, mycket väl hör hemma i en marknadsmässig ekonomi och även i den anpassning som vi med politiska beslut har genomfört för att få företagen konkurrenskraftiga. Jag förstår inte varför man i dag börjar plocka fram alla dessa hotbilder om det östeuropeiska systemet, för det är inte det som vi diskuterar. Det systemet kommer aldrig att genomföras med en socialdemokrati vid makten. Men hur eventuella löntagarfonder, hur ett permanent vinstdelningssystem skall se ut får vi tillfälle att diskutera senare. I dag talar vi om åtgärder för att ta till vara devalveringens effekter.

Anf. 17 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Erik Wärnberg vill inte ge sig in i en debatt om kollektiva löntagarfonder. Det är typiskt för socialdemokraternas inställning just nu. Svampen på, smyg i buskarna, framflyttning av positionerna – omärkligt, med små steg. Tala om något annat, inte låtsas om att vi genomför det som är huvudtanken i vårt politiska program, i vår ideologi – nämligen socialismen, för en sådan vill ju människorna egentligen inte ha. Nej, låt oss tala om något annat!

Men så enkelt skall det inte bli, även om det annars känns obekvämt, Erik Wärnberg! Om herr Wärnberg verkligen är en riktig, en övertygad anhängare av vad han kallar blandekonomi, vilken ändå måste vila på marknadsekonomins grund, bör han nu reagera mot att första steget tas när det gäller ett införande av fondsocialismen. Han skall inte försöka fördölja detta, inte spela med i de undanmanövrer som pågår för att försöka dölja vad som egentligen är på gång.

De förslag som vi i dag diskuterar gäller tillfällig vinstskatt. Man säger att den behövs för att lönebildningen skall kunna hållas tillbaka, för att alltför stora lönehöjningar skall kunna undvikas. Jag satt själv med i löntagarfundsutredningen fram till dess att den slutgiltigt havererade. Jag har fått flera uppdrag av mitt parti under årens lopp, men jag vill påstå att det uppdraget är det som jag minst uppskattat. Men det var lärorikt på några punkter. Jag har erinrat om den saken i mitt förra anförande. En erfarenhet, en vetenskapligt bevisad sats som där framkom, var att det inte finns något samband mellan vinstnivån och löneutvecklingen. Det är utomordentligt svårt att påvisa något sådant samband över huvud taget. Det går inte att belägga. Vad man i

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

utredningen däremot kunde belägga var att vinstdelning påverkar investeringsviljan negativt.

Jag minns vad den expert sade som utredde detta. Han har skrivit en tjock bok. Han hade så gärna velat komma fram till motsatsen, men skriften skulle läggas fram i form av en vetenskaplig avhandling för doktorsexamen, så det gick liksom inte att "skruva på" detta. Han gjorde en föredragning i över en timme och mumlade någonting. Men någon bestämd slutsats kom han inte fram till. Jag frågade: Kan kontentan av det här uttryckas så, att vinstdelning försämrar, håller tillbaka, önskan, viljan, att göra investeringar i företagen? Svaret, som var knappt hörbart, blev: Ja. Och det förhåller sig på det sättet. Det framgår otvetydigt – även av de papper som löntagarfondsutredningen lämnat efter sig.

I den situationen tyckte vi från borgerligt håll i utredningen att det var naturligt att socialdemokraterna lade den här delen av förslaget – vinstskatten, vinstdelningen – på hyllan för att i stället bygga sina löntagarfonder på det som i dessa avseenden ändå skulle kunna tänkas fungera, nämligen löneskatterna. De är helt negativa för företagen, för produktionen, men de verkar i alla fall inte på samma barocka sätt som en vinstdelning skulle göra.

När jag framställde den propån blev svaret: Nej, det går inte, för då blir det bara en ny, femte AP-fond av det hela. Därmed lever vi inte upp till de ideologiska förväntningarna. Vi måste ha något som bygger under den solidariska lönepolitiken.

Nu är frågan om vinstdelning, ett system härför, så komplicerad att det blivit nödvändigt att hänskjuta den till förnyad utredning. Det förslag som är på väg anses vara så komplicerat att det egentligen inte går att sätta i verket. Ändå envisas man med att genomföra en tillfällig vinstskatt, för att flytta fram positionerna så pass långt. Man vill vara säker på att man i alla fall inarbetat det i medvetandet, med tanke på att man så småningom skall gå vidare mot det slutliga målet – införandet av fondsocialismen.

Egentligen bär det mig litet emot att föra den här debatten med Erik Wärnberg. Jag tror nämligen inte att han är så trosvis, så övertygad om fördelarna med det som han här är satt att arbeta för. Jag fick förut ett intryck av att Erik Wärnberg kände ett visst obehag inför det sätt på vilket förslaget har tagits fram: frånvaron av remissbehandling, bristen på uppgifter om vart pengarna egentligen skall ta vägen, efter vilka kriterier de skall användas när man går vidare.

Jag ställde förut en fråga, och jag skulle vilja upprepa den, eftersom den är väsentlig för att få klarhet i hur Erik Wärnberg och andra socialdemokrater i hans ställning ser på detta: Är det ändå inte fråga om ett sätt att nu ta ett första steg in i det Fondsverige som innebär att man genomför socialismen i Sverige?

Anf. 18 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag har starka sympatier och stor respekt för Erik Wärnbergs gärning som utskottsordförande, och jag skulle gärna vilja att vi hade tid här i

dag att i en avspänd atmosfär ta upp en ideologisk debatt; det gladdde mig att Erik Wärnberg tog upp just de ideologiska aspekterna, som jag anser är så angelägna.

Men dess värre skjuter Erik Wärnberg problemen ifrån sig. Han säger att det inte är något förslag om löntagarfonder som vi diskuterar – tids nog kommer det förslaget. Det var intressant att få detta bekräftat, att även Erik Wärnberg ser fram emot ett konkret förslag i den frågan.

Erik Wärnberg nämner – som exempel på vad som motiverar först och främst vinstskatten men också löntagarfonder – att under senare delen av 1970-talet och hittills under 1980-talet har investeringsbenägenheten varit låg i svenskt näringsliv. Javisst, den har varit beklagligt låg, beroende på att lönsamheten i svenskt näringsliv har varit så dålig. Det hela söker sin rot och sitt upphov i den kostnadsexplosion som vi hade 1974–1976, som slog ut svenskt näringsliv på världsmarknaden i en beklaglig omfattning och som gjorde att investeringsaktiviteten gick ner till en mycket låg nivå, samtidigt som vi fick en desorganisation av vår kapitalmarknad, som gjorde att finansavdelningarna i företagen blev de lönsammare – lönsammare än produktionsavdelningarna. Och det betingas också av den strukturella utvecklingen i samhällsekonomin.

Att ta detta som intäkt för att införa vinstskatt är verkligen att ta till helt fel medicin. Inte blir lönsamheten i svenskt näringsliv – eller världsmarknaden, som styr denna lönsamhet – bättre därför att vi inför vinstskatt och löntagarfonder! Tvärtom mister vi därigenom vitaliteten i näringslivet. Vi mister en viktig del av det som är vår chans att överleva, nämligen enskilda människors direkta engagemang i produktionslivet.

Jag tycker det är beklagligt att just denna ideologiska aspekt har kommit så mycket i bakgrunden. Den är ju avgörande för vår chans att överleva som ledande industrination. Om vi kan behålla vitaliteten och det personliga engagemanget hos de många människorna, hos småföretagarna – det är detta som avgör vår framtid. Och det är omvitnat och behöver inte upprepas att vinstskatten – och i dess förlängning de kollektiva löntagarfonderna – är det främsta hindret för att behålla och utveckla denna vitalitet.

Anf. 19 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det är så många som vill komma till tals med Erik Wärnberg, så jag skall fatta mig ganska kort.

Jag vidhåller att Sverige har västvärldens hårdaste aktievinstbeskattning. Erik Wärnberg invände mot det och sade att det finns många möjligheter till lindring, men erkände i nästa andetag att det i huvudsak bara var ett uppskjutande av beskattningen. Jag håller med om det.

Beträffande vinstskatten har det gjorts en undersökning av statistiska centralbyrån om 1983 års förväntade utdelningar och deras skattekonsekvenser med anledning av den föreslagna vinstskatten. Man har då kommit fram till att om vinstskatten i dag går igenom kommer det med all sannolikhet att medföra en 50-procentig skärpning av bolagsskatten.

Den andra frågan jag tog upp gällde att Erik Wärnberg i sitt anförande

Onsdagen den
27 april 1983

Tillfällig vinstskatt

vidhöll vad han sade 1979, nämligen att det då var fel relationer mellan det riskbärande kapitalet och det som inte bar risker. Sedan dess har en borgerlig regering förbättrat villkoren för aktiesparandet genom skattefondsparandet och genom lindring i beskattning av aktieutdelningar. Men, vad gör man nu? Jo, nu raserar man dessa reformer. Om man menade vad man sade 1979 kan det inte vara rätt väg att gå.

Sedan sade Erik Wärnberg avslutningsvis till mig att de som verkligen har varit missgynnade har varit bankspararna. Ja, när vi införde det värdesäkra lönesparandet medförde det lindringar och fördelar för bankspararna, men i höstas tog man bort hälften av den lindringen genom att begränsa skattefavourerna med 10 procentenheter.

Anf. 20 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Erik Wärnberg kom i sitt senaste inlägg in på några principiellt viktiga frågor, vilket motiverar att jag begärt ordet igen.

Att vi här i kammaren diskuterar vad som i framtiden kommer ut av socialdemokraternas olika ingripanden mot näringslivet är inte så konstigt, när man från socialdemokratiskt håll direkt säger att det aktuella förslaget om en tillfällig vinstskatt är ett första steg i en procedur som skall leda fram till löntagarfonder, vilka närmast skall föregås av en obligatorisk vinstdelning. Det är det samlade resultatet av att man nu inför en vinstskatt för 1983 års verksamhet, därefter en obligatorisk vinstdelning och därefter kollektiva löntagarfonder. Detta är det principiellt betydelsefulla.

Vem har de största förutsättningarna att fatta beslut om investeringar? Är det fondstyrelser som är sammansatta av fackföreningsförtroendemän och byråkrater, möjligen också partipolitiker? Eller skall företagen, som har stor erfarenhet av konkurrens ute i världen och på hemmamarknaden, på eget ansvar få bestämma om hur man skall använda de medel man har fått ihop för investeringar? Jag tycker att svaret är givet. Från vår synpunkt har vi förtroende för företagens egen förmåga att i fri konkurrens besluta om hur man skall använda de medel som står till förfogande för investeringar. Det har betydelse. Erik Wärnberg, också för frågan om den tillfälliga vinstskatten. För det man här gör är att plocka av företagen en del av de pengar som de skulle kunna använda till produktiva investeringar, ger dem till AP-fonderna, som sedan på något sätt skall kanalisera ut pengarna till investeringar igen. Jag tycker att det verkar irrationellt.

Sedan tog Erik Wärnberg upp handelsbalansen. Jag är rädd för att Erik Wärnberg inte var riktigt aktuellt orienterad där. Läget var att fram till devalveringen hade vi en positiv utveckling av den svenska utrikeshandeln. Vi hade en prognos som innebar att utrikeshandeln i varje fall skulle gå jämnt ut. Effekterna av devalveringen blev att vi fick en försämring av handelsbalansen förra året i storleksordningen 6 miljarder kronor. Det var inte särskilt överraskande, det var klart att devalveringen skulle leda till den kortsiktiga effekten. Men det är, Erik Wärnberg, hittills ett högt pris som vi har fått betala för devalveringen. Och devalveringen måste visa sig vara i väldigt hög

grad framgångsrik, om den skall väga upp de nackdelar som den hittills har skapat.

Nr 130

Onsdagen den
27 april 1983

Anf. 21 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Låt mig börja med att säga några ord till Erik Wörnberg, när han konstaterar: Vi har inget färdigt förslag till löntagarfonder. – Men ni har i alla fall en mycket tydlig målsättning, och ni har också angett en tidtabell. Den presenterades f. ö. i en socialdemokratisk tidning för en tid sedan, och tio olika punkter redovisades. P.-O. Edin har t. o. m. sagt att man redan 1984 kan införa provisoriska löntagarfonder.

En fråga ställs ofta, nämligen: Hur kommer det sig att företagen är motståndare till kollektiva fonder? Jag vill bara helt kort säga att vårt motstånd till kollektivfonderna inte betyder att vi tjurigt säger nej till alla möjligheter för våra anställda att få del av företagets vinster eller förmögenhetsökning.

Vi gjorde för en tid sedan inom Företagareförbundet en omfattande enkät bland våra medlemmar, som visade att de inte hade något emot en form av meddelägarskap, vinstdelning eller bonus. Jag vill gärna redovisa här att vi i de mindre företagen ser våra anställda inte bara som medarbetare i företagen utan också som mycket viktiga länkar när det gäller att göra företagen effektiva och därmed lönsamma.

Men förutsättningen för ett sådant system är att det skräddarsys för varje företag, att det bygger på frivillighet och att det endast omfattar anställda i det egna företaget. Ett sådant system rimmar mycket väl med marknadshushållningens principer, men vinstdelningen skall ske med utgångspunkt i en viss vinstnivå och inte tas ut som någon form av specialbeskattning till facket.

Därför, herr talman, vill jag avsluta med att slå fast att företagen i dag behöver stimuleras men inte socialiseras!

Anf. 22 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Det var rätt intressant att lyssna till herr Åsling när han bekräftade vad som egentligen har skett med marknadsekonomin och utvecklingen under den borgerliga tiden. Nils Åsling bekräftade nämligen att det var finansavdelningarna i de stora företagen som övertog kommandot – det var finansavdelningarna och inte de produktiva avdelningarna i företagen som frodades under den borgerliga marknadsekonomis jubeltid!

Sedan vill jag säga att Knut Wachtmeister gjorde sig skyldig till citatförfalskning i sitt senaste inlägg. Han läste rätt när han citerade mig första gången, men jag har aldrig sagt att aktieinvesteringarna inte har behandlats på samma sätt som annat riskvilligt kapital. Jag har sagt att förmånerna var sämre för aktiesparande än för diamanter och dylika improduktiva satsningar – men jag har hela tiden sagt att banksparandet har behandlats sämre än aktiesparande eller andra satsningar av pengar i aktier.

När jag talade om uppskjuten beskattning sade jag att beskattningen ofta

Tillfällig vinstskatt

är uppskjuten på en oviss framtid. Faktum är nämligen att uppskoven i beskattningen är praktiskt taget eviga. Det är ytterst sällan som den uppskjutna beskattningen tas fram. Hittills ligger, som jag har sagt, de stora svenska aktiebolagens skatter ungefär på 20-procentsnivån – i stället för de 58 % som teoretiskt skall utgå.

Vidare kan jag säga att vinstskatten är en mycket liten del av den vinst som företagen ändå kan göra på devalveringen. De som får betala in den här provisoriska vinstskatten får alltså betala en mycket liten del av vad de beräknas vinna på devalveringen.

Till Björn Molin skulle jag vilja säga att minnet är kort – man kommer gärna ihåg bara vad man vill komma ihåg. Jag kommer ihåg vad som skedde och höll på att ske månaderna strax före devalveringen. Björn Molin kommer ihåg vad som skedde under det årets första månader, som var oerhört gynnsamma. Månaderna närmast devalveringen var ingalunda gynnsamma, och slutresultatet för året blev inte särskilt bra, låt vara att slutsumman och resultatet efter oktober månad också påverkades av devalveringen.

Erik Hovhammar har här talat om framför allt de små företagen. Jag menar att de små företagen har en given plats i det svenska näringslivet; de måste också omhuldas. Och de har inte sämre villkor än andra. Jag skulle vilja säga att de små företagens andel av den här tillfälliga vinst- och utdelningsskatten är mikroskopisk – det är de stora företagen som betalar de pengarna.

Det är naturligtvis oerhört intressant att höra Lars Tobisson föreläsa om vad som förekom i löntagarfonsutredningen, men jag tar det faktiskt som ett uttryck för att han vill prata om någonting annat än det vi i dag diskuterar, nämligen hur vi skall kunna klara devalveringens effekter, hur vi skall kunna se till att vi får nytta av den konkurrensförmån vi har skaffat oss, så att den inte omedelbart äts upp av en ny inflation. Vi måste företa oss någonting, och vi måste göra det snabbt. Vi har redan gjort mycket, och det här är ytterligare ett steg på den vägen.

Men mina borgerliga kolleger föredrar att här i dag tala om allt det elände som man tror skall komma i form av löntagarfonder, som i dag inte på något sätt är uppe till behandling. Jag vet inte om de kommer och hur de i så fall kommer att se ut, och det är kanske inte så många som vet det; i varje fall har det inte redovisats för kammaren. Vi kan alltså inte, tycker jag, diskutera det. Jag tar det som ett uttryck för att man i dag vill diskutera någonting annat än konkreta åtgärder för att klara landets ekonomiska situation i dag.

Vi kan diskutera hur vi har hamnat i den här situationen, men det är ändå ett faktum att vi är där. Det är en proposition om det vi behandlar i dag – inte någon förlängning många år framåt i tiden. Vi har sagt att en vinstdelning, en övervinstdelning, kommer, men inte ens hur den kommer att se ut vet vi. Mitt parti är positivt till en övervinstdelning, också det för att tillförsäkra företagen det utgångsläge de behöver. För att vara konkurrenskraftiga behöver de tillerkännas höga vinster, men då skall också de som arbetar i företagen på något sätt vara med och dela dessa vinster. Hur det kommer att utformas vet vi inte.

Anf. 23 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Enligt tidigare regler var det en 30-procentig lindring för sparande i aktier och en 20-procentig för banksparande. I höstas ändrade socialdemokraterna den regeln till en 20-procentig lindring för aktiesparandet och en 10-procentig för banksparandet. Därmed blev alltså relationerna sämre för de banksparare som Erik Wärnberg nu säger sig vilja slå vakt om.

Anf. 24 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! När jag lyssnade till Erik Wärnberg kunde jag inte underlåta att göra en liten reflexion, nämligen: Har någonsin höjda skatter på företagen stimulerat till investeringar och nyanställningar? Har verkligen pålagor på företagen ökat konkurrenskraften? I så fall borde man höja skatterna ännu mera.

När det gäller småföretagen säger Erik Wärnberg att det här inte gäller dem. Det har också sagts att mindre företag skall undantas genom ett generellt grundavdrag och att inflationen skall räknas bort. Men, herr talman, i princip ändrar det ingenting. Har man väl en gång infört ett system med en vinstskatt är det väldigt lätt att sänka grundavdragen eller att på olika sätt manipulera beräkningen av inflationen.

Det innersta syftet med denna skatt – och det tycker jag är det väsentligaste – är att man genom den kommer att ta pengar ur företagen för att senare bygga upp ett löntagarfondssystem. Det har markerats från många olika håll här i dag. Jag vill i detta mitt inlägg bara ännu en gång bekräfta det.

Anf. 25 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag vill protestera mot vad Erik Hovhammar senast sade. Man får därav lätt intrycket att socialdemokratin har belagt företagen med en samling skatter. Jag påstår raka motsatsen. Vi har hela tiden med vårt skattesystem försökt stimulera svensk företagsamhet att behålla pengarna i företaget för investeringar. Vi har gett dem ett enormt antal lättnader på olika sätt just i det syftet. Pengarna skall alltså inte delas ut utan användas till investeringar.

Andelen skatter från landets juridiska personer har ständigt minskat, och företagen betalar en allt mindre del av de sammantagna skatterna i Sverige. Det kan, Erik Hovhammar, inte vara ett sätt att ge företagsamheten nya pålagor.

Anf. 26 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag vill referera till vad Knut Wachtmeister nyss sade här i kammaren. Han räknade upp tio olika skatter som nu var aktuella. Bl. a. nämnde han höjd förmögenhetsskatt samt arvs- och gåvoskatt. De övriga nämnda skatterna framgår av debattprotokollet.

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

Anf. 27 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få påpeka att ingen kategori i detta land har en så gynnsam förmögenhetsbeskattning som just företagen. De betalar inte alls samma förmögenhetsskatt som andra, som har satt in pengar på banken.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 133 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

5 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1982/83:39 Tullar på vissa trädgårdsprodukter

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

socialutskottets betänkanden

1982/83:26 om anslag till socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik (prop. 1982/83:100 delvis) samt

1982/83:29 om anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 28 TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 26 och 29 kommer att debatteras i tur och ordning, och voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså socialutskottets betänkande 26 om anslag till socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik.

Alkohol- och narkotikapolitik

Anf. 29 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande nr 26 har fogats två moderata reservationer, till vilka jag inledningsvis yrkar bifall.

Det betänkande som vi i dag har att behandla här i kammaren tar upp många för missbrukarvården väsentliga och viktiga ting. Socialtjänsten har inte bara att stödja och hjälpa människor i olika krissituationer. Den har också att lämna service i form av barnomsorg, äldreomsorg o. d. Allt detta är viktiga saker, och jag vågar gå så långt att jag påstår att vi i huvudsak kan vara nöjda med vad vi har uträttat och kommer att uträtta inom barnomsorgens och äldreomsorgens område. Men vi kan definitivt påstå att vi har misslyckats när det gäller vården och rehabiliteringen av missbrukare.

Hur kan då detta vara möjligt? Ingen av oss i denna kammare torde ha undgått att i sin politiska verksamhet stöta på och gripas av den misär och den

personliga förnedring som alkoholen och narkotikan medför för den enskilda individen.

Köerna till barnomsorgen har vi kunnat avhjälpa genom massiva insatser av statsbidrag och genom att man i kommunerna fört över betydande resurser till detta område. Samma förhållande har också varit rådande på äldreomsorgens område. Vi har byggt servicchus, servicecentra, fritidslokaler m. m.

Men vilken metod har vi då tillämpat på missbruksområdet, eftersom dess problem fortfarande till stora delar är olösta? Jo, vi har tillämpat samma teknik. Även här har vi försökt att köpa oss loss från problemen över skattsedeln. Detta har inte gått. Problemen har inte varit av materiell natur, och därför har vi misslyckats.

Man kan då möjligen tycka att den havererade tekniken använts alltför länge trots sina misslyckanden och att tiden möjligen kunde vara mogen att nu lägga om teknik – att börja betrakta problemen utifrån en annan synpunkt.

Läser man utskottsmajoritetens skrivning i dagens betänkande, finner man ingen sådan ansats, och detta är inte överraskande. I grunden har socialdemokrater alltid bekänt sig till den marxistiska teori som just utgår ifrån att alla behov är materiella och att de därför kan mötas och kureras med mer pengar.

Detta är en i grunden felaktig syn, och vi moderater har också alltid kritiserat denna hållning. Vi menar att missbruket måste angripas utifrån den enskilda missbrukarens behov. Hans eller hennes behov är inte alltid mer pengar för att rehabiliteringen skall bli lyckad. Kanske är det så, att det i grunden finns andra problem och behov som är viktigare. Kanske har samhället i all sin välmening avhänt den enskilda missbrukaren dennes ansvar t. o. m. för sig själv. Inga krav ställs. Man kan nästan säga att ju mer han missbrukar, desto mer stöd och bidrag utgår.

Herr talman! I vår reservation nr 1 pekar vi på vikten av att drogmissbrukare så tidigt som möjligt får kontakt med den primärkommunala öppenvården. Vi anser – och detta är ett vetenskapligt faktum – att ju tidigare en missbrukare kan komma i kontakt med vården, desto större möjligheter finns att rehabilitera honom. Därmed är också denna strävan en strategi för att undvika de mänskliga tragedier som blir missbrukarens lott.

I betänkandet sägs egentligen ingenting om hur detta skall ske. Det är en passiv och överslätande skrivning från majoriteten som vittnar om ointresse och brist på kreativitet. Forskningen omkring GT-enzymtekniken finns över huvud taget inte omnämnd, trots att denna vid forskningsförsök ändock visat på en möjlig väg. Jag vill erinra om att Rune Gustavsson vid förra riksmötet motionerade i denna fråga.

Men majoriteten pekar i största allmänhet på socialtjänstens ansvar och föräldrarnas insatser. Förvisso är detta viktiga ting, men någon offensiv politik kan inte spåras i betänkandet. Snarare andas det passivitet och uppgivenhet inför detta så centrala problem.

Jag skulle här vilja uppmana majoriteten i utskottet att ta tag i denna fråga,

och jag vill förutskicka att varje förslag som syftar till att få missbrukaren till vården i ett tidigt skede av missbruk kommer att stödjas av moderata samlingspartiet.

Skall alla våra satsningar på förebyggande arbete och utbyggnaden och effektiviseringen av vården ge resultat, måste nyrekryteringen bromsas upp. Jag tror att vi alla är ense på den punkten. Är vi det – ja, då är tidiga ingripanden 1980- och 1990-talens stora sociala fråga. I denna får vi helt enkelt inte stå tomhänta och allmänt skriva om "socialtjänstens ansvar".

Det är ändå på något sätt symtomatiskt för socialdemokrater att när något problem infinner sig pekar man genast på något samhällets organ och överlämnar problemet dit, möjligen med något resurstillskott. Man fortsätter att skatta sig loss från problemen.

Herr talman! Frågan om eftervård och rehabilitering andas även den samma passiva inställning från majoriteten. Nu pekar man på arbetsmarknadsinstitutet och överlämnar problemen med eftervård och rehabilitering till denna myndighet.

Detta är den andra stora, offensiva sociala fråga vi har att lösa de år som kommer. Problemen är många i en hård och kärv arbetsmarknad, men vi får ändå aldrig ge upp och överlämna alla missbrukare i armarna på arbetsmarknadsinstitut och andra samhällsorgan, där de ges en konstgjord tillvaro under återstoden av sitt liv. Men vi moderater ser en skillnad i synsätt mellan oss och socialdemokraterna. Medan vi betraktar varje missbrukare såsom kapabel att återkomma i arbete, kasserar uppenbarligen socialdemokraterna missbrukaren och överlämnar denne i samhällets vård. Man skattar sig bort från även detta problem.

Vi menar från moderat håll att skall vi kunna motivera missbrukare att påbörja en rehabilitering, måste denna vara trovärdig och innehålla åtminstone en ambition att återge missbrukaren ett värdigt liv.

Jag påstår inte att vi kommer att lyckas, men om ambitionen aldrig ens uttalas lär möjligheterna för en verkligt offensiv rehabilitering aldrig komma till stånd.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag beröra reservation 4 om medelsanvisning till information på drogområdet.

Reservationen gäller kraftigt ökade anslag till kamratstödande verksamhet på arbetsplatserna. Vi har från vårt håll svårt att förstå hur hjälpen och stödet arbetskamrater emellan skulle kunna vara beroende av att staten pumpar in ett antal miljoner i denna verksamhet. Att socialdemokratin även här vill skatta sig bort från problemet förstår jag, men hur skall majoriteten i utskottet kunna köpa solidaritet arbetskamrater emellan?

Vi menar att den kamratstödande verksamheten är ett viktigt led i en tidig upptäckt av missbruk. Vi stöder denna verksamhet i alla delar, men den måste springa fram ur en uppriktig känsla för och omsorg om varandra på arbetsplatsen. Denna verksamhet och detta engagemang kan aldrig köpas. Redan nu driver såväl LO-kollektiven som tjänstemannarörelsen kurser och studiecirklar i ämnet på arbetsplatser, och jag frågar: Till vad skall då dessa 3,2 miljoner användas?

Herr talman! Sammanfattningsvis bygger de moderata reservationerna på en annan socialpolitisk syn. Vi vill lyfta fram de enskilda missbrukarna och ge dem en personligt anpassad hjälp. Vi vill göra dem delaktiga i sin egen rehabilitering och därmed återge dem människovärde, vilket innebär att de också får ta ansvar inte bara för sig själva utan även för sina olyckskamrater. Här skiljer sig den moderata synen från den socialdemokratiska. Vi kan aldrig medverka i ett "kasserande" av människor. Socialdemokratins taktik att skatta sig bort från problemen ger möjligen dem som betalar skatt sinnesfrid, men hjälper förvisso icke missbrukarna.

Anf. 30 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Detta är inte första gången som missbruksfrågorna diskuteras här i riksdagen – och det lär väl inte heller bli den sista. Den skärpta attityd från samhällets sida gentemot alkohol och narkotika som man har kunnat märka under de senaste åren har gett goda resultat. Det konstateras också i budgetpropositionen att det under de senaste åren har inträffat en tydlig attitydförändring när det gäller bruket av alkohol och att intresset för missbruksproblemen har breddats och fördjupats. Man har också kunnat se glädjande tecken på att de intensiva alkoholpolitiska åtgärder som har vidtagits sedan 1976, och som stötts av en i stort sett enig riksdag, har gett resultat.

Alkoholpolitikens övergripande mål är att tränga tillbaka den totala alkoholkonsumtionen för att därigenom minska alkoholskadorna. Under senare år har alkoholkonsumtionen minskat. Till detta har olika faktorer bidragit, främst höjda alkoholpriser och en omfattande information och opinionsbildning kring alkoholbruket och alkoholproblemen.

Även om man kan se ljuspunkter står inte allt väl till. Vid flera tillfällen, bl. a. på läkarstämmor, har alkoholens skadeverkningar redovisats. Vid läkarstämman 1981 rapporterade alkoholforskaren Ulf Rydberg att ungdomar födda mellan 1955 och 1965, alltså ungdomar i 17–27-årsåldern, har den högsta alkoholkonsumtionen en ungdomsgrupp någonsin har haft. Denna ungdomsgrupp är mellanölsgenerationen, dvs. de ungdomar som var i tonåren när mellanölet tillhandahölls. Mellanölets skadeverkningar märks nu i form av allt fler unga alkoholister på vårdanstalterna.

Alkoholmissbruket och dess skadeverkningar förorsakar allvarliga problem såväl mänskligt som ekonomiskt. Varje år dör i vårt land mer än 5 000 personer på grund av skador som direkt eller indirekt orsakats av alkohol. En stor medicinsk undersökning som nyligen utförts i Malmö visade att alkoholmissbruk är den största enskilda orsaken till dödsfall bland äldre män. Enligt färsk statistik från Spri har den förtidiga död som orsakas av alkohol så gott som fördubblats under tiden 1969–1978.

Det finns mellan 300 000 och 500 000 alkoholmissbrukare, som skaffar sig allvarliga medicinska skador och som åstadkommer misär och lidande, både fysiskt och psykiskt, för sig själva och sina anhöriga. Alkoholen utgör en enorm belastning på våra sjukhus och vårdinrättningar. Samhällets årliga

vårdkostnader för alkoholskadorna beräknas uppgå till mellan 10 och 15 miljarder.

Det råder en bred politisk enighet också om det övergripande målet för kampen mot narkotikamissbruket och om att denna kamp måste intensifieras. Den narkotikapolitiska målsättningen formulerades så här i regeringens proposition 1977/78:105:

”Grundvalen för kampen mot narkotikamissbruket måste vara att samhället inte kan godta något annat bruk av narkotika än det som är medicinskt motiverat. Allt annat bruk är missbruk och måste med kraft bekämpas.

I samhällets alkoholpolitiska program är det övergripande målet att begränsa totalkonsumtionen av alkohol. Kampen mot narkotikamissbruket får inte begränsas till att enbart minska dess förekomst, utan måste syfta till att eliminera missbruket. Narkotikamissbruket kan aldrig accepteras som en del av vår kultur.”

Enligt centerns uppfattning bildar de mål som riksdagen har antagit en god grund för det fortsatta arbetet i missbruksfrågorna. Det alkoholpolitiska målet stöds klart av forskningen, som visar på ett samband mellan den totala alkoholkonsumtionen och alkoholskadornas omfattning. Det är en styrka att vi också är överens om att vi aldrig kan acceptera att narkotikan blir en del av vårt kulturmönster. Därför är det nödvändigt att vi med kraft motverkar knarkliberala uppfattningar som går ut på att vi skall mjuka upp inställningen till s. k. lättare narkotika. Erfarenheten visar att t. ex. haschet har skadliga medicinska effekter och lätt blir en inkörsport till missbruk av tyngre narkotika.

Men de positiva resultaten av de senaste årens insatser på drogbeämpningens område innebär inte att samhället får slå sig till ro när det gäller kampen mot droger. Tvärtom visar de positiva erfarenheterna att man med medvetna insatser kan förändra inställningen till alkohol och narkotika. Utan en fortsatt kamp på olika fronter skulle landet kunna översvämmas av narkotika. Det gäller för oss att inte förtrötta i denna kamp. Det är fråga om information – inte slentrianmässig och oengagerad sådan, utan information intensivt inriktad på och anpassad till de grupper, främst unga människor, som befinner sig i riskzonen. Det gäller också vaktsläendet vid tullstationer och gränsövergångar och kampen vid domstolarna. På alla dessa områden måste samhället visa största medvetenhet om att det är fråga om ett krig mot en ganska hänsynslös och skoningslös fiende. Jag tänker då inte bara på narkotikans skadegörelse i människors kropp och själ, utan också på dem som samvetslöst distribuerar knarket.

Samhällets beslutsamhet i denna kamp stärks helt naturligt då man besinnar vilka som annars blir offren – i första hand unga människor, för vilka det på ett eller annat sätt har gått snett. Det må gälla bristande stöd hemifrån, motgångar i studierna i skolan eller arbetslöshet. Samhällets beslutsamhet stärks rimligen också av insikten om att de krafter som det här är fråga om inte är speciellt blödiga och flata eller på något sätt lägger fingrarna emellan.

Förebyggande insatser är naturligtvis det bästa försvaret. Här, liksom på andra områden, är det bättre att stämma i bäcken än i ån. Skolor, folkrörelser, frivilliga organisationer och ungdomsorganisationer är givetvis kanaler för den i detta sammanhang bokstavligen talat livsnödvändiga informationen.

Hemmens ansvar kan inte nog betonas. I unga år grundläggs ju barnens utveckling. En trygg uppväxt skapar förutsättningar för att ett barn skall växa upp till en harmonisk vuxen. Föräldrarna måste känna att de har stöd i sin fostrargärning. De måste ges möjlighet att ägna tillräckligt med tid åt barnen.

Det personliga ansvarstagandet måste vi alla ålägga oss. Vi får inte tro att kampen mot missbruket kan skötas enbart av sjukvården och socialvården. Ansvar måste vidare delas av arbetsliv, fackföreningar, föreningsliv i övrigt och, naturligtvis, skolan. Vi måste som medmänniskor visa ansvar och ställa upp för personer i vår omgivning som börjar få missbruksproblem, vare sig de är släktingar, grannar eller arbetskamrater. När myndigheter får kontakt med en missbrukare har missbruket ofta gått så långt att en rehabilitering blir svårt att genomföra.

I motion 1309 av Karin Söder och Rune Gustavsson, som behandlas i socialutskottets betänkande 26, tas frågan om information på drogområdet upp. När det gäller denna information finns det stora möjligheter att med konkreta bilder ur en verklighet som är både skräckinjagande och avskräckande åstadkomma en pedagogisk effekt som bygger upp en inre beredskap hos individer som annars i många fall kan överrumplas av den förförelse som möter dem i en smygande gatuförsäljning som nått praktiskt taget hela landet.

Det som nämns på s. 158 i bil. 7 till årets budgetproposition är i all sin korthet en beskrivning av den dåvarande Fälldinregeringens åtgärder på informationsområdet som vidtogs mellan 1980 och 1981. Jag citerar:

"Under socialdepartementets ledning genomfördes under åren 1980-1981 den s. k. Aktion mot alkoholfaran - Stoppa langningen. Våren 1981 avlöstes denna informationskampanj av Aktion mot droger, som vidgades till att omfatta även missbruk av narkotika. En rad myndigheter och organ, som berörs av alkohol- och narkotikafrågan, har samarbetat i de båda aktionerna. Aktionerna har syftat till att fördjupa och bredda informationsarbetet. En huvudprincip i aktionernas arbete har varit att stimulera lokala aktiviteter och samarbete mellan förvaltningar och föreningar. Under de senaste åren har också det lokala arbetet mot droger intensifierats i kommuner, skolor och ungdomsorganisationer."

Att informationen har varit verksam framgår av de resultat som man har fått fram genom olika undersökningar. Dessa visar att alkoholkonsumtionen bland ungdomar har minskat klart under perioden. De ungdomar som dricker alkohol gör det i mindre kvantiteter och mer sällan, och alkoholdebuten sker senare. Undersökningarna visar också att föräldrarna har blivit mer återhållsamma när det gäller att skaffa alkohol till sina ungdomar. Slutsatsen måste bli att rätt information, medryckande och engagerande,

som väcker och medvetandegör, är en nödvändig och ofrånkomlig del i kampen mot alkohol och narkotika.

I den ekonomiska situation som vi befinner oss tycker vi att det är oförnuftigt att skapa den byråkratiska instans på länsstyrelserna som man gör när man inrättar nya tjänster för att handlägga LVM-ärenden. Det är egentligen inte heller en ordning att föredra ur vårdsynpunkt. Detta fick vi i socialutskottet faktiskt bekräftat i går i Göteborg av socialarbetare som vi träffade på en studieresa. De underströk med all önskvärd tydlighet att detta bara var något som ökade byråkratin.

Utredningsansvaret för vård av vuxna missbrukare bör enligt vår uppfattning ligga hos socialnämnderna. På det sättet gör vi en inbesparing på 3 miljoner. För centerns del vill vi använda dessa 3 miljoner främst till ökad information på alkohol- och narkotikaområdet enligt följande fördelning.

Vi vill satsa ytterligare 1 milj. kr. som stöd till ungdomsorganisationernas upplysning om alkohol och narkotika. Vi vill anvisa ytterligare 1 miljon till en ny riktad informationssatsning mot främst hasch för att öka kunskaperna bland ungdomarna om haschets medicinska och sociala skadeverkningar. Informationen bör riktas till samtliga elever vid grundskolans högstadium och i gymnasieskolan, till ungdomar i beredskapsarbete eller motsvarande och till samtliga värnpliktiga vid landets regementen. 500 000 bör anvisas till socialstyrelsen för att utveckla material och metoder för alkohol- och narkotikaförebyggande arbete inom vårdcentraler och andra delar av primärvården. Slutligen bör ytterligare 500 000 anvisas för inköp av fler narkotikahundar för tullens och polisens verksamhet.

Detta är aktivt riktade insatser i förebyggande syfte som vi i centern prioriterar före den utbyggnad av byråkratin som socialdemokraterna står för.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservation nr 3 i socialutskottets betänkande nr 26.

Anf. 31 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Missbruksfrågorna diskuteras oftast utifrån sociala utgångspunkter, och det är självfallet den viktigaste aspekten. Hur kan man skydda individen och samhället från den sociala utslagning och den misär som missbruk av alkohol och narkotika innebär? Det måste naturligtvis vara den bärande frågan i dessa sammanhang.

Men missbruk av alkohol och narkotika har också en ekonomisk sida, för individen och dennes familj. Tusentals människors och familjers ekonomi har slagits i spillror till följd av missbruk av alkohol och narkotika.

Missbruket har också en betydelsefull ekonomisk sida från samhällets utgångspunkter. Kostnaden för vård, rehabilitering och bortfall av arbetsinsatser summeras sammantaget till mångmiljardbelopp.

Det finns alltså en krass ekonomisk sida av missbruksfrågorna. Om inte de mänskliga och sociala problemen är tillräckliga finns dessa argument att tillgå. Och när inget annat biter brukar ju ekonomiska argument ge effekt. Oavsett vilken bevekelsegrund vi har, borde slutsatsen bli densamma.

nämligen att insatserna mot missbruket måste ges hög prioritet.

I det betänkande från socialutskottet som nu behandlas berörs en del av de insatser som är aktuella från samhällets sida och som kräver politiska beslut. Jag skall här bara ta upp några av dem.

Riksdagen har tidigare uttalat sig för att målet för narkotikapolitiken skall vara ett narkotikafritt samhälle. Det är en hög ambition, men på den finns ingen prutmån. Det finns inget utrymme för att acceptera bruk av narkotika som del av vår kultur. Det finns inget umgänge med narkotika som är oförargligt. Det är därför viktigt att våra åtgärder baseras på en kompromisslös målsättning härvidlag. Det är också av särskilt värde att denna syn på knarket är gemensam tvärsöver partigränserna. Tillsammans kan vi bygga en opinionsmur av kompakt motstånd mot varje förslappning i synen på knarket i vårt samhälle.

Det är mot denna bakgrund också viktigt att lagstiftningen utgår från en sådan övergripande syn. I folkpartiets partimotion har vi bland många andra uppslag tagit upp frågan om hur registreringen av narkotiska preparat bör gå till. Vi är ute efter att försöka få till stånd en snabbare handläggning för att stoppa nya preparat som kan vara narkotiska. I dag kan regeringen besluta att klassa ett ämne som narkotika. Under den tid som prövning och beredning av ett sådant ärende pågår kan ämnet säljas fritt. Vi menar att det borde förhindras.

Vi föreslår därför att man borde pröva ett slags omvänd bevisföring. Om det kan misstänkas – men inte omedelbart bevisas – att ett ämne är narkotika, borde det registreras som narkotika till dess motsatsen är påvisad. När uppsåtet med tillverkning och försäljning kan antas vara att få fram nya ämnen med narkotiska effekter, borde ett sådant tillsvidarebeslut vara högst befogat och ägnat att på ytterligare en punkt ta något mer jämna steg med de kriminella element som opererar på denna marknad.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation nr 2 i betänkande nr 26. Även om denna reservation inte skulle vinna riksdagens bifall, hoppas jag att man inom regeringskansliet ändå är klok nog att pröva detta uppslag.

Den bärande tanken i vår partimotion om både narkotika- och alkoholmissbruk är att få till stånd en bred mobilisering mot missbruket. Om det skall lyckas måste insatser ske på ett brett plan. Stödet till folkrörelserna är i det sammanhanget viktigt.

Vi har i vår motion om narkotika föreslagit att man borde skapa lokala aktionsgrupper i kommunerna, ibland baserade på kommun, kommundel eller stadsdel eller på annat område som har visat sig vara tillhåll för narkotikaförsäljning, langning och missbruk. Vi tror att det är viktigt att sådana lokala grupper skapas och att man har en flexibel organisation som gör det möjligt att komma åt just den typ av uppbyggnad av langning, missbruk och försäljning som man stöter på i det lokala sammanhanget.

I de här olika frågorna som har att göra med samordnade insatser spelar det naturligtvis för utskottets vidkommande och för allas vårt vidkommande en stor roll att narkotikakommissionen nu har tillsatts. Den har ju som uppgift att på alla nivåer intensifiera kampen mot narkotikamissbruket.

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

Kommissionen skall enligt direktiven nyttja de erfarenheter som vunnits hos olika myndigheter, inom forskningen och de frivilliga organisationerna på området. Kommissionen skall också verka för samordning av insatserna genom skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, kriminalvården, polisen och tullen. Det är en ambitiös målsättning, och det är bara att hoppas att kommissionen lyckas under det år den fått på sig. Misstanken finns emellertid att det är en uppgift som är för stort tilltagen. Men kommissionen bör få sin chans. I avvaktan på de resultat som kan komma har vi för folkpartiets vidkommande inte fört fram några särmeningar i utskottsbetänkandet i de här styckena.

Det är emellertid viktigt att inte de olika uppslag som kan finnas när det gäller kampen mot missbruket stannar upp i avvaktan på att kommissionen skall komma med alla förslag och uppslag. Jag vill varna för tanken att allt skulle kunna samordnas och ingå i någon enhetlig aktionsmodell. Det är tvärtom viktigt att fortlöpande ta fasta på de initiativ och den entusiasm som finns och inte begrava den i långhalning och i administrativa rutiner.

Jag säger detta med anspelning på det rehabiliteringsarbete som pågår i olika ideella sammanslutningar. Utskottet har haft anledning att uttala sig om det arbete som sker inom Länkrörelsen och inom LP-stiftelsen. Vi skulle ha kunnat lägga till det arbete som pågår inom de s. k. RIA-byråerna, som de kristna samfundens nykterhetsorganisation bedriver, och Frälsningsarméns arbete på samma område. Det är ett enastående arbete, och det har också uppvisat enastående resultat. När de reguljära samhällsliga insatserna slagit slint lyckas ofta dessa organisationer hjälpa stackars utslagna människor.

Den helt övervägande delen av det arbetet baseras på frivilliga insatser och på ideellt hopsamlade medel. Det måste göras alldeles klart att vi från politiskt håll uppskattar och vill uppmuntra det arbetet. Vi skall inte i riksdagen pröva enskilda ansökningar om statligt stöd för det arbetet, men den här principiella inställningen till det ideella arbetet måste sätta sin prägel på de anslagsbeviljande myndigheternas behandling av enskilda ärenden.

Herr talman! Till slut vill jag beröra ett problem som vi tagit upp i vår motion om arbetsmarknaden, en motion som emellertid hamnat i detta sammanhang. Det gäller alkoholproblemen på arbetsplatserna. Det rör sig här om svåra avvägningar mellan att å ena sidan beivra bruk av alkohol i arbetet och att å andra sidan stödja den missbrukare som riskerar att förlora sitt arbete på grund av missbruk. I de fall som uppsägning aktualiseras måste det ställas mot behovet att få behålla arbetet som ett sätt att motverka en total social utslagning.

När läkare bedömer att missbruket gått så långt att det är fråga om en sjukdom, föreligger i allmänhet inte s. k. saklig grund för uppsägning. Vederbörande missbrukare får alltså behålla sitt arbete. På de små arbetsplatserna kan det skapa stora problem. Frånvaro och låg prestationsförmåga leder i sådana fall till att arbetsstyrkan måste utökas. Det tillkommer alltså en kostnad som kan vara svår att bära för ett litet företag. Ett stort företag har i allmänhet möjligheter att omplacera, men de möjligheterna finns av naturliga skäl inte i samma utsträckning i små företag.

Vi har därför föreslagit att man borde pröva ett särskilt ekonomiskt stöd till småföretagarna i det fallet. Det handlar om få fall, och det handlar om litet pengar. Men för det enskilda företaget är detta ändå mycket väsentligt. Vi anser alltså att det är nödvändigt att hjälpa småföretagaren att i detta fall klara sina sociala åtaganden. Jag är litet besviken över att utskottsmajoriteten inte har velat pröva denna fråga i ett särskilt utredningssammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 6 i utskottets betänkande 26 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 32 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tänker inte uppehålla mig vid att tala om hur stort problem alkohol- och narkotikamissbruket är. Vi vet att det är ett stort folkhälsoproblem. Vi känner till siffrorna, och vi vet hur stora resurser som tas från sjukvården och socialvården. Vi vet vad missbruket för med sig för den enskilde, för föräldrar och för anhöriga. Och alla partier är eniga om att drogmissbruket är ett stort problem. Vi är också eniga om behovet av att minska totalkonsumtionen av alkohol och att få bort narkotikan. Jag tänkte i stället tala om vad som kan och vad som i vissa fall måste göras för att om möjligt komma en liten bit framåt i letandet efter tänkbara lösningar för att hindra missbruk.

Alkohol och narkotika måste förstas bekämpas på många olika plan – genom en fungerande lagstiftning, med tullens och polisens arbetsinsatser, genom sociala nämnders arbete, i skolorna och på fritidsgårdarna och genom att vanliga människor engageras i denna kamp. Det sista är det allra viktigaste. Folkrörelserna måste ta initiativ till en folkfront mot drogmissbruket i alla former. Därför är det viktigt att regeringen tar upp överläggningar med just folkrörelserna för att få i gång denna kamp.

I varje kommun och helst i varje kommunedel måste det finnas en lokal åtgärdsplan mot missbruk. Socialtjänsten bör tillsammans med skolan och fritidsgårdarna ha ansvar för att göra en sådan här plan. Och för att förverkliga planen måste folkrörelserna bidra tillsammans med de människor som bor i området – föräldrar, barn, ungdomar, skolpersonal, fritidspersonal och många fler.

Socialtjänstlagen är en ramlag som säger att kommunernas sociala myndigheter skall förebygga missbruk och att vid missbruk vidta åtgärder till stöd och hjälp för missbrukaren.

Många kommuner har i dag en svår ekonomisk situation, och det är tveklaktigt om de resurser som behövs för bekämpandet och förebyggandet av missbruk verkligen finns. Vpk anser att kommunerna borde garanteras statliga medel, så att de kan bedriva ett verkningsfullt arbete i denna fråga.

Men även om kommunerna fick obegränsade resurser så tror jag ändå att utan folkrörelsernas och utan de vanliga människornas insatser i detta arbete så går det inte. Det går inte att professionalisera detta arbete. Kampen mot missbruk måste bygga på människors medvetenhet och kampvilja. Yrkesmänniskors kunskap skall i stället användas för att organisera, entusiasmera

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

och driva på vanliga människor att arbeta mot missbruk – det må gälla alkohol eller narkotika.

Vad kan man då göra? Jag har många gånger frågat skolmänniskor och socialarbetare vad man som vanlig människa, vanlig förälder, kan göra. Och alla gånger har jag fått svaret: Störa verksamheten – genom att finnas i centrum och på skolgården, promenera där, fråga, bry sig om och lägga sig i. För att som vanlig människa kunna – och, som det är nu åtminstone på vissa ställen, våga – göra det, måste man vara flera. Jag är övertygad om att viljan att göra något, att hjälpa till, finns hos så många människor att det verkligen skulle räcka till för att just störa verksamheten.

Sedan 1931 finns det ett ämne som heter ättikssyraanhydrid, förkortat AA, i en mängd av hundratusentals ton. Det används för framställning av plastprodukter. Av detta speciella ämne kan man också framställa heroin. Detta ämne finns i dag inte i Sverige, men det finns i Österrike och i Västtyskland. En mycket liten bråkdel av en procent av denna mängd AA räcker till att framställa 2 000 kg heroin. Det är alltså ett stort antal kilo man kan få fram av en mycket begränsad del av detta ämne.

Det finns också ett framställt ämne som är 40 000 gånger starkare än heroin. Detta ämne finns inte heller ännu i Sverige men väl utomlands. Tar man en strösockergrynsstor kristall av detta ämne och blandar ut den i en hink med vatten, räcker detta för minst ett halvårs förbrukning för en narkoman som dagligen använder narkotika. Denna strösockergrynsstora kristall kan t. ex. fästas bakom ett frimärke på ett brev och skickas vart som helst i världen.

En tolvåring kan framställa amfetamin i badkaret. Den inhemska illegala produktionen av amfetamin har länge utgjort ett betydande tillskott av narkotika i vårt land. Den kemisk-tekniska utvecklingen har gjort att det i dag går att enkelt framställa stora mängder syntetiska narkotika ur vanliga handelskemikalier, som vi kan köpa i vår färghandel och på andra ställen.

Om man vet detta och känner till de stora ekonomiska intressen som ligger bakom all narkotikahantering, så förstår man också att tull och polis varken i vårt land eller i något annat land kan göra mer än marginella insatser i bekämpandet av narkotikan, även om de enskilda beslagen kan vara både många och stora. Det läser vi ju om ganska ofta i tidningarna nu för tiden. De stora insatserna måste göras för att förebygga drogmissbruk och för att hjälpa de människor som råkat in i det.

Antalet vård- och behandlingsplatser är helt otillräckligt i förhållande till vad som skulle behövas, både på alkohol- och på narkotikasidan. Men även om antalet platser vid olika typer av vård- och behandlingshem och familjehem ökade till att täcka det verkliga behovet, kan denna del av värden ändå bara få vissa effekter. Det stora rehabiliteringsarbetet måste ligga utanför institutionerna. Den långsiktiga omvårdnaden måste kommunerna ansvara för, och den måste ske i öppna former.

Bland missbrukare är kvinnorna de hårdast utsatta. Det finns 60 000 kvinnliga alkoholister i vårt land.

Kvinnor blir snabbare beroende av alkohol, av fysiska och medicinska skäl. Kvinnor döljer sitt beroende länge, så att det ofta upptäcks sent. Ofta diagnostiseras inte kvinnligt missbruk för vad det är. Ändå finns hos nästan hälften av de kvinnor som vårdas på psykiatriska kliniker ett samband med alkohol.

Synen på och attityderna till kvinnliga missbrukare är också annorlunda. De är mer fördömande än till män i samma situation, och den sociala rehabiliteringen är många gånger svårare för kvinnor än för män. De särskilda kvinnomottagningar som kommit till på senare tid menar jag fyller en viktig funktion, och de måste bli många fler.

Det har talats på senare tid – även om det inte är ett sent fenomen – om fosterskadorna på grund av alkoholmissbruk. Antalet sådana fall uppgår till ungefär 300 om året och skadorna till följd av narkotikamissbruk till 100 stycken om året. Man räknar med att mellan 20 000 och 30 000 kvinnor i barnafödande ålder är alkoholister.

Man anser att det är de tre första månaderna av en graviditet som är de mest kritiska, men missbrukande kvinnor kommer ofta sent till mödravårdscentralerna. För de kvinnor som det handlar om, som ofta är kända inom socialförvaltningarna, borde man satsa resurser på en uppsökande verksamhet i ett tidigt skede av graviditeten.

Jag var på samma konferens som Gertrud Sigurdsen i Östersund, där vi pratade om sex och samlevnad. Där fick vi veta att man i Uddevalla praktiserade det förfaringsättet för att spåra gravida kvinnor som missbrukar alkohol att man gjorde hembesök. Den första kontakten, som normalt sker på mödravårdscentralen, förlades i stället till hemmet. Man gick hem till de här kvinnorna.

Jag tror att det är ett sätt att spåra problemen på ett tidigt stadium. Det är en enkel metod som jag tror skulle få stor betydelse för att man skall kunna sätta in de hjälpinsatser som behövs.

I ett projekt som bedrivs i min kommun, vid Huddinge sjukhus, säger man att det går mycket bra att motivera gravida kvinnor att upphöra att dricka alkohol under graviditeten och också under de första åren av barnets levnad. Men när barnet är ett eller två år gammalt finns det en risk för att modern börjar dricka igen. En uppföljning av de kvinnor som tidigare har missbrukat är nödvändig för att klara en fortsatt drogfrihet.

Jag kan också nämna att i dag lever 200 000 barn i familjer där båda föräldrarna missbrukar alkohol.

Herr talman! För att en person som missbrukar alkohol skall klara ett arbete krävs hjälp från arbetskamrater, och för att klara ett eget boende behövs hjälp från grannar och vänner. Jag tror mycket på den kamratstödjande verksamhet som finns ute på arbetsplatserna, och jag tror också mycket på den hjälp som fackföreningsrörelsen kan ge.

Men man brukar tala om den farliga s. k. vita sektorn. Fritiden – helgerna, de traditionsbundna familjehögtiderna – är svårast att klara för just drogfria missbrukare, eftersom de saknar riktiga vänner. Kommunernas omvårdnad måste också omfatta hjälp till nya intressen och vänner. Det är kanske den

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

allra svåraste delen av rehabiliteringen.

Förändrade, mera solidariska boendeformer är bl. a. nödvändiga för rehabilitering av missbrukare. Det sociala kontaktnätet måste byggas upp. Alternativa, kollektiva boendeformer, ett boende som bygger på vissa gemensamma arbetsuppgifter, borde kunna skapa förutsättningar för missbrukare att klara av ett eget boende och dessutom förstås ge nya vän- och grannrelationer.

Jag har med detta velat peka på några framkomliga vägar för att bekämpa missbruket. Det gäller att hitta en strategi som bygger på människors medverkan, medvetenhet och vilja att göra något åt dessa mycket svåra frågor, som det dessutom brådskar med att gripa sig an. Det behövs ett nätverk av insatser, och jag har bara pekat på några få.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vpk-reservation 5, som handlar om information på drogområdet. Tore Claesson kommer senare att ta upp den andra vpk-reservationen, som handlar om invandringen i Södertälje.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 33 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skall börja med att yrka bifall till hemställen i socialutskottets betänkande 26 i alla delar och avslag på samtliga reservationer.

Vårt mål för alkoholpolitiken är att nedbringa konsumtionen och därmed begränsa skadorna. Då det gäller narkotikan är det stora målet att få bort narkotikan helt och hållet.

Jag har de senaste officiella siffrorna när det gäller alkoholkonsumtionen. Den har minskat med 10 % under de två första månaderna i år, och det är en liten ökning i mars. Men vi kan alltså konstatera att det har skett en betydande minskning av alkoholkonsumtionen i vårt land i jämförelse med förhållandena 1982. Vi vet att det även tidigare skett en betydande nedgång.

Det mål vi satt upp för oss, att minska alkoholkonsumtionen, uppnås alltså. Det tycker vi är alldeles utmärkt. Vi utgår från att också skadorna minskar. Vi vet ju att det finns ett samband mellan alkoholkonsumtion och skador, som sagts många gånger tidigare, men att det naturligtvis inte kan avläsas helt omedelbart.

Jag vill beteckna alkohol- och narkotikafrågorna som i mycket stor utsträckning hälsofrågor. Vi vet att av akutsjukvården och den psykiatriska vården är det upp till 50 % som är alkoholrelaterad. När det gäller den vanliga somatiska sjukvården talar man om 20–25 %. Det är alltså enorma kostnader på sjukvårdsområdet. Där skulle man naturligtvis, som Ingemar Eliasson sade, kunna spara mycket pengar. Vi hoppas att vi framöver skall få ett bättre sakernas tillstånd när det gäller alkohol- och narkotikafrågor. Det är en fråga för samhället och – jag vill gärna säga det – framför allt för den enskilde.

Den som har lyssnat på inläggen i dag gör säkerligen det konstaterandet att det finns en betydande enighet i den här frågan. Vi är alla besjälade av en önskan att det skall bli en bättre utveckling än hittills och att utvecklingen skall fortsätta i den riktning som jag här har beskrivit.

Det är ett inlägg som jag inte riktigt förstod mig på – Göran Ericssons inlägg. Han måste ha suttit aldeles ensam hemma och hittat på de där formuleringarna. En formulering gick ut på att vi inom socialdemokratin skulle kassera missbrukarna, att vi skulle kassera människorna. De intresserade inte oss. Vi köpte oss fria med några anslag, men när det gick dåligt för människorna brydde vi oss inte om dem.

Göran Ericsson! Vad är detta för prat? Utskottsbetänkandet, de propositioner som har lagts fram och allt vårt handlande går ju ut på att vi skall hjälpa de människor som kommit i kläm just på grund av alkoholmissbruk. Ibland har vi inom socialdemokratin anklagats för att vara mer intresserade av vården än av den förebyggande verksamheten, men alla vet vi att den förebyggande verksamheten naturligtvis är den viktigaste.

En fråga som man i det här sammanhanget kan beröra är frågan om rehabiliteringen. Hur rehabiliterar man en människa som har blivit skadad? Det är här fråga om mycket allvarliga skador. Det finns många åtgärder som kan sättas in, och vi får söka oss fram på olika vägar, eftersom varje människa har sin väg. En betydelsefull fråga för den människa det gäller är då: Hur skall jag få ett arbete? Om jag inte har ett jobb att komma tillbaka till, blir rehabiliteringen så mycket svårare.

Vi vet att samhället har utvecklats i en riktning som innebär att de arbeten som man kan kalla "extra påhugg" och som är lätta att få har minskat. Jag har erfarenhet av detta från min tid som socialarbetare i Göteborg. Där kunde de som var utan arbete gå ner till hamnen och få en extra bricka – jag tror t. o. m. att det kallades extra blixbricka, eftersom det var olika graderingar mellan dem som hade ordinarie jobb och dem som kunde ta ett sådant här "påhugg". För dessa människor var det oerhört väsentligt att de kunde få ett arbete av den här typen. Nu har samhällsutvecklingen mer och mer gått mot en specialisering, och det kräver alltmer av den enskilde. En del av de arbeten jag talat om försvinner på det sättet, och det blir därför svårare för de människor som skall rehabiliteras att komma tillbaka till arbetsmarknaden.

Fru talman! Hur mycket svårare är det då inte för dessa människor när vi har en stor arbetslöshet? En av våra väsentligaste uppgifter också på det här området är därför att se till att människor har arbete.

I dessa sammanhang talas det mycket om folkrörelsernas betydelse. Ingen bör känna till den bättre än arbetarrörelsen. Jag behöver inte göra någon historisk utläggning om vad folkrörelserna betydde i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet – i det sammanhanget var dåvarande högerpartiet inte med i särskilt hög grad – när de försökte vrida utvecklingen rätt. Vi litar fortfarande till folkrörelserna. Det har betonats i så många sammanhang, så det skulle egentligen inte behöva upprepas.

Socialberedningen har nu tillsatts. Vi har fått hårdare tidsdirektiv av

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

regeringen. En av våra arbetsgrupper och en del av direktiven har samband med denna fråga. Hur skall man kunna engagera folkrörelserna i större utsträckning än tidigare? Andra frågor som måste ställas är: Var går gränsen mellan socialtjänsten och folkrörelserna? Hur mycket kan man be folkrörelserna göra? Skall man över huvud taget be dem göra någonting? Är det inte så att de själva skall bestämma? Deras egen identitet och integritet måste ju bevaras. I annat fall går man emot något av deras grundäskådning och man tar bort något av deras själ.

Folkrörelserna spelar alltså för oss en stor roll. De är en stor tillgång. Vi arbetar med den frågan i socialberedningen, vilket också framgår av utskottsbetänkandet.

Till folkrörelserna hör våra löntagarorganisationer. Sedan en tid tillbaka arbetar främst LO men även TCO och arbetsgivarorganisationerna till någon del – jag tänker då på Arbetsgivareföreningen – med kamratstödjande verksamhet. Jag gläder mig åt att det finns en så stark uppslutning bakom denna verksamhet. Att så är fallet har sagts av flera talare här. Det är då bara litet konstigt att man ifrågasätter det anslag som vi föreslår till denna kamratstödjande verksamhet. I förhållande till vad missbruksrehabiliteringen kostar samhället officiellt är det ju småpengar som det här är fråga om. Det är ett stort arbete, och vi har anledning att stödja det. Vi tillstyrker regeringens förslag på den punkten.

Ulla Tillander har tillstyrkt en motion om ytterligare anslag till information. Vi hänvisar också i det sammanhanget till socialberedningen och det arbete som utförs där. Vi får se vad som kan komma ut av det när det gäller ytterligare stöd till information och till aktiviteter inom folkrörelserna. Det är inte på den punkten som jag egentligen tar upp frågan här, utan det gör jag därför att man kopplar den till ett annat anslag som finns på ett annat ställe i regeringens proposition, där det föreslås att länsstyrelsen skall utreda de tvångsåtgärder som trots allt måste vidtas.

Det är ju en lång historia bakom detta om frihet och tvång. I måndags och tisdags fick vi i socialberedningen höra talas om att man hållit på med denna fråga i 15 år. Vi hade då i socialberedningen att lösa den frågan, naturligtvis som en fråga av många, och den diskuterades fram och tillbaka. Det var på grund av olika ideologier svårt att komma fram till en lösning. Av avgörande betydelse i den diskussionen var frågan: Skall socialarbetarna ha hand om tvångsåtgärder? Vi var eniga på den punkten och kom fram till en lösning, även om det fanns olika schatteringar i våra åsikter. Men problemet måste ju lösas, och socialberedningens dåvarande ledamöter var besjälade av en vilja att nå en lösning. Tanken var att socialarbetarna inte skulle vara åklagare utan mera få agera som "försvarsadvokat" – man kan använda det ordet.

Vi hör väl olika, Ulla Tillander, men jag hörde i varje fall från ett håll i går att just den här situationen som kan uppstå för en socialarbetare, att inför länsrätten vara åklagare, är beklaglig. Man kommer i en väldigt svår situation. Och det var just vad vi i socialberedningen menade i den diskussion som föregick ställningstagandet på den punkten. Om länsstyrelsen tar hand om utredningen, blir det förstås länsrätten som får föra talan "mot" klienten

– jag vill här för undvikande av missförstånd sätta ordet ”mot” mellan citationstecken –, och socialarbetaren får en annan roll i sammanhanget.

Vi har inom socialdemokratin självfallet hållit fast vid den uppgörelse vi träffade i socialberedningen – det är bl. a. en fråga om politisk moral. Vi avstyrker alltså den centerpartireservation i denna fråga som undertecknats av bl. a. Ulla Tillander.

Det finns naturligtvis oerhört mycket mer att säga i frågorna om rehabilitering och alkoholpolitik, och vi får anledning att återkomma till det när skatteutskottet lägger fram sitt betänkande på detta område. Jag vill till slut, fru talman, återupprepa en sanning som vi har att beakta, nämligen att konsumtionen och skadorna hör ihop. Detta är ett stort opinionsmässigt problem. Användningen av alkohol ingår på något sätt i vår kultur, om också inte i allas kultur – 20–25 % av vår befolkning använder inte alkohol. Men människor vill alltså, av olika anledningar, använda alkohol. Vad man inte önskar sig är naturligtvis skadorna. Men skadorna på grund av bruket kommer ändå, och här har vi ett dilemma: Hur skall man kunna minska skadorna utan att också radikalt hålla tillbaka konsumtionen?

Jag skulle önska att det, som också Göran Ericsson var inne på, fanns en möjlighet till ett tidigt ingripande. Vi vet att det inte kan ske med tvång, och det kanske inte ens kan göras med hjälp av myndigheter. Det gäller ju en fråga om människans integritet. Det är inte säkert att människorna är mogna för att höra från en myndighetsperson: Nu har du börjat dricka för mycket. Men alla människor gör ju läkarbesök. Kanske vore det bra om det funnes en möjlighet för läkaren att vid människornas sedvanliga besök göra ett prov och sedan konstatera: Nu har du litet olyckliga värden och bör tänka dig för.

Det är möjligt att man på en sådan indikation skulle kunna få människor att på ett tidigare stadium hesitera inför sitt alkoholbruk. Jag vet med den erfarenhet som jag har från det här området att det är ett problem att människor inte erkänner sitt alkoholmissbruk förrän mycket sent – ofta, fru talman, alltför sent – så att det blir mycket svårt att klara rehabiliteringen.

Jag ber med dessa ord att få tillstyrka hemställan i socialutskottets betänkande 26 och yrkar avslag på samtliga reservationer som är fogade till detta.

Anf. 34 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får anmäla att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anf. 35 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill först så att säga haka på den fråga som Evert Svensson avslutningsvis tog upp, nämligen frågan om insatser på ett tidigt stadium när det gäller missbruk. Om jag tolkade Evert Svensson rätt, söker han liksom jag möjligheter att komma till rätta med det här problemet. Jag tycker att det var en fin öppning, Evert Svensson. Låt oss tillsammans jobba vidare med frågan! Den är svår, men det är nödvändigt att vi löser den.

Evert Svensson klagade över mitt sätt att uttrycka mig i debatten. Men jag måste säga att man inte kan få något annat intryck när man läser betänkandet. När det gäller rehabilitering och eftervård sägs det ju på s. 7, andra stycket, i betänkandet att det huvudsakligen är arbetsmarknadsinstitutet som skall stå för den verksamheten. Men det finns ingen kreativitet, ingen fantasi och inga öppningar. I den situationen är utsikterna enligt min mening tämligen deprimerande.

Det glädde mig mycket att höra Evert Svensson deklarerat från talarstolen att det finns mycket mer att göra på detta område. Jag tror att det är en korrekt bedömning. Låt oss här också släppa in de många enskilda organisationerna och arbetsmarknadens parter! Det är förmodligen en viktig resurs på det sociala området som vi inte har utnyttjat.

Avslutningsvis, fru talman, ansluter jag mig till alla de fina deklamationer som avgetts här. Jag instämmer helhjärtat i Ingemar Eliassons syn på insatserna mot missbruk. De skall ges högsta prioritet. När det gäller narkotikamissbruket finns det ingen prutmån. Vi måste alltid föra en bitter kamp mot detta.

Anf. 36 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Alla är medvetna om de goda resultaten av de åtgärder som vidtagits för att sprida information på det område som nu diskuteras. En utredning har tillsatts, med uppdrag att göra en översyn av de statliga insatserna när det gäller information om alkohol och narkotika. Utskottet motiverar sitt avslag på vår reservation med hänvisning till just den utredningen.

I direktiven till utredningen framhålls det emellertid särskilt att det är viktigt att de resurser som finns inom bl. a. föreningslivet tas till vara. Vidare är det betydelsefullt att låta olika organisationer informera om drogerna. Det är inget som skall utredas härvidlag. Det är bara att konstatera. Av direktiven framgår det att man har uppmärksammat de goda erfarenheterna av föreningslivets informationsarbete. Detta är viktigt – inte bara i ord, utan också i handling.

Jag instämmer i vad Ingemar Eliasson sade beträffande vikten av att arbetet inte stannar upp, i väntan på resultaten av de olika utredningarna.

När det gäller satsningarna på information föreslår vi ett anslag av 3 milj. kr., vilket också har diskuterats. Debatten i dag gäller emellertid inte vården av missbrukare. Den frågan får vi anledning att återkomma till. Vi är i alla fall övertygade om att de 3 miljonerna bättre utnyttjas om de används till information. En viktig aspekt på informationen är att den, rätt utformad, ger kunskaper. Och kunskaper betyder ju makt. I det här fallet innebär det att man får makt över sitt eget liv. Förutom att informationen skall vara korrekt och vetenskapligt grundad, dvs. faktaförmedlande, skall den vara personligt engagerande. Naturligtvis ställer det krav på informatören.

Kunskaper på området möjliggör att den aningslöshet skingras som många gånger finns när det gäller konsekvenserna av drogmissbruk. Det rör sig ju

framför allt om unga människor, och när de får klart för sig vilka verkningarna är – på både kort och lång sikt – får det naturligtvis en förhindrande effekt. Att inte leka med elden är ju egentligen detsamma som att mota Olle i grind.

Mot den bakgrunden vill vi, som sagt, använda de nämnda 3 miljonerna till spridning av ytterligare information.

Anf. 37 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja replikera på Evert Svenssons tystnad på en punkt. Jag delar till fullo hans syn på arbetets värde när det gäller att rehabilitera människor från missbruk. Det är precis i det perspektivet som vi har tagit upp frågan om missbruk av alkohol på arbetsplatsen. Just för att göra det möjligt för en missbrukare att behålla sitt arbete och samtidigt göra det möjligt för de små företagen att också ge arbetsgemenskap åt den som missbrukar alkohol, måste vi lösa det dilemma som finns i de här frågorna. Jag hoppas att Evert Svenssons förbigående av den reservationen inte innebär att man inom socialdemokratien vill blunda för det problem som onekligen finns här.

Vi har inte föreslagit någon detaljlösning. Men jag har svårt att se att det skulle finnas någon annan öppning i den här frågan än att stödja de företag som råkar ut för dilemmat att både behöva och vilja ge en missbrukare fortsatt arbete och samtidigt veta att vederbörandes arbetsinsatser är klart reducerade. Om vi inte från samhällets sida löser det problemet, ställer upp i sådana fall, kan det tvinga fram en mycket mer restriktiv inställning från företagsamhetens sida mot människor med alkoholproblem.

Därför är det viktigt – både i de enskilda fallen och som ett slags attityd för samspelet mellan samhälleliga insatser och enskilda arbetsgivare och arbetstgares insatser på det här området – att lösa de här frågorna. Jag hoppas att Evert Svensson eller statsrådet Sigurdsen har något att säga på den punkten – helst att man är beredd att se närmare på frågan och komma med förslag till riksdagen.

Anf. 38 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! För rehabilitering är självfallet frågorna om arbete och bostad de viktigaste.

Den kamratstödande verksamhet som bedrivs på många arbetsplatser är oerhört viktig. Men den verksamheten och det som facket ställer upp med tar ju slut när arbetet tar slut på eftermiddagen och särskilt på fredagseftermiddagen, till långhelgen. Många människors dilemma är att de inte klarar det man kallar den vita sektorn.

Även om man får ett arbete och lyckas klara det, kommer svårigheterna när arbetet är slut; då finns inga kamratstödande verksamheter att tillgå; då är socialförvaltningarna stängda. Svårast är det förstås under de traditionsbundna helgerna jul, påsk och pingst. Då är det lätt att hamna i en cirkelgång igen.

Det är viktigt att få en bostad, men inte vilken bostad som helst hjälper när

en människa befinner sig i ett svårt läge. Det måste vara nya typer av boendeformer där man tar ansvar för varandra. Det hjälper inte att renovera en etta, möblera upp den och sedan säga: Nu skall det fungera; nu har du ett arbete; nu har du en bostad. Så fungerar det inte.

Jag har gång på gång stött på att människor inte klarar av sina helger. Därför menar jag att det är väldigt viktigt att inrikta bostadsfrågan på nya typer av boende, alternativa boendeformer som bygger på gemenskap och ansvar för varandra och på att man vågar bry sig om varandra.

Jag tror att det gäller att få en helhetssyn och inte bara lita på socialarbetare och professionella vårdare; det gäller att bygga ut nya sätt att leva och våga bry sig om varandra; det handlar om nya grannskapskontakter, ett skyddsnet inte bara kring missbrukare utan också kring vanliga människor, för detta behöver vi allihop.

Jag tror att det är mycket viktigt att inte glömma bort denna vita sektor, som är så svår att ta sig över – inte bara för missbrukare av alkohol och narkotika utan många gånger också för vanliga människor.

Anf. 39 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det är faktiskt så att alla svaren finns i vårt betänkande.

Vi tar upp Ami i betänkandet och säger att det är en resurs som man kan använda. Jag har inte sagt att alla frågor skall lösas den vägen när det gäller rehabiliteringen. Det är en resurs bland alla andra som vi hänvisar till.

När Göran Ericsson kom upp i en replik var det en annan Göran Ericsson som talade än den som höll anförandet. Det kan man glädja sig åt. Göran Ericsson menar att vi skulle köpa oss fria med pengar. På den punkten kan vi säga att Göran Ericsson och moderaterna inte vill ge några pengar till den kamratstödande verksamheten. Det är precis som om man kan göra arbetet inom folkrorelserna alldeles gratis. Men rätt vad det är dyker det upp ett anslag till en eller annan organisation, som moderaterna vill yrka bifall till, och då säger de att anslaget är för litet och att socialdemokraterna är njugga. Det kan gälla andra ideella organisationer och intresseorganisationer. Det varierar naturligtvis.

Låt mig slå fast, som jag har gjort så många gånger tidigare, att det är klart att arbetet med att rehabilitera alkoholskadade människor kostar pengar. Men dessutom behövs ett enormt engagemang. Vi har diskuterat Hassela-projektet vid några tillfällen. Vad var det som gjorde att det lyckades så väl? Det var att de som arbetade där kände ett starkt engagemang för vad saken gällde. De ställde upp, helt enkelt.

Då kommer jag till Inga Lantz replik. Vi vet att bristen på stöd är ett problem, att helgerna är ett problem, och att det gäller att engagera människor som kan ta sig an missbrukarna även under helgerna. Där har Länkarna utfört ett enormt arbete, som vi har anledning att uppskatta.

Till Ingemar Eliasson vill jag bara säga att frågan om missbrukarnas möjlighet att stanna kvar på sina arbetsplatser naturligtvis kommer att diskuteras i socialberedningen. Vi får se vad vi kommer fram till då. Även om detta står det faktiskt en liten anmärkning i betänkandet.

Anf. 40 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag förstår inte varför jag inte skulle ha tillstånd att vara positiv från min plats här i kammaren när jag replikerar Evert Svensson. Han gav öppningar som jag efterlyste och som motionen, på vilken vår reservation är byggd, handlar om.

Här säger Evert Svensson att han är intresserad av att komma missbrukarna till hjälp i tidiga skeden. Det kan man inte utläsa av betänkandet, och då är det naturligt att jag var kritisk i mitt första anförande.

Sedan skriker Evert Svensson till doms över moderata samlingspartiet när vi ställer oss tveksamma till dessa 3,2 milj. kr. till kamratstödjande verksamhet. Evert Svensson säger också att det kostar pengar att rehabilitera folk. Självklart, det är just vad det gör. Men de pengarna går ut över andra konton. Jag frågar fortfarande: Till vad skall dessa 3,2 milj. kr. användas?

Jag vill, fru talman, berätta att vi från moderata samlingspartiets sida i Stockholms kommun aktivt har stött Alkohol- och narkotikarådet, som är en kamratfacklig organisation som gör ett mycket fint arbete. De får stöd från kommuner och från alla de företag där ALNA-grupper finns. När det gäller alla de utbildningar och studiecirklar som jag berättade om utgår bidrag över andra konton. Stiftelsen Kontakt med alkoholsjuka, KAS, som har behandlingshem i Väje i Värmland, är samma typ av organisation som ALNA – en kamratfacklig organisation, bildad på tidigt 1900-tal. Stiftelsen får bidrag utöver den resursplanering som kommunen har.

Men frågan är fortfarande öppen: Till vad skall de nu aktuella 3,2 miljonerna användas?

Anf. 41 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! De skall, Göran Ericsson, användas till det arbete som arbetsmarknadens – framför allt arbetstagarans – organisationer utför inom den kamratstödjande verksamheten. Det är alltså på den punkten som Göran Ericsson har en avvikande mening. Det säger en hel del om moderata samlingspartiets inställning till framför allt arbetstagarans organisationer.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Ericsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 42 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Offensiv är en lämplig, sammanfattande beteckning på de insatser som regeringen gör för att bekämpa narkotikan. Frontlinjerna är många. Inom socialdepartementet förbereder vi ett program som vi kallar Offensiv narkomanvård.

Vi vet alla att narkotikan utgör ett allvarligt hot, och regeringen tar det hotet på allvar. Situationen tvingar oss till både en hög beredskap utåt och målmedvetna insatser inom landet.

Missbruket av heroin ökar i världen. Tillgången har aldrig varit så stor som

nu. Missbruket har spritt sig även till länder som tidigare inte haft några narkotikaproblem.

Missbruket av hasch och marijuana fortsätter att öka. Globalt sett är det dessa medel som förekommer allra mest.

Även missbruk av centralstimulantia ökar. En rapport vid FN:s narkotikakommissions möte i Wien i februari gav en oroande bild av det kraftigt ökande kokainmissbruket. Tillgången på kokain har ökat starkt under de senaste åren.

Världens narkotikaproblem finns också i Sverige. Även om det inte just nu ser ut som om antalet missbrukare ökar är situationen illa nog som den är, och hotet från utlandet ligger ständigt över oss. Kommer den internationella kokainmaffian att rikta in sig på svenska ungdomar? Sedan gammalt är Sverige en god marknad för andra centralstimulerande medel, t. ex. amfetamin.

Tillsättandet av en särskild narkotikakommission är ett exempel på vilken vikt regeringen lägger vid narkotikabekämpningen. Kommissionen har nu arbetat ett halvår och redan lagt fram förslag på två områden:

Det första behandlar samordningen mellan tull och polis och ger förslag på hur kontrollen vid gränserna skall bli mer effektiv. Det andra tar upp insatserna inom skolan.

Narkotikakommissionen kommer fortlöpande att lämna nya förslag till regeringen och avsluta sitt arbete vid årsskiftet 1983-1984. Det kommer förslag på åtgärder på det internationella området, inom polis, tull och kriminalvård, inom skola, opinionsbildning m. m.

Behandlingsfrågorna handläggs dels i socialdepartementet, dels i socialberedningen. Ett delbetänkande från socialberedningen som skall läggas fram i höst tar upp frågan om förändringar i LVM. Departement arbetar efter samma tidsplan som kommissionen med förslag om hur narkomanvården skall utvecklas och bli mer effektiv.

Hur skall narkomanvårdsinsatserna utformas i mindre och medelstora kommuner som inte har behov av särskilda vårdenheter utan måste utveckla en egen kompetens inom den reguljära socialtjänsten? Den frågan vill vi hjälpa till att besvara.

I den första fasen – som skall presenteras under våren – inriktas huvuddelen av förslagen på att finna och utveckla metoder för att hjälpa de tyngst belastade missbrukarna, en grupp som socialtjänsten har stora svårigheter att nå med sina behandlingsinsatser.

Narkomanvården har i dag sällan några behandlingskontakter med de tyngst belastade missbrukarna inom kriminalvården, som därför tvingas bygga upp en egen vårdorganisation vid sidan av socialtjänstens. Det är både dyrt och ineffektivt. Vi vill försöka utveckla metoder för ett bättre samarbete mellan missbruksvården och kriminalvården.

En grupp som hamnar mellan två stolar i samhällets vårdorganisation är missbrukare med grava psykiska störningar. Det är mycket otillfredsställande, för detta är förmodligen ingen liten grupp. Vi saknar både metoder och

organisation för en framgångsrik behandling. Här vill vi starta ett utvecklingsarbete.

En tredje grupp som vi hittills haft mycket dåliga resultat med är prostituerade missbrukare. De är ofta negativa till behandling. De utvecklar ett allvarigare och tyngre missbruk och har högre dödlighet än andra missbrukare. Vi vill utveckla metoder för ett uppsökande arbete för att kunna erbjuda dem en bra behandling.

Våra förslag i den andra etappen, som läggs fram i höst, skall inte inrikta sig på enbart de tyngsta missbrukarna, utan visa på åtgärder som behövs även för andra grupper, t. ex. ungdomar i riskzonen.

Eftervården av narkotikamissbrukare kritiserar ofta, men problemet är inte att det saknas metoder och modeller utan att de kunskaper som faktiskt finns inte är tillräckligt spridda. Här kommer vi också med förslag om insatser. För en framgångsrik utslussning av f. d. missbrukare från institutionerna krävs bl. a. att organisationslivet ställer upp. Det är en utveckling som vi vill stimulera.

I början av 1984 kommer alltså regeringen att ha ett omfattande underlag för en offensiv narkotikapolitik, en politik som inte bygger enbart på insatser från professionella utan på en aktiv medverkan från folkrörelserna.

För ett par veckor sedan såg jag ett TV-program i en serie som heter Distrikt 5 och handlar om arbetet på en social servicecentral. Huvudpersonen var en socialarbetare. Hon drevs mot psykiskt sammanbrott för att hon inte på fritiden orkade och hann ta hand om alla de olyckliga människor som hon träffade i tjänsten.

Där fanns t. ex. en f. d. alkoholist, en äldre man utan familj och utan vänner. Han ringde upp socialarbetaren varje gång han kände sig ensam – och det var ofta. Sista gången han ringde kunde hon inte komma ifrån, men dagen efter gick hon till hans bostad och fann att han hade hängt sig.

Säkert finns det inga ensamare människor än f. d. missbrukare. Under missbruksåren har de ofta förlorat både familj och arbetskamrater. När de slutar supa eller knarka förlorar de förstas sina kompisar i missbrukarkretsen. Vad som återstår för en f. d. missbrukare är alltså ofta endast socialtjänstens personal – och självfallet kan den inte räcka till för alla.

Den kan inte träda in i stället för barn, makar eller föräldrar, grannar eller vänner, arbetskamrater eller kompisar med gemensamma fritidsintressen: Det var *ensamhet* som dödade den här mannen. Han fann ingen gemenskap någonstans. Han kände bara en socialarbetare.

Visst var det synd om den här socialarbetaren. Men hon gick där inom sin lilla sektor och hade inte en tanke på att hon borde ställa krav för sin klients räkning på världen utanför den sociala servicecentralen.

Fanns det ingen avdelning av Länkarna eller Verdandi i kommunen? Hade den gamle mannen inga intressen sedan tidigare, som hon kunnat stödja för att försöka hjälpa honom in i någon form av gemenskap? Jag vill påstå att varje människa har resurser. Kanske var han f. d. yrkesman med kunskaper i fingrarna som kunde utnyttjas i något sammanhang.

Jag skulle vilja att föreningslivet i det här genomorganiserade landet kunde

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

se den f. d. alkoholistens öde som en utmaning. Vi har ingen anledning att slå oss för bröstet. Hur stora insatser gör vi i eftervård och utslussning inom missbruksvården? Vi är tydligen så långt borta att inte ens en välinformerad socialarbetare har en tanke på att organisationerna – vi människor gemensamt – kunde ha ett eller annat att komma med. Jag vill inte generalisera, för det kanske finns socialarbetare som har dessa kontakter. Men jag tror att många i sin förtvivlan upplever samma situation och inte agerar på det sätt som socialarbetaren i TV-filmen gjorde.

Bland det viktigaste som sker just nu är utvecklingen mot ett bättre samarbete och utnyttjande av resurser inom missbruksvården. Minst lika viktigt är att samarbetet mellan socialtjänsten och de frivilliga organisationerna förbättras.

Huvudmannaskapsreformen, som fört över ansvaret för institutionsvården från staten till landsting och kommuner, ger – tillsammans med socialtjänstlagen – bättre förutsättningar för en samordning av resurserna. Under arbetet med institutionsplaneringen, som har skett i samband med reformen, har ansvarsfördelningen blivit klarare mellan olika vårdenheter. Inom socialdepartementet pågår utvecklingsarbete för att finna bättre metoder för samordning mellan medicinska och socialvårdande insatser.

Gemensam utbildning i form av kurser, konferenser eller studiecirklar för personal i socialtjänst och sjukvård ingår som en del i samtliga projekt. Vissa har lagt tonvikten på utbytestjänstgöring, systematisk behandlingsplanering m. m. I ett av projekten spelar länets länkföreningar en viktig roll. Elva försöksprojekt pågår, och jag hoppas kunna ge en samlad redovisning av resultaten någon gång nästa höst.

Socialberedningen har fått i uppdrag att komma med förslag på hur samarbetet mellan socialtjänsten och folkrörelsen skall förbättras. De redovisas sannolikt i slutbetänkandet 1984.

Narkotikakommissionen har också i sina direktiv att föreslå former för opinionsbildning genom skolor, militära förband, massmedia och frivilliga organisationer så att många medborgare kan engageras i kampen mot narkotika. Missbrukarvården måste finna former för att ta hand om olika sorters missbrukare på ett bra sätt och med ett maximalt utnyttjande av de ekonomiska och personella resurser som satsas från stat och kommuner. Men för att förebygga missbruk och för att de människor som lyckats göra sig fria skall få chansen till en ny gemenskap behövs engagemang hos folkrörelser av alla slag.

Inte minst viktiga är de kamratstödande insatserna på arbetsplatserna. Det är i familjen och på jobbet som missbruksproblemen avslöjas. Ensam är inte särskilt stark, som vi vet, även om viljan att sluta dricka är en avgörande faktor. Arbetskamrater kan gemensamt ge det viktiga stöd som förhindrar utslagning. De fackliga organisationernas vilja att satsa på kamratstöd är mycket glädjande och värdefull. De är väl värda statligt ekonomiskt stöd för sin verksamhet. Jag noterar med tillfredsställelse att också socialutskottet i sitt betänkande anser detta angeläget.

Det aktuella läget för alkoholkonsumtionen är att kurvan för systembo-

lagets försäljning fortsätter att gå ned. 1981 hade vi den lägsta försäljnings-siffran sedan mitten av 1960-talet: 6,3 liter per invånare, omräknat i ren alkohol. Under 1982 skedde en mindre ökning av försäljningen: ca 2,9 %.

Som jag påpekade i den allmänpolitiska debatt som hölls i kammaren i början av februari var den ökningen väntad. Vi använde inte under 1982 vårt viktigaste alkoholpolitiska instrument fullt ut. Jag syftar på prishöjningar. Efter prishöjningarna vid årsskiftet 1982-1983 har försäljningen åter minskat. Det förefaller som om vin- och starkölsförsäljningen har gått upp. Men den ökningen uppvägs gott och väl av en minskad spritförsäljning.

Den långsiktiga trenden till minskad försäljning får inte brytas. Med prispolitik, opinionsbildning och annan förebyggande verksamhet måste vi se till att den håller i sig.

Vi följer från regeringen den här utvecklingen med stor uppmärksamhet. Men samhällets organ och institutioner står svaga utan ett kraftfullt stöd från medborgarna i kampen mot drogerna. Här vill jag åter anknyta till den f. d. alkoholisten i TV-pjäsen. Jag ser hans öde som en utmaning till alla oss som är engagerade i folkrörelserna. Vi måste ställa upp för honom och för alla andra medmänniskor som hotas eller drabbats av missbruksproblem. Vi borde kunna bryta deras isolering och erbjuda gemenskap. Människor behöver människor.

Jag tycker att Kommunalarbetareförbundets avdelning 1 i Stockholm har en fin utgångspunkt i sitt kamratstödande arbete. Avdelningen säger så här: Det handlar i grunden inte om sprit, inte om narkotika, inte om sniffning, inte om kriminalitet, inte om skolk, inte om mobbning. Det handlar om människors villkor.

Anf. 43 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill framföra ett varmt tack till statsrådet Sigurdsen för det här anförandet. Det var en fin exposé över vad regeringen ämnar göra i fråga om både narkotika- och alkoholmissbruk, och jag tyckte mig också skönja att vi har en stor enighet på de flesta punkter.

Jag vill kommentera några saker. Statsrådet Sigurdsen berörde frågan om missbrukare som finns inom kriminalvården. I en motion som behandlas i dagens utskottsbetänkande tar Björn Körlof och Sten Svensson upp en del av de samordningsfrågor som de facto måste lösas inom Vårdsverige för att vi skall undslippa sådana här parallella uppbyggnader av organisationer. Jag tyckte det var fint att den här frågan väcktes, och vi stöder det initiativet till fullo.

När det gäller organisationslivet tror jag, liksom många med mig, att tiden nu är mogen. Vi kan måhända inte utveckla och bygga ut institutionsvård och öppenvård i samma takt som hittills, utan vi måste börja se oss omkring och ta reda på vilka resurser det finns i samhället utanför den institutionella resursen som kan ställa upp och hjälpa till i det här viktiga arbetet. Här finns organisationerna, och jag hälsar med glädje Gertrud Sigurdsens syn på deras medverkan i arbetet.

Det är riktigt som Gertrud Sigurdsen säger, att ett lyckat rehabiliteringsarbete också är beroende av de enskilda organisationernas och de engagerade medborgarnas insatser. Visst skall vi ha professionalism, visst skall vi ha duktiga socialarbetare, men dessa tillsammans med de enskilda organisationernas engagemang ger den totala resurs som kommer att lyckas.

Statsrådet Sigurdsens markering här vill jag kraftigt instämma i. Missbrukare måste tas om hand med en organisation som innebär ett maximalt utnyttjande av personella och ekonomiska resurser som står till vårt förfogande.

Jag tackar statsrådet än en gång för det fina anförandet.

Anf. 44 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Gertrud Sigurdsen underströk verkligen genom sitt anförande den breda politiska enighet som råder i kampen mot alkohol och narkotika på alla fronter liksom att det arbetet måste fortsätta.

Eftersom Gertrud Sigurdsen så starkt betonade behovet av statliga bidrag för den kamratstödjande verksamheten skall jag bara helt kort beröra det särskilda yttrande som vi har fogat till utskottets betänkande. Där säger vi:

”Den kamratstödjande verksamheten är värdefull. Det är naturligt i den mänskliga gemenskapen att även på arbetsplatsen ge stöd i olika situationer till arbetskamrater med bl. a. alkoholproblem. Man kan dock ifrågasätta om det inte är en uppgift för de stora fackliga organisationerna att bedriva sådan verksamhet utan statliga bidrag.”

Man kan naturligtvis uttala sitt stöd för sådan verksamhet utan att statliga bidrag ges, för i alla tider har det varit naturligt att kamrater stöder varandra. Det gäller kamratrelationer i alla åldrar och i olika sammanhang. Det kan vara i en skolklass, där man försöker skapa en naturlig känsla av att man skall stödja och hjälpa varandra. Samma känsla finns inom kyrkor och samfund och naturligtvis inom familjen. Den finns, tror jag, också på ett naturligt sätt på en arbetsplats.

Om den känslan inte finns, är det det som är det onaturliga. Om man betonar individualismen så starkt att det naturliga och täta nätverk som samhörigheten spinner mellan människor förstörs, så är det en miljöförstöring. Det är egentligen mot naturen.

Att så starkt betona vikten av statliga bidrag är alltså att underskatta den naturliga solidaritet som man talar så mycket om.

Anf. 45 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Den som vill sluta knarka eller supa lämnas ofta åt sin ensamhet, sade fru Sigurdsen. Och så är ju situationen, om inte socialtjänsten ställer upp, eller hinner ställa upp. Detta såg fru Sigurdsen som en utmaning för föreningslivet. Jag delar uppfattningen att där finns en resurs som vi skall tillvarata i det här arbetet.

I det perspektivet kan det vara intressant att få höra fru Sigurdsens

principiella inställning till de ideella insatserna på det här området ytterligare något utvecklad. Som jag sade i mitt anförande har utskottet haft anledning att uttrycka en värdering på denna punkt, nämligen att den anslagsbeviljande myndigheten, socialstyrelsen, bör ta hänsyn till de resultat som kan påvisas i detta arbete, i det aktuella fallet av Länkarna och LP-stiftelsen, när man fördelar de medel som här står till förfogande.

Jag frågar på förekommen anledning. Det hände för ett par år sedan att socialstyrelsen behandlade en sådan här framställning från LP-stiftelsen och drog ner det ansökta bidraget med hänsyn till att de frivilligt hopsamlade medlen hade ökat. Detta beslut vände regeringen på. Hade så inte skett, hade ju det ideella arbetet bestraffats. Det kunde i detta perspektiv vara intressant att få veta om också statsrådet Sigurdsen och den nuvarande regeringen ser detta så, att en praxis har satts i och med det beslutet.

Både LP-stiftelsen och många andra ideella sammanslutningar kan visa på mycket goda resultat. Jag såg nyligen i en bok, som heter Kamp mot knarket, ett försök till sammanfattning av vad Hasselakollektivet och LP-stiftelsen har nått för resultat i sammanhanget. Hassela har haft ungefär 400 missbruksfall att behandla, och LP-stiftelsen ca 12 000. Båda har ungefär i hälften av fallen nått goda eller mycket goda resultat. Men där Hassela har visat på 200 rehabiliteringsfall, kan LP-stiftelsen alltså visa på 6 000.

Det finns naturligtvis alla skäl i världen att stimulera och stödja sådant arbete. Det kan därför vara intressant för riksdagen att få höra statsrådets syn på detta arbete.

Anf. 46 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Jag är också glad att Gertrud Sigurdsen tog upp frågan om att vänner och kamrater måste finnas för att en rehabilitering skall få något resultat. Som jag har sagt tidigare, tycker också jag att det är en mycket viktig bit i rehabiliteringen.

För en tid sedan genomförde man en undersökning på Huddinge sjukhus – på akuten; det var inte fråga om gravida kvinnor den här gången. Det visade sig att ensamma människor söker akut. De återkommer alltså till akutmottagningarna, för där finns den värme man söker där man bor. Det handlar inte om narkotikamissbrukare eller alkoholmissbrukare utan om vanliga människor. Detta visar på svåra förhållanden i vårt samhälle, som naturligtvis allra hårdast slår mot alkoholmissbrukarna och narkotikamissbrukarna – den anonymitet och den ensamhet som många människor lever i.

Det sades att Länkarna och Verdandi, som två exempel på organisationer, skulle kunna göra mycket. Men jag tycker man kan gå ett steg vidare. De som bor som nära grannar, i samma hus, känner ju ofta till de problem som en människa kan ha med alkohol eller narkotika. Nu menar inte jag att grannar skall ta på sig detta mycket tunga och mycket svåra arbete, som inte ens professionella socialarbetare klarar av. Det är mycket svårt att göra det med den typ av bostadsområden som vi har, där vi har byggt in den anonymitet och den ensamhet som får till uttryck att också vanliga människor söker sig

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

till akutmottagningarna för att få gemenskap och värme. Det är ett absurt förhållande.

Jag tror, som jag har sagt tidigare i bostadsdebatter, att boendeformerna har oerhört stor betydelse. Jag har aldrig pratat bostadspolitik i en narkotikapolitisk debatt förut, men jag gör det i dag. Vi måste bygga in en vardagssolidaritet i boendet, och jag tror att det skulle gå alldeles utmärkt med de nya kollektiva boendeformer som finns.

Jag har pratat tidigare om BIG-projektet – bo i gemenskap – som bygger på att man gör saker tillsammans. Man handlar sin mat, man lagar sin mat, man äter sin mat, man städar, man ser på TV. Man talar med andra människor i husets bottenvåning, och sedan har man sina lägenheter i överdelen av huset.

Det tror jag skulle kunna fungera alldeles utmärkt bra som en länk i kedjan av rehabiliteringsåtgärder. Jag skulle vilja vädja till Gertrud Sigurdsen att ta med frågan om boendets utformning i arbetet på ett rehabiliteringsmönster som fungerar.

Anf. 47 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Jag tror att vi inte skall förkasta någon typ av verksamhet eller några metoder i arbetet på att försöka förebygga att människor hamnar i en missbrukssituation, likaväl som vi skall ta vara på alla möjligheter att hjälpa människor som ändå hamnat i den situationen att återvända till vad vi brukar kalla ett normalt liv. Det Inga Lantz tar upp om grannars insatser, vardagssolidaritet osv. är någonting som vi alla, oavsett om vi tillhör en förening eller inte, borde känna ett ansvar för.

När det sedan gäller det statliga stödet till organisationer som är verksamma på rehabiliteringsområdet har jag litet svårt att förstå varför man just skall peka ut det sociala arbetet som bedrivs av fackföreningsrörelsen. Man ifrågasätter inte – i varje fall har jag inte hört det i dag – det statliga bidrag som går till andra verksamheter. Ulla Tillander talar om kyrkor och samfund, och Ingemar Eliasson har nämnt LP-stiftelsen som jag tycker bedriver ett utmärkt arbete.

Det ligger så till, Ingemar Eliasson, att socialstyrelsens beslut har överklagats. Det ligger nu hos regeringen för prövning, och jag kan alltså inte uttala mig om det enskilda fallet.

Staten stimulerar organisationer och folkrörelser genom att ge stöd till deras verksamhet, och det tycker jag att staten skall göra. Det handlar ju här om idéburna rörelser som kan få människor med i sin verksamhet. Varför skall man då just ifrågasätta det fackligt-sociala studiearbetet, vilket man ju gör i det här sammanhanget?

Moderaterna är renhåriga och säger: Ta bort de här 3,2 miljonerna, för vi tycker inte att fackföreningarna skall ha dessa pengar. De kan betala det här själva.

Men centern kommer med ett yttrande där det sägs litet tveksamt att man inte ifrågasätter om det är en uppgift för de fackliga organisationerna att ge stöd till arbetskamrater med alkoholproblem, men man anser att det arbetet

skall bedrivas utan statligt bidrag. Varför skall just den fackliga rörelsen, som har möjligheter att på arbetsplatsen möta människors problem, inte få statligt stöd när nästan all annan verksamhet får ett statligt stimulansstöd?

Göran Ericsson ställde en fråga till Evert Svensson om vad de 3,2 miljonerna skall användas till. Jag rekommenderar socialutskottet och andra som kanske inte känner till den här verksamheten att göra ett studiebesök på LO eller TCO för att få exakt besked om vilket enormt arbete som de fackliga organisationerna bedriver för att kunna hjälpa kamrater i en besvärlig situation. Jag tycker att de borgerliga ledamöterna är inkonsekventa i sitt resonemang.

Anf. 48 GÖRAN ERICSSON (m) replik:

Fru talman! Nu kommer vi åter tillbaka till frågan om de här pengarna.

Fru Sigurdsen frågar varför inte fackföreningsrörelsen skall få bedriva den här verksamheten och göra det här fackligt-sociala arbetet? Då måste man fråga sig om det är fackföreningsrörelsen eller de enskilda arbetskamraterna som skall göra det.

För vårt vidkommande är det naturligt att man har den solidariteten kamrater emellan att man försöker tala med sin arbetskamrat och sin granne. Sedan finns ju hela samhällets organisation: sjukvård, socialvård och institutionsvård – allt står ju till dessa missbrukares förfogande.

Vad är det som skall byggas upp inom fackföreningsrörelsen för dessa 3,2 milj. kr. som skall göra fackföreningsrörelsen klar att ta itu med dessa problem? Statsrådet Sigurdsen stod här i talarstolen och ondgjorde sig över att man bygger upp parallella organisationer, men det är ju just vad man är i färd med att göra här. Nu skall fackföreningsrörelsen bygga upp någon form av öppenvård, någon form av kontaktvård eller liknande.

Vi menar från moderat håll att det finns ett samhälle och även enskilda organisationer som erbjuder vårdtillfällen. Det fackligt-sociala arbetet skall ske nere på verkstadsgolvet och i kontorsrummen. Där skall man hjälpa varandra, och där skall man tillsammans inom ALNA-grupperna på företagen, tillsammans med företagsledningen, se till att de kamrater som råkar illa ut kommer under vård. Nej, skon klämmer litet grand. Det är fler ombudsmän som skall anställas. Jag skall gärna göra ett studiebesök på LO, men vad jag kommer att finna är ett par nyanställda ombudsmän, som anställts för de här 3,2 miljonerna, nyanställda ombudsmän, och de löser inga problem med missbruk nere på verkstadsgolvet.

Det var bra att vi fick detta klarlagt och att det kom in i kammarens protokoll att det är fler ombudsmän som behövs.

Anf. 49 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! Gertrud Sigurdsen säger att vi är inkonsekventa, men det måste ju vara naturligt att vi som medmänniskor visar ansvar och ställer upp för personer i vår omgivning som har börjat få missbruksproblem, vare sig de

ingår i familjen eller är släktingar, grannar eller arbetskamrater.

I vårt särskilda yttrande om kamratstödjande verksamhet på arbetsplatserna framhåller vi att det är nödvändigt att det sker en bättre redovisning av hur beviljade medel används och av hur den kamratstödjande verksamheten bedrivs. Att ge för stora bidrag till sådan verksamhet kan ju faktiskt, som jag sade tidigare, nästan förstöra den solidaritet som bör vara naturlig och som man också i andra sammanhang talar så mycket om.

När Gertrud Sigurdsen gör jämförelsen med andra organisationer får man tänka på att det när det gäller ungdomsorganisationerna faktiskt är så, att statliga bidrag är en förutsättning för deras existens. Det är det ju knappast för de stora fackliga organisationerna.

Anf. 50 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Jag vill återkomma till fru Sigurdsens syn på det ideella arbetet. Uppenbarligen är det så, att det nu ligger ett nytt besvärssärende i regeringskansliet ifrån LP-stiftelsen. Det kände jag inte till.

Jag talade om ett liknande ärende som avgjordes för ett par år sedan där bakgrunden var att stödet hade räknats ner med hänvisning till att de insamlade medlen hade ökat. Det innebar att staten tjänade på att människor frivilligt och ideellt gav sitt stöd till rehabiliteringsverksamheten. Den förra regeringen ändrade på det beslutet just för att det ideella arbetet borde stimuleras, inte straffas.

Jag frågar självfallet inte efter den nuvarande regeringens kommande beslut i något enskilt ärende, men det kunde vara intressant att höra fru Sigurdsens principiella inställning i den här frågan: Skall andelen statligt stöd till en organisation minska med hänvisning till att de frivilligt hopsamlade medlen har ökat? En värdering ligger bakom svaret på den frågan. Vår värdering är att vi tacksamt skall ta emot det arbete som helt frivilligt görs av människor som känner entusiasm – deras insats slutar inte kl. 17 på dagen eller gör uppehåll vid traditionsbundna högtider, utan den pågår både natt och dag och omfattar hela människan. Det är ett billigt sätt att få till stånd ett mycket aktivt rehabiliteringsarbete. Jag hoppas att fru Sigurdsen har samma inställning på den punkten.

Anf. 51 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Göran Ericssons inlägg om fackligt och socialt kamratstödjande arbete ger klart belägg för hur okunnig om detta han egentligen är. För att inte belasta Göran Ericsson med för mycket litteratur på området skulle jag vilja rekommendera honom att läsa en av socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor utgiven skrift som heter "Man vet inte riktigt hur man skall göra". Den handlar just om arbete, alkohol och kamratstöd. De människor som uttalar sig och som bedriver den här verksamheten är inga fackliga ombudsmän. Det är människor som finns på arbetsplatserna – i fackklubbar, i verkstadsklubbar och i andra sammanhang – och som möter dessa problem. I skriften ger de exempel på hur de försöker samla människor, som de ser är i behov av att få kontakter, i en gemenskap. De ordnar kurser och konferenser

och försöker att få med alla i ett gemenskapsarbete. Den möjligheten har de därför att de ser när arbetskamrater har det besvärligt.

I den här skriften säger en arbetare: "Arbetsgivaren ser bara på effektiviteten. Den sociala sidan är inte hans bekymmer. Ibland verkar det som om vi är ting, inte människor."

Jag tror att det är som medmänniskor arbetskamraterna ser på de här frågorna. Jag tycker att det är helt naturligt att fackföreningsrörelsen i den här verksamheten, som bedrivs av arbetskamraterna och som jag tycker är mycket värdefull, får det stöd av samhället som den behöver.

Jag vill sedan säga till Ingemar Eliasson att jag inte tar ställning till den fråga han tog upp, eftersom den berör ett ärende som ligger för prövning i regeringskansliet. Jag vill bara rent allmänt säga att det är väldigt svårt att mäta resultat i ett sådant här arbete. Ingemar Eliasson sade i sitt första inlägg att man borde ta hänsyn till resultatet av arbetet. Men hur skall vi mäta det? Jag tycker att det är svårt att ge en definition på vad som är resultat i de här sammanhangen.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Ericsson anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 52 THURE JADESTIG (s):

Fru talman! Socialutskottets betänkande 26 berör i stort sett vårdsektorn och frågor inom det området som sammanhänger med alkohol- och narkotikapolitiken. Om någon vecka skall vi behandla skatteutskottets betänkande, och vi får också då tillfälle att föra en sakdebatt om detta stora frågekomplex. Jag skall därför i dag begränsa mig till de delar av motion 846 av mig och några andra motionärer som behandlas i socialutskottets betänkande.

I motionen har vi behandlat folkrörelsernas roll och informationsinsatsernas inriktning på hela drogområdet. Vad vi syftade till var att lyfta fram det arbete som också måste tas med i bilden när vi diskuterar de sektoriella frågorna, nämligen vad som kan göras i förebyggande syfte och vikten av att information och undervisning riktar in sig på områden som aktiverar människor till att leva och verka i alkoholfri miljö. Vi menar att en satsning från samhällets sida är av central betydelse för att ge våra folkrörelser resurser och för att ta till vara deras unika möjligheter att förbättra och vidga informationsinsatserna i form av delaktighet på alla områden: i undervisning, i information, i aktiviteter i alkoholfri miljö. Folkrörelserna kan mycket väl också finna former för aktiva insatser av vårdkaraktär.

Statsrådets senaste inlägg gav ju en positiv inramning av och en inbjudan till ett samarbete med folkrörelserna i det narkotikapolitiska arbetet. Den absolutistiska nykterhetsrörelsen står också beredd att hjälpa till. Jag tror att det finns starka skäl att i det samarbetet även ta upp alkoholfrågan.

I tider med begränsat ekonomiskt utrymme såväl för den enskilde som för samhället är det viktigt att stödet till folkrörelserna inte urholkas. Försämrad privat ekonomi kan lätt leda till en egoistisk grundsyn, där solidariteten

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

minskar inte bara med de utslagna utan även med dem som på ett eller annat sätt har skadats av alkohol och andra droger. En sådan utveckling måste motarbetas på det sättet att man slår vakt om samhällets stöd till folkrörelserna. Satsar man på folkrörelserna i det förebyggande arbetet, begränsar man också på sikt kostnaderna inom vårdsektorn.

Jag har den bestämda uppfattningen att de uppgifter som vi kanaliserar till folkrörelserna ger det allra bästa utslaget. Visst kan det synas betydande när utskottet i det föreliggande betänkandet anför att det i årets budgetproposition anslås sammanlagt över 10 milj. kr. för t. ex. alkoholnämndens informationskampanj och övriga informationsåtgärder.

Även om det ligger litet grand utanför ramen för det ämne som vi nu behandlar kan jag inte uraktlåta att nämna att jag aldrig gillat förslaget i årets petita att periodisera de statliga bidragen till de anslagsmottagande organisationerna. Det för med sig att dessa organisationer får mindre statsbidrag i år och ännu mindre nästa år. Jag tycker att det är angeläget med ett nytänkande i dessa frågor och att man åtminstone kompenserar folkrörelserna genom en direkt höjning av anslaget motsvarande det som de förlorar genom det nya utbetalningssättet. Statsmakterna har ingen anledning att sätta folkrörelserna på svältkur.

Alkoholen utgör den största sociala och hälsopolitiska frågan. Kraftfulla åtgärder är därför nödvändiga. Enligt motionärernas synpunkt är det sålunda av central betydelse att just de frågorna tonar fram som viktiga och centrala. Om vi vill begränsa skadeverkningarna, måste vi också arbeta i kampen för att begränsa alkoholkonsumtionen. Det som verkligen är oroande är konsumtionen hos de unga och att de mycket snabbt fastnar i missbruk. När vi diskuterar missbruksfrågorna måste vi sätta det förebyggande arbetet i centrum. Då bör vi satsa på informationsåtgärder och ge folkrörelserna resurser härtill.

Utskottet har en mjuk och positiv grundsyn i sina motiveringar när det gäller de synpunkter som vi anför i sakfrågorna i vår motion, men jag har med detta anförande velat markera motionärernas syn och förhoppning, att folkrörelsernas insatser alltfört upplevs som en nödvändig resurs och att vi gemensamt skall lyckas pressa ned den totala alkoholkonsumtionen. Jag har funnit att utskottets olika företrädare på ett markant sätt har tonat fram folkrörelsernas roll. Här står vi alltså eniga inför en enig folkrörelse. Låt oss göra det också i det praktiska arbetet och ge dem ekonomiska resurser.

Anf. 53 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag skall i mitt inlägg uppehålla mig vid det som i betänkandet är rubricerat "Ersättningar till kommunerna för hjälp till utländska medborgare, flyktingar m. m."

Sedan år 1975 har Södertälje kommun erhållit särskilda statsbidrag för täckande av de merkostnader man där haft som en följd av en mycket stor invandring. Det handlar om ersättning för extrakostnader för den assyrisk-syrianska invandringen då det gäller socialhjälp, socialvårdsadministration, undervisning och barnomsorg. Utgångspunkten för de särskilda statsbidra-

gen har varit den extraordinära situationen för Södertälje kommun. Riksdagen har varit överens på denna punkt och slagit fast att invandringen medfört sådana exceptionella kostnader för kommunen att särskilda skäl förelåg för statsbidrag till kommunen utöver de bidrag som utgår i andra former.

Det har alltså förelegat, och föreligger förhoppningsvis fortfarande, stor enighet om detta. De olika regeringar vi haft sedan 1975 har inte gjort andra bedömningar utan ansett att det inte kan vara rimligt att Södertälje kommun ensam skall svara för merkostnader som är en följd av en av statsmakterna godtagen invandringspolitik. Varje gång som frågan om de särskilda statsbidragen till Södertälje diskuterats under senare år har talesmän för borgerliga regeringar försäkrat, att oron för att bidragen inte skulle anslås var obefogad och att det inte finns några förslag om att Södertälje kommun inte skall få bidrag.

Fram till år 1980 utbetalades också statligt stöd för de extraordinära kostnader som kommunen haft och som var förenade med den assyrisk-syrianska invandringens stora omfattning och speciella karaktär. De motioner och förslag som vänsterpartiet kommunisterna och socialdemokraterna därefter framfört om ett fortsatt stöd efter tidigare principer och riktlinjer har avslagits av en borgerlig riksdagsmajoritet. Efter tillkomsten av en socialdemokratisk regering och en gemensam socialdemokratisk-kommunistisk majoritet räknade man självfallet med att bidragen till Södertälje kommun skulle återupptas, om inte på annat sätt så genom ett majoritetsbeslut i riksdagen.

Som ett led i att skjuta frågan framför sig använde en borgerlig riksdagsmajoritet ett uppehållande försvar, där man inte vågade ge uttryck för uppfattningen att Södertälje inte skulle ha sina pengar, utan tillsatte en utredning för att bl. a. fastställa merkostnadernas storlek. En sådan utredning gjordes då av en särskild arbetsgrupp. I arbetsgruppen ingick representanter från budget-, social-, utbildnings- resp. arbetsmarknadsdepartementen och även företrädare för Södertälje kommun. Utredningen visade att de uppgifter som Södertälje kommun redan tidigare redovisat i stort sett var riktiga och gav således inte i sig något nytt underlag. Viktigt var emellertid att man nu fick slut på diskussionen om vad som var eller inte var riktigt, att man var överens om beräkningarna.

Fru talman! Trots detta avlog en borgerlig riksdagsmajoritet förra året ånyo förslag om ett återupptagande när det gäller utbetalningen av statsbidraget för kommunens merkostnader. Den borgerliga regeringens ställningstagande – att inte betala ut ett statsbidrag som avser merkostnader för socialhjälp, socialvårdsadministration, undervisning och barnomsorg – innebär att tidigare utfästelser gentemot kommunen har frångåtts, precis som socialdemokraterna i en reservation då sade. Man framhöll också att uteblivna bidrag hade motverkat kommunens insatser för att överbrygga motsättningar mellan olika befolkningsgrupper i kommunen, och man underströk statens övergripande ansvar.

De borgerliga sade förra året att man inte var beredd att förorda att staten

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

skulle svara för de aktuella kostnaderna. Men samtidigt sade man att uttalandet från 1979 borde äga fortsatt giltighet. Detta uttalande, som återgavs i den socialdemokratiska reservationen och som har godtagits av riksdagen, gick ut på att den assyrisk-syrianska invandringen till Södertälje kommun medfört sådana exceptionella kostnader att särskilda skäl måste anses föreligga för statsbidrag till kommunen, utöver andra bidrag.

Mot den bakgrunden är det minst sagt förvånande att socialdemokraterna i socialutskottet säger att man inte är beredd att göra en annan bedömning beträffande frågan om statlig ersättning till Södertälje kommun än den som utskottet tidigare gjort – dvs. den tidigare borgerliga utskottsmajoriteten. Det var en bedömning som inte bara socialdemokraterna i utskottet utan också samtliga socialdemokratiska och kommunistiska ledamöter vid två tillfällen tidigare gått emot. Den här gången kryper även socialdemokraterna bakom olika utredningsargument, – precis som borgarna tidigare gjorde, då man försökte kringgå den här frågan. Jag kan inte undgå funderingen att man vill komma ifrån ett bifall till vpk-motionen.

Såväl i min motion som i vpk-reservationen föreslås att riksdagen uttalar att Södertälje kommun även i fortsättningen skall få statligt stöd av samma omfattning som tidigare för de extraordinära kostnader som kommunen har haft på bl. a. skolans område och det sociala området. Kostnaderna är förenade med den assyrisk-syrianska invandringen – med tanke på dess omfattning och karaktär. Även om reservationen inte bifalls, hoppas jag naturligtvis att förnuftet skall segra – dvs. att man ändå snabbt kan komma fram till en lösning, som innebär att staten tar sitt ansvar och att kommunen får sina pengar.

Jag beklagar att socialdemokraterna i denna fråga har ändrat uppfattning. I utskottsbetänkandet accepterar man t. o. m. tidigare borgerliga bedömningar. Jag vill gärna tro att det är en miss. På alla sätt bör man försöka reparera den skadan. Jag är medveten om de besparingsåtgärder som griper in på olika områden och den press som socialdemokraterna i utskottet kan ha känt från finansminister Feldts och andras sida. Men det får bara inte gå till på det här sättet – med beslut och ställningstaganden, som rör både viktiga principer och många människor. Vi får finna oss i att politikerföraktet kan breda ut sig, och sådant här ger näring åt detta. Men ännu allvarligare är att det ger näring åt ett förakt för politik över huvud taget.

Jag förstår den förtvivlan och ilska som den socialdemokratiska majoriteten i Södertäljes fullmäktige och kommunstyrelse hyser – jag tänker bl. a. på kommunalrådet Hasse Mattssons uttalanden. Jag är glad över att jag inte nöjt mig med att lita till att en socialdemokratisk regering skulle utgöra en tillräcklig garanti för ett återställande av den tidigare nivån när det gäller statsbidragsgivningen. I stället har jag skrivit en motion, där jag upprepat de krav som vi tidigare varit överens om och som framförts av vpk:s och socialdemokraternas ledamöter.

Jag är ledsen över det sätt varpå en socialdemokratisk regering dribblat bort chansen att snabbt få borgarnas fadäs tillrättad.

Om min motion och vpk-reservationen blir bifallen eller ej är i och för sig

av underordnad betydelse. Nu gäller det själva sakfrågan, och ett faktum är att reservationen i nuläget är den bästa utväg som står att finna för att tala om för regeringen vad man anser – för man anser väl fortfarande från socialdemokratiskt håll att Södertälje skall ha sina pengar?

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 7 om ersättning till Södertälje kommun.

Anf. 54 EVERT SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Till detta är bara att säga att det finns en framställning från Södertälje kommun och att den f. n. bereds inom regeringskansliet; vi får alltså avvakta regeringens ställningstagande innan det går att ge det definitiva svaret på den här punkten.

Det sägs vidare i betänkandet att en parlamentariskt sammansatt kommitté skall tillsättas för att se över skatteutjämningsystemet; därvid skall – jag understryker "skall" – bl. a. sådana faktorer som kostnader till följd av invandring beaktas. Det är en viktig markering i utskottets skrivning.

Anf. 55 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vet vad som står i utskottets skrivning, Evert Svensson. Jag känner till de skäl som man från socialdemokratiskt håll enligt min uppfattning har krupit bakom. Men ett faktum är att både vid de uppvaktningar och framställningar som Södertälje kommun gjort, vid besök av ansvarigt statsråd i Södertälje kommun och genom andra besked som har lämnats, har man från regeringshåll sagt nej till dessa pengar.

Tyvärre verkar det som om man från socialdemokratiskt håll också lokalt på något sätt skulle ha accepterat detta. I dag kan man nämligen i den lokala Länsstidningen i Södertälje läsa att socialdemokraterna nu – i den genomgång som man har då det gäller budgeten och de ekonomiska bekymren i Södertälje – har plockat bort det krav som man har på staten i fråga om utblivna statsbidrag för dessa merkostnader.

Jag hoppas självfallet att man inte har gett upp då det gäller det rättmätiga krav som Södertälje kommun har för att klara – jag understryker det än en gång – inte normala kostnader, som följer på invandring och som man genom olika bidrag kan få hjälp till, utan rena merkostnader utöver detta. Och kravet täcker ändå inte mer än ungefär 50 % av dessa merkostnader.

För Södertälje kommuns skattebetalare är detta en mycket viktig fråga. Det gäller själva principen om att man från statens sida skall hålla vad man lovat – det man förutsatt skulle fortsätta att utgå. I annat fall blir det en icke oväsentlig skattehöjning för Södertälje kommuns invånare, som då ensamma får betala vad man var överens om att gemensamt ta stöten för då det gällde att ta emot den osedvanligt stora flyktingström som kom. Det var då Södertälje kommun ställde upp och tog på sig dessa kostnader, mot utfästelse att man skulle få ersättning för kostnaderna. Jag menar alltså att det här är en oerhört stor och viktig principiell fråga. Den har stor betydelse för de människor det gäller, och den har stor betydelse också för invandrarna i

Södertälje. De bör inte utsättas för misstanken att de i egenskap av invandrare skulle komma att ge upphov till särskilt stora kostnader. Risken att det skall uppstå ökade motsättningar till invandrarna finns också med i bilden, och det bör man vara uppmärksam på.

Anf. 56 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! I det betänkande som kammaren nu behandlar tar socialutskottet upp den motion som Björn Körlof och jag väckte under allmänna motionstiden i år om samordnade åtgärder mot narkotikamissbruket.

För att komma till rätta med narkotikamissbruket och den brottslighet som har samband med detta, fordras nu samhällsinsatser under lång tid mot alla grenar av narkotikaproblemet.

Det är politikernas ansvar att ge polis, tull och sociala myndigheter de nödvändiga förutsättningarna, och besluten måste komma snabbt – medan det ännu finns tid att göra något åt problemen. Narkotikaproblematikens svårighetsgrad och omfattning gör att vi måste arbeta inom ett mycket brett spektrum av samhällslivet. Det internationella och nordiska samarbetet har därjämte en avgörande betydelse för att hindra införseln av narkotika i våra länder.

Mot den här bakgrunden har vi från moderat håll medverkat till att ett särskilt medlemsförslag har väckts i Nordiska rådet. Detta förslag remissbehandlas just nu, och det är min förhoppning att vi får stöd för de insatser som vi har föreslagit. Kravet på att koordinera åtgärderna på alla plan – vilket också framgår av socialutskottets redovisning av vår motion – har vuxit i styrka. Vi har bl. a. i det nyssnämnda medlemsförslaget till Nordiska rådet föreslagit ett samordnat nordiskt handlingsprogram. Dessutom bör det närmare utredas om ett samnordiskt data- och informationsprogram kan bidra till ett bättre beslutsunderlag för en mer kraftfull attack mot denna kräftsvulst i vårt moderna samhälle. Jag skall i detta anförande utveckla några synpunkter på de problemställningar som i detta sammanhang närmare bör bli föremål för en mer fördjupad analys. Göran Ericsson har tidigare i denna debatt ägnat sig åt vårdfrågorna, och jag skall komplettera med de övriga faktorer som kan påverka attityder, beteenden och den sociala miljön.

Narkotikalagstiftningens inriktning möjliggör i dag bekämpning av själva varutransaktionerna, dvs. införsel, produktion, försäljning osv. av själva varan narkotika. Penningtransaktioner för att sköta narkotikahandel bekämpas i den mån deras olaglighet som affärstransaktioner kan bevisas, det gäller häleri, bedrägeri, skattebrott etc. Dessa transaktioner är ändå en lika nödvändig länk i narkotikahandeln som själva varuhanteringen.

Det finns känsliga moment i tullens och polisens narkotikaspaning vid kontrollerad införsel bl. a. när det gäller medicin över olika länders gränser. Därför är ett vidgat samarbete i Norden och mellan övriga länder i Europa nödvändigt för att tull och polis skall kunna finna smuggelvägar och komma huvudmännen och finansörerna på spåren. Polisen bör även få ökade möjligheter att kunna gå in i narkotikaträskan för att säkra bevis.

En människa som med berått mod förstör livet för andra kan inte påräkna samma skydd för den personliga integriteten som andra. Det gäller här att skydda tredje person. Det är mycket angeläget med en skärpt uppmärksamhet på den internationella brottslighetens förgreningar till vårt land. Detta gagnar inte minst det stora flertalet utlänningar som vistas här i legitimt syfte, och som gör mycket värdefulla insatser för allas vår gemensamma välfärd.

Vi måste få bättre möjligheter att kontrollera och stoppa den illegala invandringen. De ändringar som kan bli aktuella i de nordiska ländernas utlänningslagstiftning måste enligt min mening utgöra konsekventa steg mot en ökad harmonisering av de berörda lagarna.

Att sprida narkotika är i dag ett lindrigare brott än att sprida miljögifter. Det finns ingen rim och reson i detta. Det är dags att jämställa dessa brott. Med andra ord: Straffen för grovt narkotikabrott skall vara minst lika hårda som för miljöbrott.

Jakten på narkotikan måste intensifieras. Vi måste ingripa på ett så tidigt stadium som möjligt. Insatserna kan emellertid inte enbart riktas mot produktion eller distribution. En framgångsrik narkotikapolitik måste få alla missbrukare att sluta upp med sitt missbruk och ge upp sin roll som kunder och medlöpare till narkotikasyndikaten och den organiserade brottsligheten. Såväl de små innehaven som konsumtionen av narkotika måste beivras för att langning och fortsatt missbruk skall försvåras.

Om narkotikapolitiken inte förenas med en fast kriminalpolitik förblir den verkningslös. Och tvärtom, fru talman: Om kriminalpolitiken inte får ett intimt stöd av en narkotikapolitik med buffert i form av tillämpad sociallagstiftning, kommer de redan överbefolkade fängelserna att behöva bli ännu fler för att kunna ta sig an offren för en fortsatt utbredd narkotikamarknad.

Ansvar för barnens uppfostran och utbildning vilar enligt allmänt rättsmedvetande och nordisk lagstiftning ytterst på föräldrarna. Hemmets och kärnfamiljens centrala roll måste betonas. Där grundläggs individens värderingar. Samhället måste främja den positiva, fostrande föräldrarollen. Vidare framstår det mot bakgrund av allt mänskligt lidande i narkotikans spår som ett ofrånkomligt etiskt krav att den defaitistiska – knarkliberala – linjens företrädare moraliskt inser sitt ansvar.

Men anledning av vad vi motionärer har tagit upp i vår motion, har socialutskottet i betänkandet gjort ett särskilt uttalande. Socialutskottet nämner betydelsen av föräldrarnas insatser och medverkan när det gäller att hjälpa ungdomen med missbruksproblemen. Föräldrarna behövs även i det förebyggande arbetet, säger utskottet. Det är därför viktigt för bl. a. socialnämnderna att finna vägar att nå föräldrarna och uppmuntra dem till ett aktivt ansvarstagande. Det är, fru talman, utomordentligt bra att socialutskottet nu gör denna deklaration med anledning av vår motion.

Ett samhälle som ej vill försvara sina inre linjer kan inte bestå. I sin tur medför en uppgörelse av detta slag att ett motstånd mot en seriös narkotikapolitik undanröjs. En första framgång har dock vunnits men skall

konsolideras. Allmänna opinionen och myndigheternas attityd, inte bara här i Sverige utan i hela Norden, har skärpts betydligt, så även i Danmark sedan den nya borgerliga regeringen kom till.

Bäst belyses detta av inställningen till cannabis – hasch och marijuana. Längre kunde obskyra element utnyttja den utbredda aningslösheten för att propagera för att cannabis var oskyldigt och borde legaliseras. Den svenska tillnyktringen har satt spår utomlands. T. o. m. i Holland och USA är det nu etablerad kunskap att cannabis är farligt. Kampen mot narkotikahandeln är således numera sanktionerad som ett viktigt samhällsintresse i många länder. Men den kampen skall föras vidare!

Det är framför allt inom ramen för den omfattande s. k. flumkulturen som rockmusiker, profeter för mysteriereligioner m. fl. kunnat förespråka en livsstil där narkotika spelar en större eller mindre roll. Denna indirekta marknadsföring är den synliga delen av narkotikaorganisationernas verksamhet, som ger dem den breda kontaktyta som är nödvändig för att den illegala narkotikahandeln skall blomstra och accepteras.

Öppet förespråkande av narkotika genom att förhålliga missbruket eller förringa dess skadeverkningar måste aktivt bemötas, och i grövre fall måste man överväga kriminalisering.

Den opinion som vill motarbeta en sådan lagstiftning genom att dra i gång en gränsdragningsdiskussion mellan vad som är konst, dokumentation eller vetenskap, å ena sidan, och öppet förhålligande, å den andra sidan, måste bemötas. Det borde vara möjligt att skilja ut seriösa konstnärer och deras skildringar av drogupplevelser från regelrätta uppmaningar till missbruk och deltagande i narkotikabaserade livsmönster, som förekommer t. ex. på skivomslag. Dessa synpunkter gäller hela drogmissbruket, alltså även spritmissbruket.

Vi skall inte tumma på tryckfriheten, men vi kan i alla sammanhang påpeka vilka enskilda och grupper, som har narkotikan i sitt budskap. Då tvingas de in i en försvarsposition, som blir alltmer ohållbar med tiden.

Vi måste få ett stopp på "flumkulturen" – nästa steg för ungdomar blir annars en utveckling där narkotikabrottslighet och drogmissbruk i förening med arbetslöshet och utslagning och bristen på livsinnehåll skapar en social och kulturell misär, kort sagt: ett slags "slumkultur".

Faran är att vi låter det gå så långt att blott två vägar återstår: Antingen ger vi upp och får erkänna att problemen vuxit oss över huvudet, eller också tvingas vi till så hårda och drastiska ingrepp att grundläggande demokratiska värden äventyras. Slutsatsen kan därför bara bli en. Vi måste redan nu på alla fronter slå tillbaka mot narkotikan – medan det ännu finns tid att göra något!

Som jag inledningsvis underströk, erfordras därför insatser inom ett mycket brett spektrum av samhällslivet. Det är mot den bakgrunden tråkigt att behöva konstatera att endast utskottets moderater i reservation 1 ställer sig bakom våra motionskrav när det gäller vårdfrågorna och de åtgärder som syftar till att samordna insatserna på lokalt och regionalt plan. Dessa är så angelägna att de måste prioriteras i särskild ordning.

Till sist, fru talman, skall jag citera ur förordet till en nyutkommen bok om kampen mot narkotikan, en bok som även Ingemar Eliasson för en stund sedan nämnde. Redaktörerna Jan Lind och Jonas Hartelius säger: "Målet för samhällets kamp mot narkotikan skall vara att skapa ett narkotikafritt samhälle. För att nå detta mål krävs ett målmedvetet och långsiktigt arbete. En förutsättning är att en bred opinion utvecklas mot narkotikamissbruket. En sådan fordras som grund för de åtgärder som blir nödvändiga för att tränga tillbaka missbruket. Här handlar det om att rätta till mer än tjugofem års försummelse och misstag, att slå ut narkotikabrottsligheten, att stoppa fortsatt spridning av missbruket, samt att förmå tiotusentals missbrukare att upphöra med sitt missbruk och inlemma dem i samhällsgemenskapen."

Detta är en utmärkt sammanfattning av vad som måste göras. Denna läsbok – med titeln Kamp mot knarket – vill jag varmt rekommendera alla kammarens ledamöter att läsa – men i synnerhet ledamöterna i social- och justitieutskottet. Jag ber, fru talman, med det anförda att få yrka bifall till reservationen nr 1.

Anf. 57 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Debatten kring socialutskottets betänkande har hittills i hög grad varit koncentrerad kring narkotika- och alkoholpolitiken. Det är endast Tore Claesson som i sitt debattinlägg har berört det avsnitt i utskottets betänkande som har rubriken Ersättningar till kommunerna för hjälp till utländska medborgare, flyktingar, m. m.

Det är väl bekant för riksdagens ledamöter att Södertälje kommun har en mycket ansträngd situation, inte minst ekonomiskt, med hänsyn till den omfattande invandringen av assyrier/syrianer. Men hittills har ingen av utskottets olika företrädare i sina debattinlägg berört kommunens ansträngda situation.

Det kan inte hjälpa att denna attityd upplevs som en markant förändring gentemot den uppfattning som socialutskottet tidigare haft i den här aktuella frågan. Utskottet citerar nu i sitt betänkande vad socialutskottet skrev i sitt betänkande från april 1982:

"Då det gäller frågan om den framtida ersättningen till Södertälje kommun för kostnader för den assyriska/syrianska invandringen vill utskottet framhålla att 1979 års uttalande bör äga fortsatt giltighet. Även om det inte kan komma i fråga att, som föreslås i motion 1981/82:1301, sluta ett avtal med Södertälje kommun i frågan förutsätter utskottet att regeringen i samband med prövningen av den ovan redovisade promemorian om utvärderingen av reglerna för ersättning till kommunerna för hjälp till flyktingar m. fl. klargör på vilken nivå ersättningen till Södertälje kommun bör ligga för de här aktuella kostnaderna."

Utskottet redovisar emellertid i dag inte med ett enda ord att den socialdemokratiska gruppen för ett år sedan hade avgett en omfattande reservation till det då aktuella betänkandet. Ur den reservationen är det värt att citera följande:

"Vi vill erinra om att socialutskottet vid riksdagsbehandlingen av förslaget

Onsdagen den
27 april 1983

*Alkohol- och
narkotikapolitik*

till nya ersättningsregler (prop. 1979/80:38, SoU 22, rskr 111) uttalade "att den assyriska invandringen till Södertälje kommun har medfört sådana exceptionella kostnader för kommunen att det måste anses föreligga särskilda skäl för statsbidrag till kommunen utöver det bidrag som kommer att utgå enligt de i propositionen angivna generella riktlinjerna".

Det finns anledning att dessutom citera följande ur reservationen:

"Det är nödvändigt att klarhet nu skapas och att en långsiktig lösning av ersättningsfrågan uppnås. Frågan om statens ansvar får inte fortsättningsvis bli en årlig förhandlingsfråga mellan regeringen och kommunen. Därför bör en överenskommelse träffas med kommunen som slutligt reglerar den statliga ersättningen till Södertälje kommun."

Detta var i april 1982. Nu, ett år senare, hänvisar utskottet endast till att Södertälje kommun i skrivelse till regeringen hemställt om extra bidrag. I denna skrivelse redovisas Södertälje kommuns uppfattning. Men jag frågar: Vilken uppfattning har utskottet i dag? Det redovisas inte.

Det går inte att bara hänvisa till kommande utredningar. Det hade varit logiskt och konsekvent av utskottet att i dag åberopa vad den socialdemokratiska gruppen i utskottet skrev i sin reservation i april 1982, bl. a. om nödvändigheten av att nå en långsiktig lösning i ersättningsfrågan och angelägenheten av att snabbt komma till beslut.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag här har sagt får jag meddela att jag vid omröstningen kommer att rösta för bifall till reservationen 7 och därmed bifall till Tore Claesons motion.

I detta anförande instämde Sören Lekberg (s).

Anf. 58 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Jag kan egentligen bara upprepa vad jag tidigare sade till Tore Claeson, nämligen att det finns en framställning från Södertälje kommun och att frågan bereds i regeringskansliet. Det här är alltså en fråga mellan Södertälje kommun och regeringen. Jag förmodar att regeringen kommer att ta hänsyn till de inlägg som här har gjorts.

Det har under hand meddelats mig att invandrarutredningen väntas föreslå att staten skall ta det fulla ansvaret för de extra kostnader som uppkommer i ett fall som detta. Vi har alltså att se fram mot en lösning av denna fråga.

Jag vill tillägga att staten, när invandrarna genom en reglerad invandring kommer till en bestämd kommun, t. ex. Södertälje, i större utsträckning än till andra kommuner, givetvis måste ta ett speciellt ansvar. Det är även vad socialdemokraterna i socialutskottet tidigare har sagt, och vid den inställningen kvarstår vi.

Anf. 59 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Det var bra att Evert Svensson gjorde detta tillägg till debatten och konstaterade att staten har det övergripande ansvaret för invandringen och då också bör ha kostnadsansvaret, inte i första hand en enskild kommun.

Likaså var det en viktig upplysning som Evert Svensson nu meddelade att invandrarutredningen kanske – t. o. m. troligen – kommer att i sitt betänkande föreslå att staten skall ha det övergripande kostnadsansvaret. Utskottsbetänkandet hade vunnit väldigt mycket på om dessa uppgifter hade funnits med i betänkandet. Men jag tackar Evert Svensson för detta inlägg.

Jag vill göra det tillägget att det, trots vad socialutskottet tidigare har skrivit och den socialdemokratiska gruppen i socialutskottet har framhållit, ännu inte har kommit till stånd någon överenskommelse med Södertälje kommun. Södertälje kommun har inte fått något extra bidrag. Det går inte längre att bara hänvisa till kommande utredningar, som skall se över skatteutjämningsbidraget. Det är nödvändigt att snabbt få fram ett beslut för att kunna underlätta kommunens ansträngda situation när det gäller att klara alla de arbetsuppgifter som kommunen har fått sig ålagd.

Anf. 60 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Också jag vill notera vad Evert Svensson nu sade om att invandrarutredningen – om jag fattade honom rätt – väntas komma med ett förslag. Vi har inte sett det än. Men förslaget skulle då ha det innehållet att staten skulle ta det fulla ansvaret för merkostnaderna, dvs. precis det som föreslås i motionen och precis det som socialdemokrater och kommunister under två år tidigare har föreslagit och röstat för i denna kammare.

Det är bra i och för sig att kunna konstatera detta. Men låt mig i sammanhanget säga och understryka att allt nödvändigt material som tänkas kan sedan två år tillbaka har funnits i detta ärende. Södertälje kommun har varit beredd att i detalj styrka alla de olika kostnaderna och att redovisa på vilka områden som merkostnaderna finns. Förvaltning för förvaltning. I varje fall sedan en arbetsgrupp med medverkande från de olika departementen slutfört sitt uppdrag, har det rått full enighet om det underlag som kan behövas för att fatta beslut.

Vad hade man då att göra? Enligt min mening hade man då att gå tillbaka till 1979 års principbeslut och med utgångspunkt i detta och det fullständiga underlagsmaterial som fanns fatta ett beslut om att Södertälje kommun skulle ha dessa pengar. Nu har man missat detta tillfälle under två år. Man har emellertid chansen på nytt i år. Nu har vi i denna kammare en arbetarmajoritet, som borde ha kunnat genomföra detta förslag. Men utskottets socialdemokrater har åstadkommit en skrivning, som innebär att de i stort sett instämmer i vad borgarna har sagt under tidigare år.

Jag beklagar, fru talman, detta än en gång men understryker samtidigt att sista taget inte får ha gått. Vi måste fortsätta att slåss för att Södertälje kommun skall få sina pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.*

* Voteringen kommer att redovisas efter debatten om SoU 29.

Anf. 61 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialutskottets betänkande 29 om anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m.

Arbetsmiljö, m. m.

Anf. 62 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Vår partimotion nr 1096, som behandlas i socialutskottets betänkande 29, utmynnar i kravet på en utvärdering och översyn av arbetsmiljölagen. Den lagen, som antogs 1978, har hunnit verka under några år och har naturligtvis gjort sin nytta. Men man kan inte komma ifrån intrycket att den liksom många andra lagar efter hand slipats av och anpassats. Det finns från början en uppfordrande kraft som så småningom lätt töms ut. Det är inte alltid en fördel att kantigheter slipas av. En lag är ju ingenting annat än ett verktyg, som ibland behöver ses över och slipas till.

Vi tror att den debatt som en utvärdering och översyn av lagen skulle åstadkomma skulle vara nyttig på så sätt att arbetsmiljöfrågorna på nytt skulle aktualiseras och medvetandegöras. Även om många förändringar till det bättre har skett på arbetsmiljöns område sedan 1978, då lagen kom till, kan man inte bortse ifrån att det kommit till bl. a. många kemiska produkter, som varit orsaken till många larmrapporter under senare år.

Det fanns många anledningar till att den här lagen kom till. Olika undersökningar om arbetsmiljön som gjordes under 1970-talet visade att trots alla åtgärder som vidtagits upplevde många att de besvärades av arbetsmiljöproblem av olika slag, t. ex. kemiska hälsorisker, stress och psykisk påfrestning förutom fysiska problem som buller, belastning, drag och kyla.

1970-talet har i flera sammanhang kallats arbetsmiljöns årtionde. Då kom flera nya lagar som skulle förbättra förhållandena på arbetsplatserna. Förutom arbetsmiljölagen, som jag redan nämnt, kom 1973 lagen om hälso- och miljöfarliga varor, och 1972 skapades arbetarskyddsfonden med uppgift att stödja forskning och utbildning inom arbetarskyddet.

Men hur står det egentligen till med arbetsmiljön? Hur pass bra eller dålig är den? Blir den sämre eller bättre? Det lär finnas mer än 60 000 kemisk-tekniska produkter på våra arbetsplatser. Kemikalierna har skapat nya arbetsmiljöproblem, och det tillkommer allt fler. Arbetare utsätts för nya och ofta okända kemiska risker. Bland skadorna märks hudskador och allergier. Men allvarigare är de skador som ger sig till känna först efter många år. Dit hör cancer och ärftlighetsskador.

Genom det nyvaknade intresset för arbetsmiljön under 1970-talet kom också de psykiska och sociala faktorerna att uppmärksammas alltmer. Enligt många är detta vid sidan av kemikalierna det snabbast växande arbetsmiljöproblemet i dag.

Det finns samband mellan arbetsmiljön och den yttre miljön. Det sägs

ibland att det är svårt att komma till rätta med båda samtidigt, men det behöver inte vara så. I själva verket måste ansträngningarna för en bättre inre och yttre miljö gå hand i hand. Det är i båda fallen fråga om att skapa miljöer där vi slipper buller och skadliga kemikalier. Vi kan använda samma forskningsresurser, samma mätmetoder och samma typ av normer, och vi kan i stor utsträckning använda samma lagar och samma kontrollerande administration.

Den ökade förekomsten av tumörer och allergier påminner oss om kemikalieämnenas effekter, men att människor drabbas av skador och lidanden när livsmiljön inte fungerar på ett tillfredsställande sätt har uppmärksamats mindre.

Hur arbetstagarna själva upplever sin miljö försökte LO få klarlagt genom en enkät som gjordes hösten 1979 och som publicerades 1981. Jämfört med tidigare undersökningar som gjorts hade antalet LO-medlemmar som ansåg att det fanns hälsorisker på arbetsplatser stigit. Betydligt fler ansåg sig vara utsatta för miljöfaktorer som syror, gaser och lösningsmedel, och andelen som upplevde stress och psykisk påfrestning i arbetet hade också ökat.

Det man menar när man talar om den yttre miljön är i och för sig ganska lätt mätbart, t. ex. förekomsten av buller eller mängden föroreningar i luften. Den inre miljön är kanske litet mera svårfångad. Det är fråga om den enskilda människans upplevelse av sin situation. Här kommer ett psykiskt och subjektivt inslag in, som kan variera från människa till människa. Därför har det varit mer svårfångat, men det är inte desto mindre en verklighet som man måste ta på allvar. När man talar om arbetsmiljö är det viktigt att man slår fast att det är fråga om hela människans välbefinnande, både till kropp och till själ. I vårt land ser vi arbetet som ett värde, som egentligen skall berika livet. Om det i stället stressar och sliter ner en människa, är det behäftat med ett fel som ofta hänger samman med arbetsmiljön.

Fru talman! Kraven på arbetsmiljön får alltså inte slappna, för arbetsmiljön har att göra med den enskildes välbefinnande och välfärd.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 9 i socialutskottets betänkande 29.

Anf. 63 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! I en tid när arbetet uppdelas i från varandra skilda och var för sig obegripliga detaljer, när yrkeskunnande rycks ifrån arbetarna och monopoliseras av företagens staber av specialister och experter, när det skapande arbetet ersätts av övervakande funktioner, när arbetet görs alltmer monotont och arbetarna utsätts för ständigt ökad psykisk press, när en oavbruten flod av nya, oprövade kemiska produkter väller in över arbetsplatserna och nya arbetsmiljöproblem hela tiden dyker upp och när arbetsrättens område har blivit en tummelplats för specialutbildade jurister – då fordras särskilda åtgärder på arbetsmiljöområdet för att stärka de arbetandes ställning i arbetslivet. Arbetsmiljölagstiftningen bör göras till ett instrument för detta.

När det gäller arbetsolycksfall finns det ett klart visat samband mellan

Onsdagen den
27 april 1983

Arbetsmiljö,
m. m.

ackordsarbete och allvarliga olyckor. Antalet olyckor i både gruvorna och skogen minskade sålunda efter de stora strejkerna, då tidlön i stor utsträckning infördes. Det är således ett självklart krav att fackföreningen skall ha rätt att förbjuda prestationsersättning i arbete som är förenat med olycksfallsrisker.

Flera undersökningar har dessutom visat på åklagarmyndigheternas nonchalans vid arbetsolycksfall. Polisutredningar läggs snabbt ned, och åtal mot arbetsgivaren väcks utomordentligt sällan, trots att arbetsgivaren har ansvaret för säkerheten. Något liknande vore otänkbart vid trafikolyckor med dödlig utgång. Problemet har fått viss uppmärksamhet under senare tid, men krafttag behövs för att öka trycket när det gäller arbetsgivarens skyldigheter och rättsliga ansvar för att skyddsinstruktionerna följs.

De kemiska riskerna är delvis kända sedan flera hundra år, men den starka utbyggnaden av den kemiska industrin under senare decennier har mångdubblat riskerna.

Det är uppenbart att kartläggningen av de kemiska ämnenas kroniska effekter bara har börjat. Ju fortare denna kunskap vinnns, desto färre blir skadade – om företagen tvingas eliminera expositionen. Krav måste således ställas på skadetestning innan produkter tillverkas för försäljning, låga hygieniska gränsvärden med säkerhetsmarginaler till lägsta kända skadliga effekt och hög beredskap för utvärdering av akuta och kroniska effekter.

Fru talman! I USA har antagits en lag om förhandsprövning innan en produkt får tillverkas för försäljning. I denna förhandsprövning kontrolleras vilka tester som utförts för att belysa produktens giftighet och medicinska effekter på ett sätt som liknar förfarandet vid prövning för registrering av ett nytt läkemedel. Denna lag är i princip riktig. Jordbruksutskottet har tidigare behandlat vpk-krav om en liknande lagstiftning, men funnit att resurserna inte är tillräckliga för att snabbt anta en sådan lag. Sedan dess har ingenting gjorts för att skapa de förutsättningar som behövs. Det är hög tid att det görs från regeringens sida.

Utvecklingen av testsystem för bedömning av ämnens påverkan på kromosomerna, som kan resultera i såväl fosterskador som cancer, och storskaliga djurförsök bör prioriteras. Sverige är eftersatt när det gäller dessa forskningsgrenar, trots att de skulle ha stor praktisk betydelse för bedömningen av ämnens giftighet och kroniska effekter. I stor utsträckning har arbetarskyddsstyrelsen fått lita till utländska studier. För några år sedan avslöjades att ett av de största amerikanska testinstitutet, Biotest, har vanskötts och att resultaten är otillförlitliga. Detta understryker behovet av omfattande testmöjligheter inom Sverige, eventuellt i samarbete med övriga nordiska länder, och utvecklingsarbete inom detta område. Det förefaller rimligt att det föreslagna produktkontrollverket skall ange vilka resurser som behövs och samordna medelstilldelningen. Det är tänkbart att det behövs ett speciellt testinstitut, men det är också möjligt att resurserna bäst tillgodoses genom utbyggda högskole- och universitetsinstitutioner.

Myndigheternas medvetna eller omedvetna långsamhet även i detta avseende har öppnat marknaden för privata organisationer och företag att

påbörja testverksamhet och även erbjuda detta kommersiellt. Vpk ser mycket negativt på privatisering och kommersialisering av denna livsviktiga testverksamhet. De åtgärder vi tidigare har föreslagit skulle ha förhindrat detta, och det är nu bråttom med åtgärder från riksdagens sida.

När det gäller säkerhetsmarginal vid gränsvärdesättning har detta delvis börjat tillgodoses efter många års krav på dokumentation till den hygieniska gränsvärdeslistan. Det vetenskapliga underlaget för samband mellan exposition och effekt utarbetas av såväl en nordisk som en svensk dokumentationsgrupp. Därav följer emellertid inte vilka koncentrationer som skall godkännas, och de slutliga argument som används för gränsvärdesättning är inte offentligt tillgängliga. Den största bristen är emellertid att flera av gränsvärdena är satta så att skadliga effekter kan förutses inträffa, och någon avgörande säkerhetsfaktor tillämpas inte i fråga om något gränsvärde. Orsaken till detta har avslöjats vara de förhandlingar som förs med Svenska arbetsgivareföreningen om lämpligt gränsvärde. Listan fastställs sedan av arbetarskyddsstyrelsen, och bl. a. detta förhållande reser krav på kvalificerad majoritet av arbetstagarrepresentanter i styrelsen. Målsättningen för arbetarskyddsstyrelsen och dess föreskrifter måste vara en riskfri arbetsmiljö utan hänsyn till företagens profiter.

Under senare år har olika kemiska ämnens fosterskadliga effekter uppmärksamats. Fosterskador kan uppkomma antingen genom att mannen eller kvinnan påverkas eller genom direkt påverkan på fostret. Det måste vara ett framträdande krav att inga sådana risker accepteras. När sådana effekter misstänks måste gränsvärdena ha särskilt stora säkerhetsmarginaler. Ingen diskriminering får ske, t. ex. genom att förbjuda kvinnor att arbeta inom sådana riskmiljöer, vilket föreslagits, eftersom kvinnor mellan 15 och 50 år utestängs från vissa arbeten. Det är i stället processerna som måste kapslas in eller förbjudas. Innan dessa krav tillgodosetts är det ett oavvisligt krav att kvinnor som planerar graviditet eller blivit gravida omplaceras utan löneförlust.

Fru talman! De fysikaliska yrkesriskerna har stått mindre i rampljuset under 1970-talet men är likafullt allvarliga. Hit hör bl. a. radioaktiv strålning, som är en påtaglig risk för kärnkraftsarbetare, röntgenpersonal m. fl. Kunskaperna om icke-joniserande eller icke-radioaktiv strålning är bristfälliga. Buller är en välkänd riskfaktor, och bullernivån i svensk industri anses ha ökat på grund av allt större och snabbare maskiner. Bullerbekämpning är i allmänhet relativt lätt att åstadkomma men kostsam, och här finns en belysande motsättning mellan kapitalägarnas profitintressen å ena sidan och riskerna för de arbetande å den andra. Dålig belysning kan vara en olycksfallsrisk och är en viktig komfortfaktor.

Forskningen kring seneffekter av olämpliga belastningar har varit särskilt eftersatt och är besvärlig, eftersom många faktorer samverkar. Ryggvärk, nedsatt muskelkraft och förslitna leder är mindre dramatiska effekter än död och cancer, men utgör lika fullt plågsamma, invalidiserande och utdragna lidanden. Dessutom är de synnerligen utbredda i befolkningen och drabbar särskilt dem som har tunga arbeten i dåliga arbetsställningar. Ledsjukdomar

Onsdagen den
27 april 1983

Arbetsmiljö,
m. m.

och reumatiska sjukdomar är folksjukdomar, som arbetarklassen mest drabbas av. Det finns därför anledning för riksdagen att uttala ett särskilt stöd för denna forskning samt att påskynda regel- och föreskriftsarbetet från arbetarskyddsstyrelsen.

Lyft- och bärarbeten är också en jämlikhetsfråga. Den fysiska lyft- och bärförmågan är genomsnittligt betydligt mindre hos kvinnor än hos män. Detta betyder att kvinnor i allmänhet får anstränga sig betydligt mer än männen för att utföra samma arbete. Att underlätta lyft- och bärarbete är således en viktig jämlikhetsfråga för att kunna erbjuda samma möjlighet till arbete åt alla.

Företagshälsovård i större företag och företagshälsovårdscentraler för flera företags anställda utgör den första specialiserade arbetsmiljöinstansen för de anställda med normalt en medicinsk och en teknisk del. Knappt hälften av alla arbetande har emellertid tillgång till företagshälsovård. Företagshälsovården regleras genom avtal mellan LO, PTK och SAF samt motsvarande parter på den statliga och kommunala sidan. Någon obligatorisk plikt att ordna företagshälsovård för de anställda finns varken i lagstiftning eller i avtal. Vpk har emellertid krävt en lagstadgad skyldighet att inrätta företagshälsovård för alla anställda före 1985, och i direktiven till 1976 års utredning om företagshälsovård och yrkesmedicin finns uttalat att en allomfattande företagshälsovård bör eftersträvas. En god företagshälsovård med inriktning på eliminering av risker och medicinsk övervakning av yrkesbetingade sjukdomstillstånd skall vara en rättighet.

Företagshälsovårdens personal skall grunda sina bedömningar på bästa möjliga vetenskapliga underlag och varken över- eller undervärdera risker. Det är de arbetande som är utsatta för riskerna, och det får inte råda något tvivel om att företagshälsovården skall betjäna de anställda. Därför måste också de anställda ha hela inflytandet över tillsättningen och ledningen av företagshälsovården. Samordning med landstinget, som har det övergripande ansvaret för hälso- och sjukvården, bör ske och anställningen ordnas via landstinget, även om företaget självfallet skall bekosta företagshälsovården och de lokala fackföreningarna utgöra företagshälsovårdens ledningsorgan.

Till sist, fru talman, några ord när det gäller lagen. Arbetsmiljölagen är hörnstenen för bestämmelser och sanktioner kring arbetsmiljöns risker. Vid riksdagsbehandlingen levererade vpk en omfattande kritik mot varje kapitel i lagen. Lagen bedömdes som ett visst framsteg i kampen för en bättre arbetsmiljö men helt otillräcklig, eftersom den slog fast att det dagliga och lokala arbetsmiljöarbetet skall bygga på klassarbetet.

Riksdagen röstade ner vpk:s ändringsförslag. Ingenting har skett som skulle motivera några ändrade krav från vpk:s sida. Kampen för dessa saker förs på arbetsplatserna, och i likhet med många tidigare vpk-krav kommer de att genomföras när opinionen vuxit sig tillräckligt stark.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i detta betänkande.

Fru talman! I nu föreliggande betänkande behandlas frågan om anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Utskottet har ingen erinran mot den föreslagna medelstillelningen.

Onsdagen den
27 april 1983

Arbetsmiljön är förvisso mycket viktig för de allra flesta människorna i vårt land. Den nya lagen har gjort det möjligt att flytta fram positionerna för att förebygga olycksfall och ohälsa i arbetet. Det är fortfarande angeläget att de sämre arbetsplatserna och arbetsmiljöerna prioriteras i tillsynsarbetet på samma sätt som har skett tidigare.

*Arbetsmiljö,
m. m.*

Vid de små arbetsplatserna har fortfarande kommunerna tillsynsansvaret, och detta torde vara den svagaste länken i ett effektivt arbetarskyddsarbete. Riksdagen har tidigare beslutat om ett överförande av det kommunala tillsynsansvaret till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. De borgerliga regeringarna gjorde ingenting för att verkställa detta riksdagens beslut. En enig arbetarskyddsstyrelse har tillstyrkt överföringen och hemställt om åtgärder härför. Riksdagen har gjort påståtningar om att omorganisationen skall ske och är nödvändig. Dock hände ingenting under de borgerliga regeringsåren.

Nu föreslår departementschefen en snabb översyn av den totala tillsynsverksamheten. Denna översyn skall även avse rationaliserings-, effektiviserings- och decentraliseringsfrågor. Inom departementet förbereds f. n. direktiven för och tillsättandet av en utredningsman med uppgift att göra en sådan översyn.

Utskottet förutsätter att detta arbete ges hög prioritet och att regeringen mycket snart kommer med förslag i ärendet – detta mot bakgrund av den mycket negativa utvecklingen av tillsynsverksamheten av de kommunala tillsynsmännen. Bara mellan 1981 och 1982 minskade denna tillsyn med 16 % eller med 10 000 besök på arbetsplatserna. Detta sammanhänger troligen med osäkerheten om hur, när och om huvudmannaskapsreformen skall ske. Lösningen av denna fråga är enligt mitt bedömande den viktigaste frågan nu för att kunna tillförsäkra alla en god arbetsmiljö.

Utskottet konstaterar i detta betänkande, mot bakgrund av denna utveckling, att kommunerna nu har ansvaret för att den kommunala tillsynen fungerar och förutsätter att den ej tillåts förfalla eller gå på sparlåga under den tid översynen tar.

Det är dock ytterst angeläget att frågan får en definitiv lösning snabbt. Det totala arbetsmiljöarbetet kan då bli väsentligt effektivare.

Herr talman! Jag skall nu helt kort kommentera de reservationer som är fogade till detta betänkande. Jag kan göra det kort därför att något egentligt nytt inte tillkommit sedan riksdagen senast behandlade dessa frågor. Vi har ju under flera år haft långa och stora debatter om arbetsmiljöfrågorna. I år är det ett sådant där mellanår, då det mesta av det som tas upp är behandlat tidigare. Detta hindrar inte att det till detta betänkande har fogats 14 olika reservationer. Jag skall beröra några av dem.

Den första reservationen gäller facklig vetorätt vid vissa löneformer, dvs. att facket skulle ha rätt att kräva att ackordsarbete icke får utföras vid vissa

Onsdagen den
27 april 1983

*Arbetsmiljö,
m. m.*

arbeten. Utskottet bedömer detta som varande en avtalsfråga. Det finns inte nu någon anledning, enligt utskottets bedömning, att inskränka avtalsfriheten mellan parterna. Det finns inte några framställningar från fackligt håll om en sådan vetorätt. Arbetsarkyddsstyrelsen har rätt att förbjuda ackordsarbete enligt arbetsmiljölagens 3 kap. 14 §. Det har man gjort också i ett fall som gäller föreskrifterna om sprängämnen. Den möjligheten finns, där det bedöms vara angeläget att ett arbete inte utförs på ackord.

Jag avstyrker därför reservation 1.

I den andra reservationen vill man att det lokala facket skall få bestämma om ett arbete som har varit avstängt på grund av dåligt arbetarskydd skall få återupptas eller inte. Huvudskyddsombudet har rätt att stänga en arbetsplats om omedelbar risk för ohälsa föreligger. Det är då yrkesinspektionens tillsynsmän som avgör när arbetet skall sättas i gång igen.

Utskottet anser att det vore att kritisera tillsynsmännens sätt att utföra sitt arbete om man inte längre ville acceptera att de handhar denna kontrolluppgift. Vad jag vet har yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen skött denna uppgift på ett mycket bra sätt. Utskottet tycker att den nuvarande ordningen är rimlig och bra och att det inte finns någon anledning att nu bifalla reservation 2, varför jag avstyrker densamma.

I reservation 3 tar man upp frågan om facklig majoritet i arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionsnämnderna. Både arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionsnämnderna är s. k. partssammansatta organ, och sammansättningen följer den praxis som tillämpas i andra sådana sammanhang. Verksamheten i styrelsen och i nämnderna kan inte nu sägas ge anledning att ändra detta förhållande.

Utskottet tror att det är bra att det råder jämbördiga styrkeförhållanden, om man skall nå fram till positiva resultat i arbetsmiljöarbetet. Riksdagen har tidigare lagt fast, och jag delar helt den uppfattningen, att skall vi få ett bra arbetarskydd, måste skyddsarbetet bedrivas gemensamt av arbetsgivare och arbetstagar. Det är på det sättet man når de bästa resultaten, inte genom att införa vetorätt för den ena eller den andra parten.

Jag avstyrker den reservationen också.

Utbyggnad av företagshälsovården tar man upp i reservation 4. Det är en mycket angelägen fråga. Det finns dock inte någon anledning för riksdagen att nu ta initiativ. Företagshälsovårdsutredningen lägger fram sitt betänkande under första halvåret – det bör alltså komma inom en mycket nära framtid. Vi bör avvakta utredningens synpunkter innan vi går vidare med utbyggnaden av företagshälsovården.

Jag delar dock Alexander Chrisopoulos uppfattning att företagshälsovården, rätt bedriven, är en hörnsten i vårt arbetsmiljöarbete och att den bör utvecklas på något sätt. Men vi bör avvakta utredningens betänkande.

Reservation 5 gäller yrkesmedicinen. Utskottet har tidigare sagt att man inte kan tänka sig att ålägga sjukvårdshuvudmännen en viss inriktning på yrkesmedicin. Man går dock fram med ökade utbildningsmöjligheter och föreslår att 25 nya platser inrättas vid universitetet i Lund för utbildning av yrkeshygieniker. Det bör lägga grunden för en utökning av de yrkesmedi-

cinska klinikerna, vilket är mycket angeläget. Vi får ta det i den takt som vi har resurser till.

Jag avstyrker också den reservationen.

Information för forskningsändamål handlar det om i reservation 6. Det är klart att det är mycket viktigt att de forskningsrön som görs också kan komma arbetarskyddet till del. Nu är det så att LO, PTK och SAF har slutit ett utvecklingsavtal där det anges vilka regler som skall gälla för uppgifters lämnande och för att få tillträde till arbetsplatser och kunna ta del av de forskningsresultat som finns. Man har också kommit överens om att tvister som uppstår skall slitas av en skiljenämnd.

Jag avstyrker också reservation 6.

Sanktioner vid arbetsmiljöbrott tar man upp i reservation 7. Den som läser reservationen får lätt intrycket att det viktigaste vid arbetsmiljöbrott är att det finns en åklagarmyndighet som kan åtala försumliga arbetsgivare och få dem fängslade. Jag delar inte den uppfattningen.

Det kan i och för sig vara viktigt med åklagare, men det viktigaste instrumentet är de förelägganden och förbud som arbetarskyddsstyrelsen kan utfärda. Styrelsen kan förbjuda fortsatt verksamhet och förelägga arbetsgivaren att vidta vissa åtgärder för att verksamheten skall få fortsätta. Som ett komplement till detta kan de övriga sanktionerna bli aktuella. Arbetsmarknadsministern anmäler i propositionen att hon kommer att föreslå kompletteringar när det gäller påföljder för brott mot arbetsmiljölagen. Då blir också andra sanktioner än föreläggande och förbud aktuella. Det har hänt en hel del här, bl. a. utbildning av åklagare. Det finns enligt utskottets mening nu inte någon anledning för riksdagen att ta något initiativ. Jag yrkar avslag på reservation 7.

I reservation 8 tas upp frågan om omplacering och ledighet för graviditet. Frågan har överlämnats till föräldraförsäkringsutredningen. Det är rimligt att vi avvaktar utredningens resultat. Det viktiga är ju – och det nämnde också Alexander Chrisopoulos – att vi får sådan arbetsmiljö att både män och kvinnor kan arbeta där utan risk för ohälsa.

Vi understryker från utskottets sida vikten av att de problem som ännu finns, t. ex. när produktionen skall ställas om, mycket snart kan lösas på ett sådant sätt att kvinnor som vill skaffa sig barn inte löper risken för fosterskador och annat.

I reservation 9 från centern tas upp frågan om översynen av arbetsmiljölagen. Utskottet anser inte att det kan finnas anledning till en total översyn av arbetsmiljölagen. Sedan vi fick lagen 1978 har en hel del utredningar och översyner skett i fråga om arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens arbete. Det är rimligt att dessa myndigheter nu får arbetsro och kan arbeta vidare med de stora uppgifter som de har. Sammankopplingen mellan inre och yttre miljö, som ju är viktig, bör man kunna få bättre grepp om nu när regeringen har tillsatt en kemikommission som vi socialdemokrater krävt under en lång tid. Kommissionen bör kunna medverka till det arbete som ändå är nödvändigt. Det finns ingenting som nu motiverar en allmän översyn. Jag yrkar avslag också på den reservationen.

En mycket viktig reservation är reservation 10 om arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsarbete. Det är bara det att de som har författat reservationen inte följt med vad som hänt. Utskottet har tidigare haft anledning att rikta viss kritik mot arbetarskyddsstyrelsen för att föreskriftsarbetet har gått för sakta. Nu är det en mycket god och hög takt i föreskriftsarbetet. Eftersom så många föreskrifter numera gäller handlingar som är straffbelagda, är det viktigt att föreskrifterna utformas mycket noga. Det gör att det tar en viss tid att få fram föreskrifterna. Men nu är tempot bra, och reservationen är därmed överspelad. Det är viktigt att tempot i föreskriftsarbetet inte minskar utan att man kan hålla den höga arbetstakt man f. n. har.

När det sedan gäller reservation 11 om säkerhetsmarginaler för gränsvärden är det bara att notera att gränsvärdeslistorna omarbetas kontinuerligt. F. n. är en ny lista över 20 nya produkter och ämnen ute på remiss. Det sker en kontinuerlig omprövning av gränsvärdeslistorna i takt med de nya rön som kommer fram genom forskning och på annat sätt. Här bör också kemikommisionens tillsättning och arbete kunna medverka till att vi får bättre gränsvärden för de olika produkterna.

Herr talman! Med dessa kommentarer till de reservationer som är fogade till betänkandet ber jag att få yrka bifall till hemställan i socialutskottets betänkande i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 65 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill inte mucka gräl med Kjell Nilsson, men jag har anledning att reagera mot den historieskrivning som Kjell Nilsson bestod oss när det gäller de tidigare regeringarnas hantering av frågan om den kommunala tillsynen. När arbetsmiljölagen antogs fanns ett yrkande från socialdemokratiskt håll, att den kommunala tillsynen skulle flyttas över till yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen. Då träffades en överenskommelse om att man under hand skulle inhämta uppgifter om vilka kostnader som var förenade med ett sådant övertagande av ansvaret. Anledningen till detta var just att vi inte skulle hamna mellan två stolar genom att den kommunala tillsynen – om uttrycket tillåts – säckade ihop under den tid som frågan om huvudmannskapet utreddes. Departementet inhämtade uppgifter om dessa kostnader, och det visade sig naturligtvis att en överföring av huvudmannskapet skulle vara förenad med ganska omfattande sådana. Trots överenskommelsen upprepades kravet några år senare på att det borde flyttas över från kommunernas ansvarsområde till statens.

För att inte frågan skulle fortsätta att vara en trätöfråga träffades en ny överenskommelse mellan partierna, som – om jag minns rätt – utskottet tog initiativet till och som innebar att staten skulle ta över huvudmannskapet på villkor att man kunde träffa en överenskommelse mellan kommunerna om kostnadsfördelningen. För att skapa ett underlag för den gavs i uppdrag till – efter vad jag kan erinra mig – riksrevisionsverket att arbeta ut olika modeller

för hur rutinerna skulle utformas, hur tillsynen i arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens regi borde läggas upp, etc.

Ungefär så långt hade arbetet fortskridit när regeringsskiftet skedde i höstas. Avsikten var alltså att frågorna skulle tas upp igen i förhandlingar mellan stat och kommun om kostnadsfördelningen framöver. Det var ingalunda fråga om att någon passivitet kännetecknade de tidigare regeringarnas handhavande av de här frågorna. Jag tycker det är nödvändigt att detta korrigeras i kammarens protokoll.

Anf. 66 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Som representant för utskottet använder sig Kjell Nilsson i huvudsak av två argument för att avstyrka våra reservationer.

Det första är att riksdagen i tidigare sammanhang har avslagit liknande motionskrav som vi fört fram. Han tillägger i det sammanhanget att ingenting nytt har inträffat som motiverar ett ändrat ställningstagande från utskottets sida.

Till det vill jag säga att när vi lägger fram förslag till riksdagen så är det inte fråga om något slags teaterföreställning som skall läggas ner på grund av bristande intresse från ledamöternas sida, utan våra förslag bygger på en övertygelse som vi har om riktigheten av dem. Därför kommer vi att upprepa dem också i fortsättningen. Dessutom kommer vi att kombinera detta med verksamhet ute på arbetsplatserna för att få kravens giltighet bekräftad. Det är utgångspunkten när vi ställer våra krav.

Kjell Nilssons andra motivering för avslagsyrkandena bygger på uppfattningen att våra förslag strider mot de grundläggande principerna om samförstånd och samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare på arbetsmiljölägstiftningens område. När man i utskottet använder det argumentet försöker man dölja den intressemotsättning som i det här sammanhanget finns mellan arbetsgivare och arbetstagare, dvs. motsättningen mellan arbetsgivarens primära målsättning att öka sina vinster så mycket som möjligt och arbetstagarens hälsa. Men det är ett misslyckat försök, för denna motsättning präglar arbetsmiljösituationen i hela landet, och den är så påtaglig att man inte kan dölja den med sådana spetsfundigheter som utskottet använder sig av. Därför menar vi att problemen på arbetsmiljöområdet är, om de skall kunna lösas, en fråga om kamp mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Om man utgår ifrån att det eftersträvade samförståndet inte finns eller kan åstadkommas, vad blir resultatet då, Kjell Nilsson?

Anf. 67 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Kjell Nilsson sade att det nu inte finns möjlighet att tillgodose vårt krav på en utvärdering och en översyn av arbetsmiljölagen. Men vi anser att en utvärdering bör göras, och vad vi efterlyser är en ökad uppmärksamhet på arbetsmiljön. Det motiveras för det första av den avtrubningseffekt som en lag ändå kan vara utsatt för, för det andra av att mängden kemiska hälsorisker hela tiden ökar. Detta bekräftas av undersökningar. För det tredje motiveras en utvärdering av en ökad förståelse för sambandet mellan

yttre och inre miljö och människans välbefinnande och trivsel. Med andra ord är det fråga om välfärd och livskvalitet.

Anf. 68 KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Först till utskottets ordförande: Vi behöver ju inte tvista om hur det är med den kommunala tillsynen och vad regeringarna gjorde och inte gjorde. Faktum är att det hände ingenting under den tid som vi här i riksdagen upprepade kravet på en överföring av den kommunala tillsynen till andra organ. Det är möjligt att regeringen hade överläggningar – må så vara. Vi är nu tacksamma för att vi på den punkten har ett enhälligt utskottsbe-
tänkande, där vi säger att det är viktigt att man snabbt kommer med ett förslag om överföring av den kommunala tillsynen till yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen. Om det är så att den kommunala tillsynen skulle "säcka ihop", om man nämnde denna överföring, så har det redan hänt, för den har "säckat ihop". Under det senaste året är det 10 000 fler arbetsplatser än tidigare som har blivit utan besök.

Utskottsmajoriteten anser, Ulla Tillander, att det inte finns motiv för en utvärdering av arbetarskyddslagen. Det är klart att man kan säga att tiderna förändras och att saker och ting ses med andra ögon efter en tid, men så statisk är inte arbetarskyddsstyrelsen och andra tillsynsmyndigheter att de inte följer den utveckling som äger rum. Vi har nu också fått ett nytt instrument i kemikommisionen, som bör vara en stimulansfaktor för miljöarbetet i fråga om både den inre och den yttre miljön.

Jag vet inte om Alexander Chrisopoulos bekvämade sig att höra vad jag sade. Jag motiverade samtliga avslagsyrkanden på era reservationer. Men det kanske är av den anledningen att ni inte lyssnar på våra argument mot era förslag som ni upprepar förslagen så ofta. Jag tror inte att det är möjligt för oss att bli överens om att det bästa sättet att få ett effektivt arbetsmiljöarbete i det här landet är en konfrontation mellan arbetsgivare och arbetstagare. Det är ni ensamma om att tro i denna kammare. Vi har i övrigt i total enighet lagt fast grundprinciperna för arbetsmiljöarbetet: Det skall bedrivas i samarbete mellan parterna för att få bästa möjliga resultat. Vi skall utnyttja de möjligheter vi har med medicinsk och teknisk hjälp för att få ett gott arbetsmiljöarbete. Kostnaderna för detta miljöarbete skall ingå som en naturlig del i produktionskostnaderna vid verksamheten. Detta står nog kammaren fast vid. Ni är ensamma om er uppfattning, och vi lär inte bli överens om att driva arbetet i konfrontation. Det tror inte vi andra på.

Anf. 69 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Utskottet har ju varit enigt också tidigare när man tagit upp frågan om den kommunala tillsynen – både när man i samband med arbetsmiljölagen inte krävde någon överflyttning och när man några år senare beställde en överflyttning av den kommunala tillsynen, på villkor att man kunde nå en överenskommelse med kommunerna. Det var just den diskussionen, den förhandlingen, som pågick. Detta är ganska komplicerat. Vi förutsätter dels att det finns ett intresse från kommunernas sida att göra

avkall på någon annan punkt, dels att vi är överens om vilka kostnaderna egentligen är.

Den kommunala tillsynen är vidare mycket ojämnt utbyggd i olika delar av landet, och det är inte alldeles självklart hur man skall kompensera den tillsyn som där faller bort genom att den som bedrivs i arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens regi byggs ut. Det är fråga om ett överförande av tillsynen vid många tusen små arbetsplatser. Vi var dock överens om att tillsynen skulle flyttas över och om att man skulle arbeta för att finna former för detta och för att komma överens med kommunerna om kostnadsövertagandet. Om man inte fäster något avseende vid det eller tycker att överförandet går för sakta, återstår ju för dem som har regeringsansvaret möjligheten att lägga fram ett direkt förslag, som innebär att man tar på sig kostnaderna för detta. Ett sådant förslag hade kunnat finnas med i årets budgetproposition, om man hade tyckt att det tidigare gått för sakta.

Summan av kardemumman är dock att utskottet och den föregående regeringen har varit överens om i vilken tågordning som överföringen skulle ske.

Anf. 70 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Jag har lyssnat på allt vad Kjell Nilsson nu sagt, och jag blev inte mindre ledsen av det. Det som framhålls i betänkandet är bara av tillfällig natur. Det framhålls där att utskottet liksom tidigare hänvisar till att den grundläggande principen för skyddsarbetet måste vara att arbetsgivare och arbetstagar i samförstånd försöker åstadkomma en tillfredsställande arbetssituation.

Kjell Nilsson talade om avtalsfrågorna. Han bör här framträda som en talesman antingen för en egen uppfattning eller för utskottets. Jag föredrar att uppfatta det så att han håller sig till utskottets skrivning. Jag vill till Kjell Nilsson säga att vi inte kräver konfrontation till varje pris. Bakom fraserna om samförstånd och samarbete som grundläggande princip för hela arbetsmiljölagstiftningen ligger i dag den sanningen att det när samförstånd inte på något sätt kan åstadkommas, alltså när arbetsgivare och arbetstagar inte kan komma överens, ju blir arbetsgivarens tolkning som gäller. Det blir arbetsgivaren som i sista hand bestämmer om vår arbetsmiljö. Det kallar ni för samförstånd och för den principiella samarbetsgrund som hela vår lagstiftning skall bygga på.

Vi är pinsamt medvetna om att vpk är ensamt om sin uppfattning. Den delas inte av socialdemokratin, som i dag uppfattas som arbetarpartiernas företrädare.

Det påstods vidare att det inte har hänt något sedan vi sist fattade beslut i dessa frågor. Det har hänt massor av saker. Det har inträffat försämringar i arbetslivet. Tempot och hetsen har ökat, vi har fått en tilltagande robotisering av arbetslivet, och det har pågått en strukturuomvandling som försämrar arbetarnas situation på arbetsplatserna. Ni har inte uppmärksammat dessa förändringar som kraftiga försämringar av arbetarnas situation.

Anledningen härtill är att den grund ni bygger på är samförståndet med arbetsgivaren, vars ekonomiska intressen går i första hand.

Anf. 71 KJELL NILSSON (s) replik:

Herr talman! Till utskottets ordförande vill jag säga att jag hoppas att vi nu är överens om att det är rimligt att man efter översynen så snabbt som möjligt för över den kommunala tillsynen. Innan den nya arbetsmiljölagen diskuterades här i kammaren hade vi naturligtvis i utskottet överläggningar mellan partierna, och då fick vi under hand ett löfte om att regeringen snabbt skulle vidtaga åtgärder för förberedande av den kommunala tillsynens överförande till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Vi tycker att det tog litet för lång tid. Men att gråta över utspild mjölk är inte fruktbarande. Vi hoppas att den översyn som nu initierats kommer att genomföras snabbt och att man snart kommer fram till ett beslut. Det är faktiskt på det sättet att utvecklingen förändrats under de senaste åren. Det som tidigare bedömdes vara mindre riskfyllda arbetsmiljöer vid små företag utan några större maskinella utrustningar kan i dag vara bland de farligaste arbetsmiljöerna på grund av de kemiska riskerna. Det finns då inte någon anledning att inte de också skall falla under den vanliga tillsynen via arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Jag hoppas att en sådan överföring kan ske snart.

Sedan till Alexander Chrisopoulos. Vi är inte överens, och vi kan nog inte bli det. Ni har den uppfattningen att alla arbetsmiljöfrågor skall vara kampfrågor – man skall ha en konfrontation mellan arbetstagare och arbetsgivare. Vi tror inte att det leder fram till det bästa arbetsmiljöarbetet och den bästa arbetsmiljön. Vi tror fortfarande att vi i samarbete skall kunna lösa de här frågorna bättre.

Vi har fått en väsentligt bättre arbetsmiljö i det här landet. Internationellt sett vågar vi jämföra oss med stater både i öst och väst. Det finns många länder som är avundsjuka på Sverige för att vi har en bra arbetsmiljölag, men framför allt för att vi har en fin organisation för tillsyn av att lagen efterlevs. Där brister det väsentligt i andra länder i förhållande till hur vi har det här i Sverige.

När man säger som Alexander Chrisopoulos, att då det diskuterats färdigt är det arbetsgivarens vilja som gäller, har man dåligt på fötterna beträffande reglerna för arbetsmiljöfrågorna. Vi har en arbetarskyddsstyrelse som kommer med förelägganden och kan utfärda förbud. Vi har en yrkesinspektion som ser till att dessa förelägganden och förbud efterlevs. Det är ingalunda fråga om något godtycke från arbetsgivarens sida.

Anf. 72 BIRGITTA BUDD (vpk):

Herr talman! Jag tänker hålla mig till reservation 14 som handlar om ett aktionsprogram mot hälsofarliga arbetsmiljöer.

1970-talet har inneburit en växande medvetenhet om arbetsförhållandenas betydelse när det gäller att påverka människornas hälsotillstånd. Denna insikt har legat till grund för en rad försök att förbättra arbetsmiljöarbetet.

Trots detta kan man konstatera att utslagningen ur arbetslivet inte minskat, utan tvärtom ökat. Fler LO-medlemmar än någonsin uppger att det föreligger stora brister i deras egen arbetsmiljö. En orsak som speciellt kan utpekas är den alltmer ökande stressen som medför försämrade faktorer för de anställda.

Sambandet mellan sjuklighet och förhållandena på arbetsmarknaden är mycket klart. Det visar sig att en hög sjukskrivningsfrekvens har ett klart samband med den individuella arbetsmiljön, med skift- och ackordsarbete, högt arbetstempo, stora arbetsplatser med dålig kontakt mellan arbetskamraterna osv. SAF försökte för några år sedan att motbevisa detta. Man gick ut i en stor kampanj där man hävdade att den höga sjukfrånvaron berodde på "okynne", och syftet var helt uppenbart att man ville misskreditera socialförsäkringssystemet och lägga grunden till konkreta försämringar i det försäkringssystem som arbetarna tillkämpat sig. I årets avtalsrörelse blev detta också bevisat. Från olika håll höjdes röster för att införa fler karensdagar i sjukförsäkringen. Men den kampanj som SAF startade hade också den fördelen att man genomförde en utredning om vilka orsaker som låg bakom upprepade eller långa sjukskrivningsperioder. I den undersökningen klargjordes att även de korta sjukskrivningarna berodde på ett kraftigt försämrat hälsotillstånd och att grupper med upprepade korta sjukskrivningar har en klart förhöjd dödlighet i jämförelse med andra, vilket man inte ens med SAF:s termer kan påstå är okynnessjukskrivningar.

Efter kriget har man i Sverige satsat på en kraftig utbyggnad av samhällets vårdapparat och på den sociala välfärden. Syftet med den politiken har bl. a. varit att förbättra folkhälsan och att erbjuda alla människor möjligheter till arbete och meningsfull sysselsättning.

I dag vet vi att dessa mål inte uppfyllts. Missförhållandena i arbetslivet, de hälsofarliga arbetsförhållandena och utsorteringen från arbetsplatserna är det största hotet mot människors rätt till fysisk och psykisk hälsa. Företagshälsovårdens isolerade ställning har medfört att erfarenheterna från arbetsmiljön inte har kunnat utnyttjas för att berika den hälsopolitiska debatten. Samordningen mellan samhällets primärvård och företagshälsovården är mycket dålig, liksom att den yrkesmedicinska delen inte har byggts ut i tillräcklig grad.

Dessutom är det så att när ekonomin är i kris och arbetslösheten ökar, som i dag, då intensifieras också utslagningen från arbetsmarknaden. Antalet förtidspensioneringar har ökat kraftigt, ja nästan fördubblats under 1970-talet. Ca 300 000 människor är i dag förtidspensionerade, och om man till dem lägger de långtidssjukskrivna kan vi räkna med att omkring en halv miljon människor i arbetsför ålder befinner sig utanför arbetslivet av medicinska skäl.

Det finns flera skäl till att arbetsmiljöarbetet inte lyckats bättre. Förmodligen har man underskattat den sammanlagda effekten av olika faktorer på arbetsplatserna. Ofta är det just kombinationen av högt arbetstempo, buller, psykisk stress och inverkan av giftiga ämnen o. d. som är den utlösande faktorn, snarare än någon enskild faktor.

Onsdagen den
27 april 1983

*Arbetsmiljö,
m. m.*

Även om medvetenheten har stigit när det gäller miljön, har man inte i tillräckligt hög grad diskuterat de bakomliggande maktförhållanden som styr vårt arbetsliv. Arbetsmiljön är en kampfråga – den kan aldrig vara en samarbetsfråga. Detta märks tydligt i dag. I takt med att lönsamheten inom industrin minskat, har utslagningen fått delvis andra former, och arbetsmiljökampen har försvårats. Man har också underskattat risken att använda långvarig sjukskrivning och förtidspensionering som instrument för att tvinga bort människor från arbetsmarknaden. De är mycket få av dessa människor som någonsin kommer tillbaka till arbetsmarknaden.

Man har helt enkelt accepterat att vissa människor slås ut, och de möjligheter till arbetsrehabilitering som finns har man inte byggt ut i den omfattning som skulle ha behövts. Den skyddade arbetsmarknaden har dessutom i allt högre grad underkastats de lagar som gäller arbetsmarknaden i övrigt, och det har i sin tur medfört stora svårigheter för människor med någon form av arbetshandikapp att få anställning ens inom detta område.

Den ekonomiska krisen har medfört en kraftig försämring av de utslagnas situation. Socialförsäkringssystemet har medfört att deras ekonomiska trygghet ifrågasätts. De som slagits ut och de som tillhör grupper med arbetshandikapp får ännu svårare att återkomma till arbetslivet. Allra mest alarmerande är den kraftigt ökade ungdomsarbetslösheten, som innebär att många ungdomar är utslagna redan innan de ens fått en chans att pröva ett eget arbete.

Från vpk:s sida tror vi att enda möjligheten att bryta denna utveckling är att vi får en helt ny politik, både vad gäller ekonomin och vad gäller industrin. Utgångspunkten i ett sådant program skall vara att samhällsekonomiska intressen styr. Det är den stigande arbetslösheten och utslagningen från arbetsmarknaden som är det största hotet mot Sveriges ekonomi – inte de åtgärder som man vidtar i syfte att ge människor jobb! Det är ett enormt slöseri att hänvisa en stor del av Sveriges arbetsföra människor till förtidspensionering, sjukskrivning och andra former av bidrag, i stället för att utnyttja deras erfarenheter, deras kunskaper och inte minst deras vilja att arbeta.

Vpk anser att det krävs att kampen mot utslagning och mot andra konsekvenser av hälsofarliga arbetsmiljöer samordnas, och vi har därför föreslagit att ett aktionsprogram upprättas. Detta program skall innehålla ett antal punkter.

Vi kräver en kraftig skärpning av arbetsmiljölagstiftningen, med bl. a. tvingande gränsvärden mot för höga arbetstempon, förbud mot allt skiftarbete som inte är samhällsnödvändigt och förbud mot ackord som driver upp arbetstempot.

Vi kräver rätt till arbetsrehabilitering för alla som slagits ut från arbetsmarknaden.

Vi vill ha en särskild garanti beträffande rätt till arbete eller utbildning för alla ungdomar upp till 24 års ålder.

Vi vill ha en kraftig utbyggnad av yrkesmedicin och forskning som gäller sambandet mellan missförhållanden på arbetsmarknaden och ohälsa.

Vi kräver åtgärder som nedbringar konsumtionen av alkohol, lugnande tabletter och andra droger.

Vi vill ha en förstärkt ställning för den lokala arbetsmiljökampen och utvidgad rätt för skyddsombuden att ingripa mot misstänkta hälsofarliga arbetsförhållanden.

Vi vill ha en förbättrad statistik som gör det möjligt att följa sambandet mellan olika former av arbetsförhållanden och ohälsa.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 26

Mom. 2 (förbättring av missbruksvården)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 69 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 3 (registrering av narkotika)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 18 för reservation 2 av Ingemar Eliasson.

Mom. 5 (medelsanvisning till information m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 4 av Göte Jonsson m. fl. med 68 röster mot 43 för reservation 3 av Rune Gustavsson och Ulla Tillander. 172 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 4 av Göte Jonsson m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 6 (folkrörelsernas informationsinsatser på drogområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 18 för reservation 5 av Marie-Ann Johansson.

Mom. 9 (alkoholproblem på arbetsplatserna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 6 av Ingemar Eliasson, bifölls med acklamation.

Mom. 12 (ersättning till Södertälje kommun)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 21 för reservation 7 av Marie-Ann Johansson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 29

Mom. 1 (facklig vetorätt vid vissa löneformer)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 18 för reservation 1 av Marie-Ann Johansson.

Onsdagen den
27 april 1983

Arbetsmiljö,
m. m.

Mom. 2 (beslut om återupptagande av arbete)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 2 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 3 (facklig majoritet i arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionsnämnderna)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 18 för reservation 3 av Marie-Ann Johansson.

Mom. 4 (utbyggnad av företagshälsovården)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 5 (yrkesmedicinen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 6 (information för forskningsändamål)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 6 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 7 (sanktioner vid arbetsmiljöbrott)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 8 (omplacering eller ledighet för graviditet)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 18 för reservation 8 av Marie-Ann Johansson.

Mom. 9 (översyn av arbetsmiljölagen)

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 43 för reservation 9 av Rune Gustavsson och Rosa Östh.

Mom. 10 (arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsarbete)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 11 (säkerhetsmarginaler för gränsvården)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 12 (föreskrifter angående buller m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 12 av Marie-Ann Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 13 (dicseldrift i slutna rum)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 18 för reservation 13 av Marie-Ann Johansson.

Mom. 15 (aktionsprogram mot hälsofarliga miljöer)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 18 för reservation 14 av Marie-Ann Johansson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 130

Onsdagen den
27 april 1983

*Handlingsprogram
i handikappfrågor*

7 § Handlingsprogram i handikappfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1982/83:27 om handlingsprogram i handikappfrågor (skr. 1982/83:131).

Anf. 73 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Socialutskottets betänkande 27 behandlar det handlingsprogram i handikappfrågor som en arbetsgrupp har arbetat fram och överlämnat till regeringen. Denna arbetsgrupp tillsattes av den dåvarande regeringen 1979 och var sammansatt av representanter från de fem riksdagspartierna, handikapporganisationerna och de båda kommunförbunden, och likaså av arbetsmarknadens parter och representanter från vissa departement. Arbetet ledde fram till ett handlingsprogram för handikappfrågor som skall ligga till grund för handikapparbetet under 1980-talet. En bred enighet uppnåddes, och därmed har detta program en stark förankring i samhällets olika delar.

Programmet behandlar dels vad vi har att göra inom Sverige, dels internationella utblickar. Vi har försökt att sätta in handikappfrågorna även i ett internationellt sammanhang för att se vad vi kan göra där.

Så långt är ingenting att säga när det gäller den redovisning av handikappprogrammet som förekommer i denna regeringens skrivelse.

Men sedan finns där ett aktstycke, ett besynnerligt sådant, måste jag säga. Man är förvånad över att det kommer från ett departement och är undertecknat av departementschefen. Man får den uppfattningen att det är ett aktstycke från ett valtal som den förre partisekreteraren har hållit vid något valmöte, kanske på Sergels torg – vad vet jag?

Vi representanter från centern, folkpartiet och moderaterna har ett särskilt yttrande. Vi säger att vi helt tar avstånd från denna förvanskade historieskrivning.

Vad är det då som vi reagerar mot? Jo, det är det sätt på vilket socialministern här redovisar vad som har skett under de senaste åren, under de icke-socialistiska regeringarnas tid. Man frågar sig om okunnigheten hos socialministern är så stor, eller om det är det att det är litet svårt att erkänna

Onsdagen den
27 april 1983

*Handlingsprogram
i handikappfrågor*

vad som har skett på detta område som är anledningen till denna skrivning.

Här skriver socialministern exempelvis att den politik som fördes i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet medförde ytterligare svårigheter för handikappade och ökade klyftorna i samhället. Handikapprörelsen protesterade mot försämringarna, och tillsammans med andra folkrörelser fördömde de den förda politiken.

Vad är det då egentligen som har skett under dessa år? Det är två områden som har varit prioriterade trots ekonomiska svårigheter och trots nödvändigheten av besparingar: de äldre och de handikappade. För att ta några exempel på vad som har åstadkommits under de här åren vill jag först säga att socialdemokraterna icke kan påvisa någon annan sexårsperiod då det har skett så mycket som under den här tiden.

Färdtjänsten har byggts ut, statsbidraget har sexdubblats och riksfärdtjänst har införts.

Den sociala hemhjälpn för handikappade har byggts ut, och statsbidraget har mer än tredubblats under denna tid.

Texttelefoner för döva har införts som gratis hjälpmedel, och förmedling mellan texttelefon och vanlig telefon har införts.

Statsbidragen till handikapporganisationerna, som var ungefär 6 miljoner när socialdemokraterna lämnade regeringen, var betydligt över 30 miljoner det sista året vi hade ansvaret för regeringen.

Tolktjänsten för döva har förbättrats. Det statliga anslaget för talböcker åt synskadade, videogramstöd åt döva och andra kulturåtgärder har väsentligt ökat.

Ett högkostnadsskydd för läkemedelsinköp och besök hos läkare infördes som har varit till mycket stor hjälp för de handikappade.

Ersättningen för vård av handikappade barn i hemmet har förbättrats och fått en ny utformning.

När de förslag till besparingsåtgärder som lades fram 1981 genomfördes, prioriterades ändå det här området. 10 milj. kr. avsattes för dagstidningar till synskadade. Det var ett starkt krav från de synskadade under vår tid i regeringsarbetet, och jag frågade mig faktiskt många gånger: Hur kan det komma sig att inte detta genomförts tidigare? Det var vi som startade försöksverksamheten och gav pengar från arvsfonden, och sedan har det kommit pengar från budgeten.

Trots besparingsprogrammet höjdes bidragen till handikapporganisationerna, insatserna för flerhandikappade byggdes ut, och en del andra saker förbättrades. Då är det ju mycket förvånande vad man sedan får läsa i en skrivelse från regeringen.

Jag hade under min tid som socialminister mycket kontakter med handikapporganisationerna. Vi lyckades komma överens, och jag fick många gånger den uppfattningen att handikapporganisationerna gav ett erkännande åt de insatser som regeringen gjorde.

Vad är det då som har hänt nu, om det har skett så stora och väsentliga förändringar? Ja, man presenterar handikappprogrammet och säger att det

skall ligga till grund för överväganden i fortsättningen, men några konkreta förslag presenterar ju inte denna regering. Ändå är det ganska tyst nu från handikapporganisationerna.

Jag har velat framföra de här synpunkterna och kommentera det särskilda yttrande som vi har avgivit, för att något belysa vad som har hänt och tillbakavisa de oberättigade påståenden som socialministern har gjort i sin skrivelse.

Anf. 74 STIG ALFTIN (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1982/83:27 har utskottet behandlat regeringens skrivelse 1982/83:131 till riksdagen om handlingsprogram i handikappfrågor. Då förslaget om handlingsprogrammet för handikappfrågor tidigare har varit föremål för redovisning här i kammaren, avser jag inte nu att från utskottets sida göra någon längre föredragning om programmets innehåll. Ledamöterna har ju också haft möjlighet att ta del av regeringens skrivelse.

Enligt regeringens bemyndigande tillkallades i december 1979 en beredningsgrupp (S 1979:10) inför internationella handikappåret 1981, med uppdrag att svara för handikappårets genomförande i Sverige.

Som Rune Gustavsson har redovisat har gruppen bestått av företrädare för de fem riksdagspartierna, vissa departement och myndigheter, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, arbetsmarknadens parter samt den samlade handikapprörelsen.

Beredningsgruppen tillsatte inom sig ett programutskott med uppdrag att utarbeta förslag till handlingsprogram för handikappolitiken på 1980-talet. Beredningsgruppen överlämnade i augusti 1982 förslag till handlingsprogram (SOU 1982:46) i handikappfrågor.

Handlingsprogrammet har tidigare i debatten betecknats som en historisk bedrift. I förslaget till handlingsprogram har företrädarna för de fem riksdagspartierna och handikapprörelsen gemensamt givit sin syn på de handikappades situation och på inriktningen av åtgärderna på handikappområdet för de närmaste åren.

Socialutskottet har med tillfredsställelse noterat att beredningsgruppens arbete har utmynnat i ett handlingsprogram i handikappfrågor om vilket det råder en bred enighet. Programmet bör enligt utskottets mening utgöra en viktig utgångspunkt för det fortsatta arbetet på handikappområdet.

Trots ett helt enigt utskott i sakfrågan har den borgerliga minoriteten i utskottet avgivit ett särskilt yttrande. I yttrandet vänder sig den borgerliga minoriteten mot regeringens beskrivning av vad sex års borgerlig politik har inneburit för bl. a. de handikappade.

Jag har svårt att förstå upprördheten inom det borgerliga lägret. Beskrivningen stämmer ju väl med verkligheten och med vad som framförts från handikapprörelsen under den här tidsperioden.

Visst har de borgerliga regeringarna också genomfört olika åtgärder som är bra för de handikappade, det vill jag inte förneka. Men hur drastiskt försämrades inte ekonomin och den sociala tryggheten liksom sysselsätt-

Onsdagen den
27 april 1983

*Handlingsprogram
i handikappfrågor*

ningsläget under den borgerliga regeringsperioden, och hur hårt har inte detta slagit mot just de handikappade. Vilken stor betydelse har inte sedan de av riksdagen antagna socialdemokratiska regeringsförslagen om återställandet av värdesäkringen av pensionerna, avskaffandet av karensdagarna och återställandet av ersättningsnivån inom sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen haft för just de handikappade och de svaga grupperna i samhället. Det borde inte vara svårt för den borgerliga minoriteten i utskottet att ställa upp på den här beskrivningen.

När det gäller de konkreta förslagen var utskottet enigt om det som vi gick fram med, och det kommer förslag framöver. Inget av de borgerliga partierna har heller haft ett förslag att framföra. Vi har ju varit eniga i utskottet om innehållet – det är i fråga om historieskrivningen som det skiljer sig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 27.

Anf. 75 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Till Stig Alftin: Beskrivningen stämmer inte med verkligheten. Stig Alftin gav ju ett halvt erkännande åt de borgerliga regeringarna, att de har vidtagit vissa åtgärder. Det går aldrig att förneka. Det är bara att se på fakta både när det gäller anslag på olika områden och när det gäller vissa praktiska insatser.

Då det gäller sysselsättningsläget skedde under den här perioden en väsentlig utbyggnad av verksamhet, anpassad just för handikappade personer.

Vi har varit eniga om skrivningen i övrigt. Vi har inte ställt krav på ytterligare åtgärder. Det är riktigt. Men vad jag efterlyste var konkreta förslag. I valrörelsen gick socialdemokraterna ut och angrep Fälldinregeringen för att ingenting hade skett och allting var så dåligt. Då är det förvånande att man nu inte i budgeten kommer med konkreta förslag för att rätta till de problem som man i valrörelsen påstod fanns.

Vi har varit eniga om detta stora handlingsprogram, som är unikt. Nu är det att hoppas att man såväl här i riksdagen som ute i landsting och kommuner har programmet som grund för det fortsatta arbetet. Mycket kan göras på handikappområdet som inte innebär kostnader, inte minst när det gäller förändringen av attityderna till de handikappade.

Anf. 76 STIG ALFTIN (s) replik:

Herr talman! Som jag tidigare framhöll har de borgerliga regeringarna vidtagit många åtgärder för de handikappade som vi tycker är mycket bra. Men Rune Gustavsson kan väl inte förneka att de sex borgerliga regeringsåren var en katastrof för landet och för medborgarna, att ekonomin kördes i botten och att budgetunderskottet ökade från 3 miljarder till närmare 80 miljarder. Under den tiden lade man ner inte mindre än 160 000 industrijobb, och man försämrade den sociala tryggheten. De handikappade har drabbats mycket hårt av detta. Se bara på hur det är med anpassningsgrupperna ute i industrin! Jag känner mycket väl till hur det är, eftersom jag har

arbetat inom industrin och har kontakter där, och jag vet att det har blivit mycket svårare för dem.

Vi har ungefär 300 000 förtidspensionerade i landet. En stor del av dem är handikappade. De har drabbats av försäringarna inom exempelvis tandvårdsförsäkringen, av de ökade kostnaderna för sjukvård, av försämrade statskommunala bostadsbidrag, osv. De borgerligas förslag om införande av karensdagar i sjukförsäkringen och andra åtgärder är exempel på sådant som slår mycket hårt just mot de handikappade och mot andra svaga grupper i samhället. Det borde Rune Gustavsson inte kunna förneka.

Anf. 77 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Stig Alftin fortsätter att vara långt från verkligheten.

Stig Alftin! Hur kan ni från socialdemokratisk sida argumentera så som ni gör? Ni säger att Sverige under de borgerliga regeringarnas tid inte var påverkat av den internationella konjunkturen. Då berodde i stort sett alla problem, bl. a. problemen med minskad sysselsättning inom industrin, på inrikespolitiken. Men nu argumenterar ni – inte Stig Alftin, men Olof Palme, Ingvar Carlsson och Kjell-Olof Feldt – på samma sätt som Thorbjörn Fälldin gjorde i valrörelsen, då han påpekade att vi i Sverige icke lever isolerade på en liten ö utan är beroende av den internationella konjunkturen. De ledande socialdemokrater jag nämnde argumenterar nu på samma sätt och säger att det är den internationella konjunkturen som är avgörande för hur vi skall lyckas i fortsättningen.

I fråga om arbetslösheten trodde många att bara det blev en socialdemokratisk regering, så skulle den försvinna. Men den har ju i stället ökat. De handikappade har i det fallet icke fått det bättre.

Sedan vill jag säga, Stig Alftin, att det är väldigt bra att vi i handlingsprogrammet har tagit upp en sådan viktig sak som att regionalpolitiken är oerhört väsentlig ur handikappsynpunkt. Det är svårare för en handikappad att flytta och att byta bostad, jobb och miljö, och därför har vi – jag säger vi därför att jag har varit med i den grupp som arbetat med programmet – i ett särskilt avsnitt understrukt just regionalpolitikens betydelse även för de handikappades sysselsättning.

Anf. 78 STIG ALFTIN (s) replik:

Herr talman! Det är inte så, Rune Gustavsson, att vi socialdemokrater skyller alla problem på den borgerliga regeringen. Det finns visst ett samband mellan den internationella konjunkturen och ekonomin som vi inte kan bortse ifrån. Men det var i alla fall under de sex borgerliga åren som utvecklingen på det ekonomiska området, på sysselsättnings- och nedläggningsområdet blev sådan som den beskrivits i den här redovisningen. Det är väl inte fel att man gör denna redovisning – den speglar ju verkligheten. Inflationen har varit hög under de här åren, och arbetslösheten, som Rune Gustavsson nämnde om, var större i höstas än f. n. Då var antalet arbetslösa 177 000. Vi är emellertid nu i ett svårt läge, men vi gör också större insatser

Onsdagen den
27 april 1983

*Handlingsprogram
i handikappfrågor*

mot arbetslösheten nu än vad man gjorde på den borgerliga tiden.

Andre vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 79 BENGT LINDQVIST (s):

Herr talman! Även jag vill först uttrycka min tillfredsställelse över att detta handlingsprogram på handikappområdet har kommit till stånd, att det har kommit till stånd under den stora enighet som faktiskt förelegat och att vi i socialutskottet i ett tidigare betänkande, nr 23, uttryckte oss på det sättet att vi ville att detta program skall bilda utgångspunkt för det fortsatta arbetet på handikappområdet. Därmed har vi under stor enighet åstadkommit det som är väsentligt.

Nu gäller diskussionen en del av det som står i regeringens och Sten Anderssons skrivelse till riksdagen. I det fallet kan jag i långa stycken instämma med Stig Alftin i de kommentarer han har gjort. Kritiken gäller inte de insatser som faktiskt gjordes. Jag tycker för min del att det är litet synd att det i det särskilda yttrandet inte framkommer något om de, som jag tycker, båda bästa insatserna som gjordes under den borgerliga regeringstiden, nämligen uppföljningen av Kultur åt alla och HAKO-propositionen, som var mycket viktiga milstolpar i utvecklingen på handikappområdet. Kritiken gäller alltså inte gjorda insatser, riktade direkt till handikappade, utan den gäller effekterna av den sparpolitik som inleddes 1980 och som var kännetecknande för de sista åren av den borgerliga politiken.

Handikappprörelsen hävdade med instämmande från socialdemokratin att handikappade genom utformningen av sparpolitiken fick bära dubbla bördor. Man fick känna av inflationens verkningar i form av höjda livsmedelspriser, höjda hyror osv. precis som alla andra. Men samtidigt fick förtidspensionärerna sänkta pensioner genom de förändrade beräkningsgrunderna för pensionerna. De fick höjda sjukvårdstaxor, ett försämrat KBT, för att nu nämna de viktigaste delarna av de åtgärder som sammanlagt fick en väldigt stor effekt just för de fattiga förtidspensionärerna. Och de är mycket ofta kroniskt sjuka eller handikappade.

Diskussioner om karensdagarna har vi ju haft flera gånger, och för oss har det hela tiden varit en handikappolitisk fråga. Att införa karensdagar slår hårt mot kroniskt sjuka människor och inte minst mot människor med begynnande handikapp som klamrar sig fast vid sina arbeten och försöker undvika att hamna i förtidspension.

När sedan Rune Gustavsson nämnde de olika insatser som gjordes under den borgerliga tiden kunde jag inte låta bli att fästa mig vid att en av insatserna var högkostnadsskyddet. Det var ju i sig en följd av någonting som inte var särskilt positivt, nämligen höjningen av sjukvårdstaxorna. Högkostnadsskyddet var bra men inte tillräckligt. Framför allt fanns det och finns fortfarande en stor brist i högkostnadsskyddet inom sjukvården, nämligen att sjukresorna inte är inräknade. Eftersom kostnaden för sjukresorna höjts

mycket påtagligt, påverkar detta kraftigt förhållandena för människor som är beroende av återkommande vård och behandling.

Jag vill också kommentera den ökning av statsbidraget till social hemhjälp och färdtjänst som förekom under den borgerliga tiden såväl som under tidigare år. Det har att göra med den konstruktion av statsbidragen som vi alla känner till och naturligtvis med att dessa båda insatser ständigt har ökat i omfattning. Det 35-procentiga bidraget har då automatiskt ständigt skjutit i höjden. Jag kan inte se detta som en egentlig reform. I så fall skulle reformen ha tagit sig det uttrycket att man inte försämrat det statsbidrag som funnits. När det gäller färdtjänsten har en förändring inträffat genom att de mest ambitiösa kommunerna drabbats av en återhållsamhet i statsbidragsgivningen.

Jag vill till sist påminna om att socialdemokratin visst har vidtagit åtgärder av betydelse på handikappområdet. Man får inte glömma att det i de vallöften som vi avgav ingick att återställa värdesäkringen av pensionerna samt att behålla karensdagarna. Detta är mycket viktiga områden för handikappade, och naturligtvis har dessa vallöften bidragit till att handikapprörelsen kanske varit litet mer lågmäld än tidigare, Rune Gustavsson.

Däremot tror jag att svaret, om man i dag frågade regeringen om den tycker att vi har en tyst handikapprörelse, skulle bli nej. Jag vill bara påminna om den debatt som just nu pågår om differentierade vårdavgifter.

Anf. 80 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Efter att nu ha lyssnat både på Stig Alftin och Bengt Lindqvist konstaterar jag att det inte är mycket kvar av Sten Anderssons skrivning på denna punkt. Nu säger Bengt Lindqvist att kritiken inte gäller de insatser som gjorts utan andra saker. Sten Andersson har dock i skrivelsen till riksdagen menat att det generellt skulle ha inträffat en mycket stor försämring för de handikappade, och det har av det anförande som Bengt Lindqvist nu hållit framgått att Sten Andersson har fel på den punkten. Bengt Lindqvist har erkänt de olika förbättringar som har gjorts, och ingen skall väl bättre än han kunna känna till vad som har skett på handikappområdet under de sex år som det gäller.

Bengt Lindqvist nämnde vidare förtidspensionerna, men han glömde en väsentlig sak: vi införde ett extra pensionstillskott för dem som nu har låga pensioner, och det är i stort sett förtidspensionärerna. Det var en väsentlig förbättring.

När det sedan gäller högkostnadsskyddet inom sjukvården vill jag säga till Bengt Lindqvist att det inte finns någon handikappad med behov av läkarbesök och medicin som kan säga att högkostnadsskyddet har försämrat hans förhållanden. Högkostnadsskyddet är en väsentlig förbättring, och det inser nu också socialdemokraterna. Jag tror därför inte att socialdemokraterna kommer att kräva att högkostnadsskyddet skall tas bort.

Däremot delar jag Bengt Lindqvists uppfattning att man bör få till stånd ett högkostnadsskydd även för sjukresor. Det har vi motionerat om vid olika

Onsdagen den
27 april 1983

*Handlingsprogram
i handikappfrågor*

tillfällen, och den frågan finns också med i en utredning. Ett sådant skydd behövs, eftersom kostnaderna för sjukresor i dag drabbar mycket olika.

Anf. 81 BENGT LINDQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag vill först och främst närmare förklara vad jag egentligen menade och som jag tror också ganska tydligt framgick, nämligen att det inträdde en väsentlig förändring av politiken på handikappområdet i och med att handikappåtgärder kom med i de sparpaket som avlöste varandra från 1980 och framåt.

Vad jag försökte säga var att det gjordes bra punktinsatser under den borgerliga tiden, framför allt under de första åren. Men effekten av de sparåtgärder som vidtogs var förödande för framför allt handikappade och förtidspensionärer på det sätt jag har beskrivit, alltså att flera av åtgärderna "lagrades" på varandra och drabbade just den sjukvårdskonsumerande förtidspensionsgruppen. Dessutom, och det hann jag inte med att nämna, ledde sparåtgärderna också indirekt till flera andra effekter på handikappområdet. Vi fick avgiftshöjningar inom hemtjänsten, vi fick indragningar på hjälpmedelssidan och vi fick svårigheter inom rehabiliteringsområdet därför att landsting och kommuner fick ett sämre ekonomiskt underlag att arbeta med. De sparåtgärder som regeringen på det sättet införde slog indirekt mot de handikappade.

När det gäller högkostnadsskyddet är det inte detta jag kritiserar utan det som högkostnadsskyddet är till för att minska effekten av, nämligen de höjda sjukvårdstaxorna. De innebar en försämring för de handikappade. Då infördes ett högkostnadsskydd som inte räckte till för att skydda handikappgrupperna. Detta är innebörden av vad jag har försökt säga.

Till sist: Inte heller pensionstillskotten var tillräckliga för att motverka de förändringar i utvecklingen av pensionerna som blev en följd av de förändrade beräkningsgrunderna.

Anf. 82 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! När det gällde besparingsåtgärderna var det ju så, att de drabbade alla mer eller mindre. Det innebar att vi inte i samma takt som tidigare kunde fortsätta med förbättringar för handikappgruppen. Besparingar kommer nog även den socialdemokratiska regeringen att få vidta om den skall klara en inflation på 4 %.

När det sedan gäller högkostnadsskyddet förstår jag inte, Bengt Lindqvist, att ni fortsätter med det här resonemanget. Jag vet att när HCK skickade ut en broschyr om olika åtgärder som hade vidtagits ville ni inte ens redovisa att högkostnadsskyddet hade införts. Det är ju så, att en person som har gjort 15 läkarbesök eller inköp på apotek inte betalar mera därefter. Alla som hamnar ovanför den nivån slipper betala. Det var alltså fråga om en utjämning mellan de människor som har behov av sjukvård eller besök hos läkare och inköp av medicin ett stort antal gånger per år och de människor som besöker läkare en eller annan gång. Att en höjd avgift på läkarcentralen skulle ta bort den effekten går inte att hävda, Bengt Lindqvist.

Sedan är det väl riktigt att pensionstillskotten inte innebar en fullständig kompensation, men det var värdefullt att notera att Bengt Lindqvist ändå erkänner att pensionstillskotten infördes och att de kom många av de handikappade till del.

Anf. 83 BENGT LINDQVIST (s) replik:

Herr talman! När det gäller högkostnadsskyddet, så fanns det före införandet av detta ett system med höjning av sjukvårdstaxorna, som innebar att kostnaden för ett besök kunde höjas från 58 kr. till 100 kr. Härutöver har vi begränsningen till 15 behandlingar, men faktum kvarstår att höjningen skedde i den omfattningen. Utanför detta ligger sjukresorna där kostnaden höjdes från 13 kr. till 30 kr. För den som, kanske för sin psoriasis eller sin reumatism, är beroende av ett par sådana sjukresor i veckan kan detta visst bli kännbart.

När det gäller besparingsåtgärderna i övrigt säger Rune Gustavsson att de drabbade alla, men det måste väl ändå finnas någon rim och reson i hur de drabbar. Och jag förutsätter att avsikten ändå var att söka förverkliga det som den borgerliga regeringen deklarerade, nämligen att föra en socialt medveten fördelningspolitik. Vi uppfattade att den fördelningspolitiken drabbade svaga grupper mer än dem som hade möjlighet att bära konsekvenserna.

Man kan också bara läsa av hur de borgerliga räknade med att spara pengar i de olika sparpaketen. Det var pensionerna och karensdagarna som fick stå för de stora beloppen. Och vem får betala då? Jo, de gamla och sjuka.

Andre vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 84 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag kan inte hjälpa att den debatt som jag har lyssnat till den senaste halvtimmen för mig framstår som trist, onödigt och möjligen skadlig. Vi är väl ändå oeniga om tillräckligt mycket i det här huset för att vi inte i onödan skall söka partipolitisk sak med varandra i frågor där ambitionerna är nästan helt gemensamma och där t. o. m. oenigheten i fråga om medlen att nå de gemensamma målen är mindre än på de flesta andra områden.

För mindre än 20 år sedan var Sverige ett u-land för handikappade. Men jag har aldrig ett ögonblick drömt om att påstå att det berodde på att socialdemokraterna under sina första 30 år vid makten skulle ha varit ointresserade av eller rent av negativa till handikappade eller deras problem – naturligtvis var det inte så. Det är helt andra ting som har skett och förändrats.

Den utveckling som därefter, på mindre än 20 år, fört Sverige fram till en ganska obestridd tätposition i världen när det gäller handikappolitik snarast accelererades efter 1976. Men, herr talman, jag skulle inte ett ögonblick drömma om att påstå att det beror på att en socialdemokratisk regering avgick och en borgerlig kom i stället.

Jag tror att vi skulle ha fått ungefär samma utveckling under denna tid med vilken regering som helst, just därför att ambitionerna är så lika och värdegemenskapen så stor på det här området.

Jag hade nöjet att leda den lilla arbetsgrupp som utarbetade förslaget till handlingsprogram. Både Rune Gustavsson och Bengt Lindqvist ingick i den gruppen. Det var ett stimulerande arbete, visade det sig till sist; jag var i början mycket tveksam till möjligheterna att lyckas. Arbetet var stimulerande just därför att ambitionerna visade sig vara så gemensamma.

Vad vi hört upprepat i dag ur socialministerns skrivelse tillsammans med handlingsprogrammet är egentligen ingenting annat än omskrivningar av ett dess värre välkänt faktum, nämligen att för handikappade finns det inte goda och dåliga tider; det finns bara dåliga tider och sämre; och nu är de sämre. Det märks på arbetsmarknaden och på många andra sätt.

Det är alldeles klart att handikappade liksom andra svaga grupper i samhället drabbas särskilt hårt när tiderna blir dåliga – ingen skall bestrida detta. Men ingen skall bestrida att någon regering eller något parti så långt det varit möjligt försökt undvika just de effekterna, försökt kompensera så långt det stått i vår makt och att i de allra flesta fall göra det i stor enighet.

Allt är visst inte bra som gjorts under dessa sex år. Jag har varit med om att kritisera en hel del av det, bl. a. de punkter som har nämnts här beträffande texttelefonerna och taltidningar för synskadade. Det blev enligt min mening en olycklig lösning när det gäller finansieringen. Men vi tog det förslaget och gjorde det i enighet, hellre än att kanske behöva vänta i många år på en principiellt bättre lösning.

Jag vet också – Bengt Lindqvist antydde det – att kritiken från handikapprörelsen, vars främste företrädare Bengt Lindqvist själv är – ingalunda har tystnat. Man är kanske rent av väl så aggressiv i vissa frågor nu som man var under de sex borgerliga åren. Skillnaden är egentligen den att man partivänner emellan mera försöker hålla den kritiken och de debatterna borta från offentligheten och föra dem i slutna rum, möjligen till fördel för saken; ibland kan man komma längre i slutna rum än inför offentligheten; i så fall har jag ingenting emot det.

Men det dokument som vi i dag behandlar är ändå världsunikt. Och det är märkligt att fem riksdagspartier och hela handikapprörelsen har kunnat enas om ett program som ändå inte behövt bli särskilt urvattnat utan är förvånansvärt konkret i sina detaljer – det är märkligt. Självfallet skulle det inte ha kunnat ske om det hade gått klyftor genom det svenska samhället, gått klyftor mellan partierna i synen på de handikappade och deras problem. Det fanns inga sådana klyftor, därför blev det möjligt att åstadkomma programmet. Jag tycker att det vore rimligt att notera det med den glädje och tillfredsställelse som även den för all del har framkommit och inte ta tillfället i akt att samtidigt försöka blåsa upp till en onödig strid i frågor där vi

egentligen är överens. Jag tycker för min del att handikappfrågorna är litet för allvarliga för att användas i ett renodlat partipolitiskt syfte.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 130

Onsdagen den
27 april 1983

Hälsoskyddslagen

8 § Hälsoskyddslagen

Föredrogs socialutskottets betänkande 1982/83:28 om viss följdlagstiftning till hälsoskyddslagen (prop. 1982/83:111).

Anf. 85 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! I samband med socialutskottets betänkande om viss följdlagstiftning till hälsoskyddslagen har man valt att behandla min motion 1982/83:1838. I utskottets betänkande handlar nästan fem sidor om motionen, som i sig innehåller väsentliga kompletteringar till hälsoskyddslagen. Såväl i hälsoskyddslagen som i utskottets betänkande sätter man alltför stora förhoppningar till främst miljöskyddslagen men också till naturvårdslagen och bilgaskungörelsen.

Herr talman! Om man döper en lag till hälsoskyddslag, utgår man väl ifrån att en sådan lag också skall vara ett skydd för hot mot medborgarnas hälsa. Så tycks emellertid inte vara fallet. Nu hävdar man från såväl regeringens som utskottets sida att hälsoskyddslagen är en s. k. ramlag i motsats till ännu gällande hälsovårdsstadga. Det understryks dock i betänkandet att: "Det förutsätts att regeringen och kommunerna meddelar ytterligare föreskrifter." Visst är det bra med breddad demokrati, men det måste finnas vissa normer att följa.

Min uppfattning, som för övrigt delas av folk ute på fältet, är att den nya hälsoskyddslagen egentligen endast är en modernisering och en språklig redigering av den gamla hälsovårdsstadgan. Sådana tankegångar kunde också spåras i det anförande som statsrådet Sigurdsen höll inför Riksförbundet för allmän hälsovård så sent som i måndags, då nämnda förbund höll sitt årsmöte här i Stockholm.

Statsrådet förutsatte också att en förändring borde komma till stånd, och hävdade att det hade varit bättre om det hade skett en mera väsentlig översyn av lagstiftningen på det här området. Statsrådet Sigurdsen framförde också förhoppningen om en ny lagstiftning. Med andra ord konstaterades att den nya hälsoskyddslagen inte fyller de elementära anspråk som den moderna tiden kräver av en lag som skall skydda medborgarnas hälsa.

Samma åsikter hade också Riksförbundet för allmän hälsovård i sitt remissvar. Det är ett förbund där 279 av Sveriges 284 kommuner är anslutna, och det måste ha en viss tyngd i sammanhanget vad de anser om förslaget till lag. De skrev: Hälsovårdsutredningens betänkande har så uppenbara brister

att det krävs omfattande förändringar, justeringar och tillrättlägganden. En ny utredning synes ofrånkomlig.

Jag har i min motion 1838 föreslagit en komplettering av hälsoskyddslagen, i stället för en ny tidskrävande utredning. Motionskraven, som finns redovisade i socialutskottets betänkande, gäller främst kvalitetsnormer för olika typer av miljöer avseende kemiska, fysikaliska och andra faktorer, som är av betydelse för en hälsosam miljö. Det är åtgärder som redan har genomförts i flera amerikanska stater. Med tanke på den fördröjning som är vanlig för nyheter från USA inom olika områden, kommer förmodligen myndigheterna här i Sverige att efter hand också ta in sådana bestämmelser, även om det kommer att dröja fem-tio år. Vad vi behöver inom miljö- och hälsolagstiftningen är en s. k. miljökvalitetslag.

En lag av detta slag skulle kunna reglera olika miljöers kvalitet på ett mer övergripande sätt. En sådan lag skulle i vårt land ålägga centrala myndigheter att utarbeta kvalitetsnormer eller vad vi hittills kallat gränsvärden. Dessa bör anpassas till rådande miljö. Det finns en hel del ämnen, t. ex. i luften, som skulle kunna omfattas av en sådan reglering, exempelvis koloxid, kväveoxid, svaveldioxid, bly, benspyren, ozon, fluorider och bensen för att nu endast nämna några. Motsvarande normer bör också gälla för andra delar av omgivningen.

Men det räcker inte med centralt utgivna normer – dessa skall naturligtvis också följas. Lagen bör därför ålägga myndigheterna, t. ex. miljö- och hälsoskyddsnämnderna, att undersöka i vilken mån kvaliteten på miljön uppfyller de krav som ställs. Myndigheterna bör vidare åläggas att redovisa en plan för hur normerna skall uppnås och under vilken tidsrymd det skall ske.

Enligt socialutskottets uppfattning ger den i hälsoskyddslagen föreslagna utformningen redan i befintligt skick tillräckligt utrymme för att ingripa, inte bara mot vad som i dagsläget anses skadligt för människors hälsa utan även mot förhållanden som längre fram kan visa sig vara allvarigare än man hittills trott. Utskottet anser att vad som betecknas som sanitär olägenhet blir beroende av den medicinska kunskap som finns vid varje tidpunkt.

Jag vill understryka att man redan nu vet att vissa ämnen är skadliga för hälsan. I vilken utsträckning kan de då tillåtas i miljön? Vi kan som exempel ta ämnen som innehåller bly, svaveldioxid eller något liknande. Hur mycket skall få finnas i de olika miljöerna?

Hälsovårdsstadgutredningen fann ingen anledning att föreslå att bindande gränsvärden togs in i hälsoskyddslagen. Man anförde att det är angeläget med en samlad bedömning. Förhållandena kan skilja sig från en ort till en annan. Själv kommer jag från en industriort, där luften är ett kontroversiellt ämne i många debatter och där det måste ställas större krav när nya miljöfarliga industrier etablerar sig än kanske på ett annat ställe, där de problemen inte finns.

Till detta skall anföras att många bedömare redan talar om den cancerbomb som kommer när exponeringen för 1960- och 1970-talens luftföroreningar kommer att yttra sig som sjukdom och vålla både

medicinska och sociala problem hos medborgarna. Det drabbar även samhället i stort genom kraftigt ökade sjukdomskostnader. Redan i dag är t. ex. lungcancer en bland de cancerformer som ökar snabbast i vårt land. I siffror rör det sig om 3 000–4 000 nya fall årligen.

Det borde därför vara en självklarhet att en modern hälsoskyddslag hade dessa hälsohot som utgångspunkt för att skydda människor för faror, som enskilda inte kan värja sig emot.

Utskottet tycks tyvärr inte dela dessa synpunkter, och det beklagar jag. Utskottet menar att motionens yrkanden i sak är riktiga men vill inte skriva ut det i klartext. Man talar i stället i icke bindande formuleringar om att man uppmärksammat skall följa utvecklingen, så att eventuella brister i lagen snabbt skall kunna avklaras.

Utskottet hänvisar till att statens naturvårdsverk startat ett forskningsprogram, kallat samordnad recipientkontroll, som skall komma till rätta med de olägenheter som framförs i motion 1838.

De som i likhet med mig sysslat med allmän hälsovård, särskilt rörande emissioner i luft men även i vatten, är emellertid väl medvetna om att om man skall komma till rätta med den typen av olägenheter är det bättre att stämma i bäcken än i ån. I åtskilliga stater i USA har man förstått allvaret av detta. I Sverige vill man tydligen kunna räkna in ytterligare några tusen cancerfall innan åtgärder sätts in. Den medicinska sakkunskapen, som är medveten om att t. ex. luftföroreningar ofta inte får sin medicinska chock förrän efter kanske flera decennier, är av samma uppfattning. Det är mot denna bakgrund min motion tillkommit, och jag yrkar härmed, herr talman, bifall till densamma.

Slutligen vill jag i detta sammanhang påtala att motionen, som är så intimt förknippad med miljön, inte tillställts också jordbruksutskottet för yttrande. Det är faktiskt flera som har uppmärksammat att så inte har skett.

Anf. 86 JOHN JOHANSSON (s):

Herr talman! Utskottet har i betänkandet – och det har verifierats av Sven Munke – noggrant redovisat motionen och kommenterat den på olika punkter. Riksdagen har också nyligen haft ärendet uppe och därvid principiellt tagit ställning i de olika frågor som tas upp i motion 1838.

Något som bör föranleda en ändring av lagen har utskottet inte funnit. Utskottet har inte bedömt att någon ändring f. n. är nödvändig. Jag tror att Sven Munke har fel när han säger att utskottet ställer för stora förhoppningar på kompletterande lagar såsom arbetsmiljölagen och andra. Jag tror inte att så är fallet.

Men man skall naturligtvis följa den här frågan ytterst noga, precis som man skall göra när det gäller andra lagar som gäller människornas bästa på olika områden. Om det framöver skulle visa sig att det uppkommer brister – det framhålls också i utskottsbetänkandet – skall man naturligtvis göra de ändringar som anses nödvändiga. Men i det här läget har vi från utskottets sida inte funnit att motionen bör föranleda några åtgärder. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
27 april 1983

*Anslag till kom-
mittéer, m. m.*

Anf. 87 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! John Johnsson säger att jag har fel när jag påstår att utskottet har för stora förväntningar på miljöskyddslagen – inte arbetsmiljölagen; här är det fråga om miljöskyddslagen och en del andra lagar! Men så är det inte. Jag tror att generaldirektör Valfrid Paulsson delar den uppfattning jag här har fört fram. Detsamma uppfattade jag att statsrådet Sigurdsen gjorde när hon tidigare denna vecka höll sitt anförande inför Riksförbundet för allmän hälsovård.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1838 av Sven Munke, bifölls med acklamation.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

Justitiekommitténs betänkande

1982/83:29 Bötesförvandling (prop. 1982/83:93)

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Anslag till kommittéer, m. m.

Föredrogs justitiekommitténs betänkande 1982/83:30 om anslag till justitiedepartementet m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 88 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 89 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Justitiekommitténs betänkande 1982/83:30 handlar om medelsanvisning till justitiedepartementet m. m. Under punkt 3 mom. 1 avser medelsberäkningen anslag till Kommittéer m. m. för budgetåret 1983/84. Enligt regeringens proposition 100 bilaga 4 bör det anslaget föras upp med 20 milj. kr. eller med samma belopp som innevarande budgetår.

Regeringen har anbefallt en 2-procentig besparingsmodell. Men den har man bortsett från när det gäller anslaget till kommittéer. Statsmakterna har också i besparingssyfte sagt sig vilja begränsa antalet nya kommittéer. Med hänsyn till detta och till det finansiella läge som råder har vi moderater i reservation föreslagit en nedskärning av anslaget med 5 milj. kr. En sådan

nedskärning skall också ses mot bakgrund av att 17 av de kommittéer som är knutna till justitiedepartementet beräknas avsluta – eller har avslutat – sitt arbete under 1983. Därtill skall läggas att det finns en reservation med förslag om drygt 4 milj. kr., ett belopp som skall läggas till de 20 milj. kr. som regeringens förslag till medelsanvisning innebär.

Utskottets majoritet hävdar att den allmänna kostnadsstegringen tillsammans med nytillsatta kommittéer motiverar ett godtagande av regeringens medelsberäkning.

Vi reservanter anser att en nedskärning av anslaget kan göras utan menlig inverkan på utredningsarbetet. Vi föreslår därför en nedskärning med 5 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. Reservationsanslaget skulle alltså uppgå till 15 milj. kr. Vi hävdar också att en besparingsåtgärd enligt vår modell kan komma att motverka att kommittéerna ådrar staten kostnader som inte är oundgängligen nödvändiga för utredningsarbetet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av Bertil Lidgard m. fl. under punkt 3 mom. 1.

Anf. 90 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande 30 behandlas sista delen av vpk:s motion om en Lex Birka.

Jag har vid två tidigare tillfällen tagit upp just Birkagårdsbarnens rättigheter och konstaterat att medborgarrätt i dagens Sverige förvisso heter pengar. Birkagårdsbarnen har inte haft möjlighet att driva ett s. k. pilotfall av allmängiltigt intresse, därför att det fanns risk för att det skulle kosta dem för mycket. Det är, herr talman, minst sagt upprörande. Jag tycker att det är en rättsskandal.

Än värre blir det när nu utskottet yrkar avslag också på vårt krav att staten skall bidra med rättegångskostnaderna för att hålla barnen skadeslösa.

Vi har ställt detta vårt krav av flera skäl. Vi tycker att ärendet är av principiell natur och att det har ett s. k. prejudikatintresse. Någon risk för okynnesmål, som har åberopats i sammanhanget – vid ett bifall till vår motion – finns alltså inte. Det är ett skäl.

Ett annat skäl är att kommunen i detta fall har handlat på ett sätt som direkt skadat barnen – inte nog med dess förfarande vad gäller själva målet, där delar överlämnades till koncessionsnämnden, något som vi tidigare har tagit upp, utan också på annat sätt. Senast häromdagen kunde vi i tidningarna läsa att Birkagården måste stängas. Varför? Jo, därför att det var för mycket trafik. Det var för mycket avgaser och buller, det var hälsovådligt. Det är precis vad barnen hela tiden har hävdat.

Studerar man vad som har sagts i detta mål och studerar man kommunens agerande, finner man det förvisso märkligt, särskilt vad miljö- och hälsovårdsnämnden har uttalat. Nämnden har alltefter vad som bäst passat makthavarna – inte invånarna i kommunen och inte barnen – intagit än den ena än den andra ståndpunkten beträffande miljön vid Birkagården. Ena gången har barnen inte tagit skada av trafiken, bullret eller föroreningarna. Andra gången är miljön av den karaktären att det snarast erfordras en

Anslag till kommittéer, m. m.

Onsdagen den
27 april 1983

*Anslag till kom-
mittéer, m. m.*

blixtutryckning för evakuering, eftersom det är så farligt för barnen att vistas där.

Jag skulle önska att de som sitter i justitieutskottet tog del av Stockholms kommuns miljö- och hälsovårdsnämnds handlingar härvidlag. De fordrar inte bara en JO-granskning utan också en öppen redovisning för medborgarna i Stockholms kommun, vilka vill ha en bra kommun, inte minst för barnens skull. En sådan JO-granskning av detta ärende kommer också att ske. Det vet jag.

Just den sista delen av våra krav handlar om barnen. De skall inte tvingas betala 10 000-tals kronor, därför att kommunen har fifflat och agerat som den har gjort. Förutom allt lidande i övrigt som barnen tvingas utsätta sig för skall de nu alltså under årtal framåt ha detta hot över sig. Om jag känner politiska maktthavare rätt, kommer Stockholms kommun inte att våga efterge kravet på barnen i detta fall. När barnen blir sexton sjutton år och börjar arbeta; kommer de att utsättas för indrivning från kronofogden. Jag tycker att det är ett ynkligt agerande. Det undergräver inte bara barnens utan också medborgarnas tilltro till att vi ändock lever i ett rättssamhälle.

När vi diskuterade justitieutskottets betänkande nr 19, trodde jag att det fanns hopp om bifall åtminstone i denna del. Det har trots allt förekommit tidigare att staten har gått in i denna typ av prejudikatmål, precis som den har gjort i vissa andra ömmande fall. Jag tänker inte bara på samefjällsmålet utan också på laxöringsmålet och ytterligare ett annat fall, där man för vissa äldre personer i ett dödsbo eftergav rättegångskostnaderna.

Även om detta mål är av en något annorlunda karaktär, tycker jag att staten skulle kunna visa litet generositet och inte bara rida på prestigen, i synnerhet som det nu finns – vilket konstaterades i justitieutskottets betänkande nr 19 – en utredning, som föreslår förändringar av rättshjälpslagen. Dessa förändringar innebär att man skall kunna driva denna typ av mål i domstol utan skada, om de är av pilot- eller prejudikatkaraktär. Om sådana förändringar hade skett, hade Birkagårdsbarnen kunnat driva detta mål vidare. Medborgarrätt skall fortfarande inte heta pengar. Men det gör den. Framför allt barnens rätt skall inte heta pengar. Men så är det fortfarande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen i denna del.

Anf. 91 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Eva Hjelmström har här framfört en hel del kritik emot Stockholms kommun, men den tänker jag inte bemöta. Här är knappast rätt forum för att ta upp en diskussion om huruvida Stockholms kommun har förfarit riktigt eller inte.

Justitieutskottet har emellertid behandlat vpk-motion 1077, där det bl. a. yrkas att riksdagen uttalar att beträffande Birkagårdsbarnen bör ersättning av statsmedel utgå till dem för ådömda rättegångskostnader i den s. k. Birkagårdsrättegången mellan barnen och Stockholms kommun.

Som skäl för detta yrkande åberopar Eva Hjelmström att "ärendet är av

principiell natur". Det anförs också i motionen att målet varit av allmänt och principiellt intresse.

Utskottet, som inte finner skäl för att statsbidrag bör utgå för att täcka den skyldighet att betala motpartens rättegångskostnader som har ålagts i den ifrågavarande rättegången, avstyrker bifall till motionen i här behandlad del.

Bakgrunden var i korthet följande. 14 barn med plats vid Birkagårdens fritidshem yrkade vid Stockholms tingsrätt ersättning av Stockholms kommun enligt miljöskyddslagen för olägenheter som de åsamkats genom buller och luftföroreningar på grund av trafik. Kommunen bestred yrkandena. Tingsrätten biföll delvis två av de 14 barnens yrkanden och lämnade barnens talan i övrigt utan bifall.

De 12 barn som hade förlorat målet i alla delar ålades att solidariskt ersätta kommunens rättegångskostnader med 338 218 kr. jämte ränta. De två barn som delvis hade vunnit ålades var och en solidarisk ersättningskyldighet för endast en begränsad del av rättegångskostnaderna. Barnen hade i målet beviljats allmän rättshjälp.

Kommunen överklagade domen såvitt gällde de två barnen som delvis vunnit i tingsrätten och yrkade att deras talan helt skulle ogillas. De två barnen överklagade därefter också genom s. k. anslutningsvad med yrkande om fullt bifall till sin talan. Mot övriga barn vann tingsrättens dom laga kraft.

Efter det att vpk-motionen väckts har de två barnen i hovrätten återkallat sin anslutningsvis förda talan och samtidigt medgett kommunens yrkanden om ändring i tingsrättens dom. Barnens talan om ersättning enligt miljöskyddslagen har därigenom kommit att bli till alla delar ogillad.

I målet har sålunda staten inte varit part. Motpart för barnen har varit Stockholms kommun, som staten inte har något ansvar för i en rättegång som gällt en skadeståndstvist. Något skäl har eljest inte heller anförts för att staten skulle ha något särskilt ansvar eller skyldighet att betala barnens rättegångskostnader.

Själva tvistefrågan i målet saknar inte principiellt och allmänt intresse. Men någon rättslig principfråga har inte avgjorts i målet på grund av att barnen återkallat sin talan och medgett Stockholms kommuns ändringsyrkanden i Svea hovrätt. Inte heller har genom Birkagårdsrättegången några rättsliga förhållanden eller rättigheter blivit fastställda eller klarlagda.

Det saknas rättsregler som kan ge stöd för barnens anspråk mot staten. Ersättning för rättegångskostnader har dock tidigare beviljats av riksdagen efter proposition från regeringen, vilket Eva Hjelmström har varit inne på här i dag. Dessa avgöranden har träffats på skönsmässiga grunder. Av naturliga skäl har detta skett mycket restriktivt och i rena undantagsfall. Två fall kan nämnas som är av visst intresse i detta sammanhang. Det ena är från 1968 och det andra från 1982.

I det första fallet beviljades byamännen i Vitsaniemi bidrag av statsmedel om 140 000 kr. till sina rättegångskostnader. I målet som gällde rätten till fiske efter lax och laxöring i den del av Torne älv som tillhör Vitsaniemi bys

Onsdagen den
27 april 1983

*Anslag till kom-
mittéer, m. m.*

skifteslag var staten part i målet. Som skäl till att bidrag beviljades anfördes bl. a. värdet för staten av att genom domen i målet få de fiskerättsliga förhållandena klarlagda. Därvid angavs att byamännen samtidigt kunnat föra processen huvudsakligen på det allmännas bekostnad, om inte möjligheten till fri rättegång lämnats outnyttjad på grund av en i och för sig ursäktlig felbedömning av en rättsfråga.

I det andra fallet gällde rättstvisten bättre rätt till renbetesfjäll i Jämtland m. m. Talan fördes av Frostvikens norra sameby m. fl. Även i detta mål var staten part. I detta fall beslöt riksdagen att medge att statens fordran på rättegångskostnader mot Frostvikens norra sameby m. fl. skulle efterges. I den proposition som låg till grund för beslutet anfördes bl. a. följande. Processen gällde en svårbedömd rättsfråga, vars avgörande har varit av stor betydelse för att få klarlagt vilka rättigheter som tillkommer samerna vid utövandet av renskötsel på renbetesfjällarna. De klarlägganden som utredningarna i målet och, framför allt, domarna har gett bör för framtiden ge god vägledning för rättsläget i renbetesfrågor. Vidare uttalades att rättegången rört en sådan speciell och för staten betydelsefull fråga att det fanns skäl att ställa sig positiv, när den nu har prövats ingående för första gången. Omständigheterna har enligt departementschefen varit sådana att staten i detta fall bör helt efterge sin fordran på rättegångskostnader.

Väsentliga omständigheter som medförde att ersättning beviljades i dessa två fall var således att staten var part i målen och att för staten betydelsefulla rättsfrågor blev klarlagda genom rättsliga avgöranden. Så är tyvärr inte fallet i Birkagårdsmålet. Det har därför inte funnits skäl för staten att betala Birkagårdsbarnens rättegångskostnader i underrätten. Om så skulle ske, skulle det kunna få mycket långtgående konsekvenser för staten i andra rättsfall.

I motionen framförs att barnen skall pungas ut med hundratusentals kronor för att kunna fortsätta processen i hovrätten.

Processen är, som vi vet, avslutad. För det biträde som barnen erhållit av sitt rättshjälpsbiträde i Svea hovrätt fastställdes ersättningen till honom till 168 024 kr. Hovrätten bestämde att rättshjälpsavgift inte skulle utgå för barnen.

Stockholms kommun yrkade inte ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten. Några rättegångskostnader över huvud taget drabbade sålunda inte de två barnen för målets handläggning i hovrätten. Stockholms kommun gjorde en icke obetydlig eftergift genom att inte fordra ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten.

Det ankommer på Stockholms kommun att avgöra vilka åtgärder som skall vidtas för att indriva utdömda rättegångskostnader vid tingsrätten.

Med hänsyn till att det rör sig om förhållandevis höga rättegångskostnader i tingsrätten och att det är fråga om minderåriga barn – såvitt känt utan egna tillgångar – som drabbats, får man hoppas att några mera drastiska verkställighetsåtgärder inte kommer att vidtas. Möjligheterna att utfå ersättning inom rimlig tid torde också vara mycket begränsade, för att inte säga obefintliga. Det torde finnas utsikter att verkställighetsåtgärder

framdeles kan komma att inställas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan.

Anf. 92 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag tog upp detta något kortfattat just därför att vi har haft den här diskussionen uppe två gånger tidigare här i riksdagen.

Hans Göran Franck tycks tro att han nu är i rätten. Jag är inte någon jurist, och dessutom är jag i första hand riksdagsledamot och står inte i rätten i dag.

Vad jag tycker det är fråga om här är att så att säga skydda rättsmedvetandet, att skydda de här barnen, som har drivit ett mål av prejudikatsintresse.

Hans Göran Franck hamnar i en uppenbar försvarsposition. Han säger att det är Stockholms kommun och inte Sveriges riksdag som har att handlägga de här frågorna. Visst är det Stockholms kommun, men Stockholms kommun har, Hans Göran Franck, i det här fallet handlat så klantigt, för att inte säga rättsstridigt, att det finns fog för påståendet att medborgarrätt heter pengar.

Stockholms kommun har gjort en icke obetydlig eftergift, sade Hans Göran Franck, genom att efterskänka det skadestånd som de två barnen blev dömda att betala i lägre instans. Men vad är det för snack? Här är det en principiell fråga, där Stockholms kommun agerar än på det ena hållet, än på det andra hållet. De här två barnen hade fått rätt, men de har inte råd att driva målet vidare.

Det finns några tidigare fall – laxöringsmålet, som jag drog upp, och några andra – där staten uppenbarligen har haft möjlighet att gå in och göra en skönsmässig bedömning. Varför skulle man inte kunna göra det i det här fallet? Är det inte beroende på att Hans Göran Francks partikolleger i Stadshuset anser att det här är en prestigefråga?

Titta på hur barnen har haft det under alla dessa år! Skall vi inte kunna driva ett mål av miljöintresse utan att det skall drabba just de svagaste i samhället?

Anf. 93 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Eva Hjelmström fortsätter att tala om fel som är begångna av Stockholms kommun. Hon har också sagt att det kommer att göras en JO-anmälan om detta. Den granskning som i så fall kommer att göras får väl då visa om påståendena att vissa tjänstemän inom Stockholms kommun har handlat fel är riktiga eller inte. Av de handlingar som har förelegat från Stockholms tingsrätt och Svea hovrätt har det inte framgått att så skulle vara fallet. Men vi får som sagt avvakta en eventuell prövning av JO.

Jag sade att Stockholms kommun gjorde en icke obetydlig eftergift genom att inte fordra ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten. Det var rättegångskostnader jag talade om, inte om skadestånd.

Man kan med ledning av det arvode som tillerkändes barnens ombud få en viss föreställning om målets omfattning i hovrätten. Barnens ombud

Onsdagen den
27 april 1983

*Meddelande om
interpellation*

tillerkändes en ersättning enligt allmänna rättshjälpslagen med inte mindre än 168 024 kr. Det betyder ju att även kommunens kostnader har legat på en hög nivå, men dessa fordrade man alltså inte ersättning för.

Jag har noggrant sökt redogöra för den bakgrund som förelegat för utskottets ställningstagande. Jag har redogjort just för sådana saker som Eva Hjelmström själv har tagit upp. Mina ställningstaganden har jag gjort som ledamot av riksdagen, men det är ingen nackdel, vill jag säga, när det gäller att diskutera dessa frågor, att man har vissa juridiska kunskaper.

Slutligen vill jag tillägga att det är självfallet beklagligt att barnen, som ju är omyndiga, har hamnat i det här läget. Jag vill bara hänvisa till vad jag tidigare yttrade om mina förhoppningar att utvecklingen av verkställighets- ärendet skall bli så gynnsam som möjligt för barnen.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

11 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1982/83:41 Reglerna för extra avdrag, m. m.

1982/83:43 Mervärdeskatten

1982/83:44 Ändrade regler för beskattning av näringsbidrag m. m. (prop. 1982/83:94)

Näringsutskottets betänkande

1982/83:33 Energipolitik (prop. 1982/83:100 delvis och 1982/83:101 delvis)

12 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 27 april

1982/83:129 av *Per Stenmarck* (m) till kommunikationsministern om den skattefria försäljningen på fartyg som trafikerar Öresund:

Den s. k. lex Öresund infördes efter riksdagens hörande 1961. Den utgjorde resultatet av överläggningar mellan den svenska och den danska regeringen. Genom lex Öresunds tillkomst inskränktes rätten till försäljning av obeskattade varor i fartygstrafiken över Öresund. Därmed fick denna del av landet en särskild reglering, medan trafik från andra delar av Sverige behandlades annorlunda.

Det framgår av kungörelsetexten från Kungl. Maj:ts proposition nr 157 år 1961 att regleringen avser "passagerarfartyg i trafik mellan svenska hamnar, belägna söder om Kullens fyr och norr om Falsterbo fyr, samt danska hamnar från och med Gilleleje i norr till och med Køge i söder" (1 §).

Bland de begränsningar som infördes var "att spritdrycker, vin eller maltdrycker icke utlämnas till passagerare för att föras i land" (2 c §) och "att av tobaksvaror inte utlämnas till passagerare större kvantitet för enkel resa än 20 cigaretter" eller motsvarande mängd i annan tobak (2 e §).

Vidare framhölls att "huvudsyftet med turen" skall vara att "upprätthålla trafik i egentlig bemärkelse". Detta innebär bl. a. att om "dans eller uppträdande förekommer ombord ---" så "--- må obeskattade spritdrycker, vin, maltdrycker, tobaksvaror eller chokladvaror icke medföras" (4 §). Konsekvensen har blivit att färjorna inte har möjlighet att driva restaurangrörelse i traditionell mening. Denna paragraf har alldeles nyligen – april 1983 – återopats för att hindra en båt från att ha underhållningsverksamhet ombord.

Åtskilliga skäl för en inskränkning av den skattefria försäljningen återopades när lex Öresund antogs 1961. De var av både nykterhetsnatur, politisk, fiskal och handelspolitisk natur. Handelsmän, på båda sidor om sundet, hade under en lång följd av år klagat över att deras egen försäljning gick dåligt, så länge försäljningen på färjorna fick fortgå "obegränsat".

Detta var möjligen en riktig invändning för 22 år sedan. Den s. k. flytande Öresundsbron bestod då av ett femtiotal färjor, som trafikerade olika delar av Öresund. Som en följd av detta var handeln också omfattande. Av riksdagsdebatten från den 26 maj 1961 kan man utläsa att detta var resultatet av ett mycket expansivt decennium. Ytterligare ett tiotal år tidigare hade trafiken, enligt ett inlägg av en av debattörerna, "ingen större omfattning". Där fanns då "utom de statliga färjorna endast några små omoderna fartyg med relativt obetydlig kapacitet". Det främsta skälet till den expansion som därefter följde var, enligt talaren, den skattefria försäljningen av framför allt tobaksvaror och choklad. Detta var "den faktor utan vilken de omfattande investeringarna i fartyg --- inte skulle ha kunnat komma till stånd ---. Denna skattefria försäljning har väsentligen betalat och möjliggjort tillkomsten av den flytande Öresundsbro" – som – "i sin tur skapat förutsättningarna för det livliga handelsutbyte och det kulturutbyte som här utvecklat sig."

Denna bakgrundsbild har jag velat teckna för att visa på att förhållandena för Öresundstrafiken var helt annorlunda 1961 än vad de är 1983. Det är möjligt att lex Öresund, sådan den utformades, var nödvändig då. Den är det definitivt inte i dag.

Färjetrafiken har under en följd av år gått ner kraftigt. Det finns många skäl till detta. Oljepriserna gick upp kraftigt under 1970-talet, avtalsrörelsen 1974 slutade på en hög nivå och ett antal devalveringar har gjort handel på andra sidan sundet mindre intressant. Men det främsta enskilda skälet till en långvarig trendmässig nedgång är sannolikt lex Öresund.

Med lex Öresunds tillkomst skedde en förändring av inriktningen på sundstrafikens verksamhet. Genom minskad ombordförsäljning gick lönsamheten ner. Rederierna tvingades i stället att satsa på ökad volym. Följdverkningarna har visat sig efter hand; åtskilliga rederier har tvingats att ge upp, många människor har förlorat sina arbetstillfällen och det tidigare omtalade handels- och kulturutbytet är i dag mindre omfattande. Den

Onsdagen den
27 april 1983

*Meddelande om
interpellation*

flytande Öresundsbro som fanns tidigare är i dag av mindre omfattning.

Den försämrade lönsamheten har minskat möjligheterna till nya investeringar. Ett av de större rederierna uppger att lönsamheten är så låg, att möjligheterna att investera är små, t. o. m. vid den vältrafikerade leden Helsingborg–Helsingör.

Påkostade serviccarbeten håller båtarna i fullgott skick. Men någonstans finns ändå en kritisk punkt, när färjorna måste bytas ut. Troligen finns denna senast i slutet av 1980-talet. Om inte trenden vänder innan dess kan Öresundstrafiken vara riktigt illa ute.

Vilka är då förutsättningarna för en trendändring? Ja, en av de få påverkbara faktorerna i sammanhanget är lex Öresund. Genom ett borttagande – alternativt stora förändringar – av denna, så kan sannolikt lönsamheten återigen börja stiga. En enkel åtgärd, som snarast borde kunna vidtas, är en höjning av det antal cigaretter som får säljas resp. föras in i Sverige. Genom lex Öresund begränsas denna försäljning så att "av tobaksvaror icke utlämnas till passagerare större kvantitet för enkel resa än 20 cigaretter eller 10 cigarrer eller 10 cigariller eller 50 gram rökto bak" (2 e §). Tillåt en höjning av denna gräns, så att passagerarna får möjlighet att köpa två paket cigaretter per enkel resa, och motsvarande mängd i annan tobak!

Enbart denna lilla åtgärd skulle innebära stora lättnader för rederierna. Lönsamheten skulle, med stor sannolikhet, öka med åtskilliga miljoner per år, och förutsättningarna för nya investeringar i slutet av 1980-talet skulle förbättras avsevärt.

Regeringen bör också göra en översyn av lex Öresund i övrigt. De bestämmelser som i dag finns, och som i praktiken förbjuder dans eller orkester, gör närmast ett komiskt intryck. Tullverket har uppenbarligen gjort tolkningen att *en* trubadur vid *ett* enstaka tillfälle kan få förekomma. Det bör nu vara dags för regeringen att ta initiativ till en uppluckring av särbestämmelserna över Öresund.

Jag ber mot denna bakgrund att få ställa följande frågor till kommunikationsministern:

1. Är regeringen beredd att medverka till att den skattefria försäljningen av cigaretter och annan tobak kan ökas, i enlighet med vad som här framförts?
2. Är regeringen beredd att ta initiativ till en sådan uppluckring av lex Öresund i övrigt att onödig detaljreglering undanröjs?
3. Är regeringen beredd att ta upp diskussioner med den danska regeringen i denna fråga, i syfte att nå nödvändiga förbättringar i Öresundstrafiken?

13 § Meddelande om frågor

Nr 130

Onsdagen den
27 april 1983

Meddelades att följande frågor framställdes

den 27 april

*Meddelande om
frågor*

1982/83:459 av *Elving Andersson* (c) till kommunikationsministern om åtgärder för att förhindra nedläggning av vägstationen i Hallinden:

I en översyn av driftsorganisationen i O-län föreslår vägförvaltningen indragning av vägstationen i Hallinden. En sådan indragning kan komma att medföra mycket negativa konsekvenser för i första hand Sotenäs och Lysekils kommuner. Ur trafiksäkerhetssynpunkt är förslaget förkastligt. Ökad väglängd inom ett arbetsområde kan medföra att det blir svårare att överblicka det nya området, framför allt vintertid. Svårigheterna är extra stora i det nu berörda området som har flera klimatzoner, varierande topografi och avskärande fjordar. Detta gör tillsammans med längre anspänningstider att åtgärder som t. ex. snöröjning och halkbekämpning kan komma att fungera på ett otillfredsställande sätt.

Med hänvisning till det anförda önskar jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Avser statsrådet att vidta åtgärder för att förhindra nedläggning av vägstationen i Hallinden?

1982/83:460 av *Bertil Jonasson* (c) till justitieministern om ändrade föreskrifter för jordbruksauktioner:

Förordningen om handel med begagnade varor har kommit att få en orimlig tillämpning när det gäller jordbruksauktioner. Dessa har i allmänhet som syfte att avveckla en jordbruksrörelse. Auktionen sköts av en auktionsfirma, som genomför auktionen på provisionsbasis. De regler som ställts upp för att undvika att stöldgods försäljs på auktioner är knappast tillämpliga på dessa auktioner. Den byråkrati som krav om registrering, inköpsnotor osv. för med sig framstår i de enskilda fallen som helt orimlig.

Mot den bakgrunden vill jag fråga justitieministern:

Är justitieministern beredd minska kraven på byråkrati i samband med vanliga jordbruksauktioner?

14 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert